

**QUO VADIS
SECURITOLOGIA VARIA
CZĘŚĆ PIERWSZA**

QUO VADIS
SECURITOLOGIA VARIA
PART ONE

Redakcja naukowa

**Wojciech Sokołowski
Hanna Sommer
Jacek Fabisiak
Grzegorz Zakrzewski**

**OFICyna
WYDAWNICZA**
POLITECHNIKI RZESZOWSKIEJ

Wydano za zgodą Rektora

Redaktor naczelny
Wydawnictw Politechniki Rzeszowskiej
dr hab. inż. Lesław GNIEWEK, prof. PRz

Recenzent
prof. dr hab. Mariusz ZIELIŃSKI

Koncepcja wydawnictwa i redakcja
dr Wojciech SOKOŁOWSKI; dr Hanna SOMMER
dr hab. inż. Jacek FABISIAK, prof. AMW; dr inż. Grzegorz ZAKRZEWSKI, prof. PSW

Konsultacja
prof. dr hab. Krzysztof ROKICIŃSKI; dr hab. Jarosław TESKA, prof. AMW
kmdr dr hab. Bartłomiej PĄCZEK, prof. AMW

Publikacja bez korekty w Wydawnictwie, odpowiedzialni za korektę
dr Wojciech SOKOŁOWSKI; dr Hanna SOMMER
dr hab. inż. Jacek FABISIAK, prof. AMW; dr inż. Grzegorz ZAKRZEWSKI, prof. PSW

Konsultacja językowa
dr Edyta ŁOŃSKA (angielski)

Redaktor statystyczny
dr Tomasz KOSTECKI

Okładka
Grzegorz ZAKRZEWSKI (projekt), Hanna SOMMER (grafika)
Na okładce wykorzystano zdjęcie kompasu okrętowego ze zbiorów
Akademii Marynarki Wojennej – fot. Krzysztof MIŁOSZ

*bezpieczeństwo, kultura bezpieczeństwa, kultura aktywności fizycznej, poczucie bezpieczeństwa,
bezpieczeństwo danych osobowych, bezpieczeństwo prawne, bezpieczeństwo społeczne,
bezpieczeństwo międzynarodowe, zarządzanie kryzysowe, zagrożenie*
*safety, safety culture, physical activity culture, sense of security, personal data security, legal security,
social security, international security, crisis management, threat*

p-ISBN 978-83-7934-699-8, e-ISBN 978-83-7934-700-1

© Copyright by Wojciech SOKOŁOWSKI, Hanna SOMMER
Jacek FABISIAK, Grzegorz ZAKRZEWSKI
Rzeszów 2024

SPIS TREŚCI

Wstęp	11
-------------	----

CZĘŚĆ PIERWSZA PRZEMIANY SPOŁECZNO-KULTUROWE WOBEC WSPÓLCZESNYCH WYZWAŃ BEZPIECZEŃSTWA

Rozdział 1. <i>Hanna Sommer, Hubert Sommer, Grzegorz Zakrzewski</i> Kultura bezpieczeństwa w proponowanej nowej epoce geologicznej – antropocenie w ocenie studentów Podkarpacia	21
1.1. Wprowadzenie	21
1.2. Antropocen punkt zwrotny	23
1.3. Podział środowiska	24
1.4. Kultura bezpieczeństwa	27
1.5. Badania własne	31
1.6. Zakończenie	36

CZĘŚĆ DRUGA WSPÓLCZESNE WYZWANIA I ZAGROŻENIA BEZPIECZEŃSTWA

Rozdział 2. <i>Sławomir Stanisław Dębski</i> Bezpieczeństwo zdrowotne a kultura aktywności fizycznej	43
2.1. Wprowadzenie	43
2.2. Zdrowie	44
2.3. Kultura aktywności fizycznej	45
2.4. Bezpieczeństwo zdrowotne w kontekście aktywności fizycznej	46
2.5. Zakończenie	47
Rozdział 3. <i>Dariusz Hybś</i> Psychologiczne aspekty bezpieczeństwa – dylematy i propozycje edukacyjne	51
3.1. Wprowadzenie	51
3.2. Dylematy psychologii bezpieczeństwa	52
3.3. Korelacje psychologii z bezpieczeństwem	55
3.4. Psychologiczne obszary edukacji dla bezpieczeństwa	58
3.5. Zakończenie	60

CZĘŚĆ TRZECIA
BEZPIECZEŃSTWO SPOŁECZNE I PORZĄDEK PRAWNY
PAŃSTWA

Rozdział 4. *Zbigniew Witaszek*

Bezpieczeństwo ochrony danych osobowych a prawo do bycia zapomnianym	65
4.1. Wprowadzenie	65
4.2. Bezpieczeństwo a prawo do ochrony danych osobowych	66
4.3. Zakres prawa do bycia zapomnianym	71
4.4. Przesłanki wyłączające korzystanie z prawa do bycia zapomnianym	73
4.5. Wybrane aspekty warunkujące korzystanie z prawa do bycia zapomnianym	76
4.6. Zakończenie	79

Rozdział 5. *Jakub Skowroński*

Współczesne wyzwania bezpieczeństwa prawnego i społecznego w kontekście problematyki zamówień publicznych	83
5.1. Wprowadzenie	83
5.2. Definicja zamówienia publicznego	85
5.3. Istota i cel zamówień publicznych	87
5.4. Charakterystyka przestępstw przetargowych w kontekście bezpieczeństwa prawnego i społecznego	90
5.5. Katalog czynów zabronionych związanych z przetargami publicznymi ...	93
5.6. Zakończenie	95

CZĘŚĆ CZWARTA
HISTORYCZNE ASPEKTY POLSKIEJ POLITYKI
BEZPIECZEŃSTWA

Rozdział 6. *Adam Czarnecki*

Polska w NATO – droga do Sojuszu i bilans członkostwa	101
6.1. Wprowadzenie	101
6.2. Geneza transatlantyckiego partnerstwa	102
6.3. Z Układu Warszawskiego do NATO – droga Polski do Sojuszu Północnoatlantyckiego	105
6.4. Bilans członkostwa Polski w NATO	109
6.5. Zakończenie	110

CZĘŚĆ PIĄTA
ZARZĄDZANIE KRYZYSOWE JAKO ELEMENT
BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWA

Rozdział 7. *Robert Matysik*

Zarządzanie kryzysowe w Gminie Chęciny w kontekście napływu uchodźców z Ukrainy	115
7.1. Wprowadzenie	115

7.2. Charakterystyka Gminy Chęciny	116
7.3. Wybrane aspekty zarządzania kryzysowego	117
7.4. Zarządzanie kryzysowe w Gminie Chęciny	119
7.5. Zakończenie	125
Zakończenie	129
Noty o autorach	137
Noty o konsultantach	141
Z wydawniczej półki poleca: Jerzy Będziński	145

TABLE OF CONTENTS

Introduction	15
--------------------	----

PART ONE SOCIAL AND CULTURAL TRANSFORMATIONS TOWARDS MODERN SECURITY CHALLENGES

Chapter 1. <i>Hanna Sommer, Hubert Sommer, Grzegorz Zakrzewski</i> Safety culture in the proposed new geological era – The Anthropocene in the evaluation of students of the Podkarpace	21
1.1. Introduction	21
1.2. The Anthropocene turning point	23
1.3. Environmental division	24
1.4. Safety culture	27
1.5. Own research	31
1.6. Conclusion	36

PART TWO CONTEMPORARY SECURITY CHALLENGES AND THREATS

Chapter 2. <i>Sławomir Stanisław Dębski</i> Health safety and a culture of physical activity	43
2.1. Introduction	43
2.2. Health	44
2.3. Physical activity culture	45
2.4. Health safety in the context of physical activity	46
2.5. Conclusion	47
Chapter 3. <i>Dariusz Hybś</i> Psychological aspects of security – dilemmas and educational proposals	51
3.1. Introduction	51
3.2. Dilemmas of security psychology	52
3.3. Correlations of psychology and security	55
3.4. Psychological areas of education for safety	58
3.5. Conclusion	60

**PART THREE
SOCIAL SECURITY AND STATE ORDER**

Chapter 4. <i>Zbigniew Witaszek</i>	
Personal data protection security and the right to be forgotten	65
4.1. Introduction	65
4.2. Security and the right to personal data protection	66
4.3. Scope of the right to be forgotten	71
4.4. Grounds excluding the use of the right to be forgotten	73
4.5. Selected aspects determining the use of the right to be forgotten	76
4.6. Conclusion	79
Chapter 5. <i>Jakub Skowroński</i>	
Contemporary legal and social security challenges in the context of public procurement issues	83
5.1. Introduction	83
5.2. Definition of public procurement	85
5.3. The essence and purpose of public procurement	87
5.4. Characteristics of tender offences in the context of legal and social security	90
5.5. Catalog of prohibited acts related to public tenders	93
5.6. Conclusion	95

**PART FOUR
HISTORICAL ASPECTS OF THE POLISH SECURITY POLICY**

Chapter 6. <i>Adam Czarnecki</i>	
Poland in NATO-the path to the Alliance and membership balance	101
6.1. Introduction	101
6.2. The origins of the transatlantic partnership	102
6.3. From the Warsaw Pact to NATO – Poland's path to the North Atlantic Alliance	105
6.4. Balance of Poland's membership in NATO	109
6.5. Conclusion	110

**PART FIVE
CRISIS MANAGEMENT AS A PART OF NATIONAL SECURITY**

Chapter 7. <i>Robert Matysik</i>	
Crisis management in the Municipality of Chęciny in the context of the influx of refugees from Ukraine	115
7.1. Introduction	115
7.2. Characteristics of the Municipality of Chęciny	116
7.3. Selected aspects of crisis management	117

7.4. Crisis management in the Municipality of Chęciny	119
7.5. Conclusion	125
Conclusion	133
Notes on the authors	137
Notes on the consultants	141
Recommendations from the publishing shelf: Jerzy Będźmirowski	145

WSTĘP

Przed Państwem kolejna publikacja, w której przedstawiono wyniki badań prowadzone w obszarze szeroko rozumianego bezpieczeństwa: *Quo vadis securitologia Varia. Część pierwsza*. Duże zainteresowanie *Zeszytami Funkcje Bezpieczeństwa* (części 1-3) oraz monografią *Czas na bezpieczeństwo Miscellanea. Część pierwsza* wydanymi przez Wydawnictwo Politechniki Rzeszowskiej, sprawiło, że redaktorzy naukowcy dotychczasowych publikacji zdecydowali się wydać niniejszy, odrębny zeszyt. W momencie jego wydania można zagwarantować, że duża ilość zgłoszonych tekstów naukowych, pozwoli z całą pewnością wydać również i część drugą. Obydwie części są także potwierdzeniem zobowiązania, złożonego przez redaktorów naukowych, dotyczącego otwartości projektu oraz stałego dążenia do systematycznego zwiększania liczby autorów.

Obecny numer jest ostatnim wydaniem jubileuszowym, który zamyka obchody 200-lecia urodzin Ignacego Łukasiewicza – patrona Politechniki Rzeszowskiej, setnej rocznicy powstania Akademii Marynarki Wojennej im. Bohaterów Westerplatte w Gdyni oraz 30-lecia Wydziału Zarządzania Politechniki Rzeszowskiej. Zostało to zobrazowane na okładce niniejszej monografii, na której znalazł się również kompas jako symbol bezpieczeństwa, zapewniający osiągnięcie celu, podążanie wytyczoną ścieżką i ochronę przed przeciwnościami. Jest to celowy zabieg, mający zwrócić uwagę na zmiany środowiska bezpieczeństwa, na mogące wystąpić zagrożenia, na konieczność przygotowania odpowiedniego potencjału obronnego. Z kolei tytułowe, łacińskie *varia* potwierdza uniwersalność i wszechstronność przedstawianych treści.

W monografii połączono wyniki badań naukowych prowadzonych zarówno przez teoretyków jak i praktyków zatrudnionych w różnych krajowych ośrodkach naukowych. W grupie tej można wymienić Politechnikę Rzeszowską, Akademię Nauk Stosowanych im. ks. Jerzego Popiełuszki w Grudziądzu, Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, Wyższą Szkołę Bezpieczeństwa z siedzibą w Poznaniu, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Państwową Wyższą Szkołę Zawodową w Koszalinie, Uniwersytet Rzeszowski, Pomorską Szkołę Wyższą w Starogardzie Gdańskim czy Akademię Nauk Stosowanych w Kielcach. Ciężar recenzji oraz konsultacji wzięli na siebie naukowcy z Akademii Marynarki Wojennej im. Bohaterów Westerplatte w Gdyni, natomiast druk powierzono Oficynie Wydawniczej Politechniki Rzeszowskiej. Heterogeniczność zainteresowań naukowych autorów, jak i ośrodków naukowych jest jedną z największych zalet niniejszej monografii, czyniąc ją interesującym źródłem wiedzy z zakresu bezpieczeństwa, dedykowanym szerokiemu gronu odbiorców.

Zasadniczym celem monografii, określonym przez redaktorów naukowych, jest kontynuacja wielowątkowej analizy problematyki bezpieczeństwa zapoczątkowanej już kilka lat temu.

Monografia została opracowana w układzie siedmiu rozdziałów ujętych w pięciu częściach, poprzedzonych wstępem redaktorów naukowych i podsumowanym syntetycznym zakończeniem. Stałym, powtarzalnym elementem każdej monografii jest rozdział „Z wydawniczej półki” zamieszczany w końcowej części publikacji. Z kolei całość monografii dopełniają noty biograficzne autorów oraz spis współpracujących konsultantów naukowych i językowych.

Monografię otwiera część pierwsza, w której poddano analizie przemiany społeczno-kulturowe wobec współczesnych wyzwań bezpieczeństwa.

W rozdziale pierwszym Hanna Sommer, Hubert Sommer, Grzegorz Zakrzewski dokonali analizy wybranych aspektów związanych z kulturą bezpieczeństwa w proponowanej nowej epoce geologicznej: Antropocenie, widzianych oczami studentów Podkarpacia. Na wstępie swoich rozważań wyjaśnili genezę i potrzebę wyodrębnienia przedmiotowej epoki geologicznej. Jak wskazali u podstaw takiego działania leży destrukcyjna rola człowieka, który zakłócił równowagę wszystkich ekosystemów na Ziemi i pierwszy raz od prawie 5 mld lat to nie aktywność geologiczna naszej planety determinuje potrzebę ustalenia kolejnej epoki, tylko krótkowzroczność gatunku ludzkiego. Najważniejszą część rozdziału stanowi przedstawienie wyników badań, a dokładniej sondażu diagnostycznego, przeprowadzonego wśród studentów Uniwersytetu Rzeszowskiego. Jego celem było uzyskanie odpowiedzi na pytanie dotyczące zasadności budowy „lepszego” świata kosztem niszczenia środowiska naturalnego.

Drugą część monografii, dotyczącą współczesnych wyzwań i zagrożeń bezpieczeństwa, rozpoczyna rozdział drugi autorstwa Sławomira Dębskiego, który ujmie bezpieczeństwo z perspektywy zdrowia, stanowiącego kompilację aktywności fizycznej w konfrontacji ze stanem faktycznym. Autor zwrócił uwagę na fakt, że zmianom oraz unifikacji podlega pojęcie zdrowia i jego stanu. Wspomniał także o utracie społecznego zaufania i znaczenia Światowej Organizacji Zdrowia (ang. World Health Organization - WHO) i rosnącej roli Światowej Organizacji na Rzecz Zdrowia (ang. World Council for Health – WCH). W rozdziale podkreślono także wpływ postępu cywilizacyjnego oraz zmian społeczno-kulturowych na stan zdrowia fizycznego, psychicznego i społecznego populacji ludzkiej oraz znaczenie kultury fizycznej, której głównym celem jest dbałość o zdrowie człowieka, poprawa jego postawy czy prawidłowy rozwój psychofizyczny.

Z kolei w rozdziale trzecim, zamykającym drugą część monografii, którego autorem jest Dariusz Hybś, przedstawiono psychologiczne aspekty bezpieczeństwa w kontekście dylematów i propozycji edukacyjnych. Autor podjął próbę interpretacji bezpieczeństwa w kontekście zachowań ludzkich, które mogą wywoływać stan pewności, równowagi, wątpliwości czy poczucie zagrożenia. W rozdziale zwrócono także uwagę na bezpieczeństwo jako jedną z najważniejszych potrzeb

człowieka. Stąd też niezwykle ważna jest edukacja, szczególnie dla tak rozumianego bezpieczeństwa. Korelacje psychologii z bezpieczeństwem, a dokładniej psychologiczne obszary edukacji dla bezpieczeństwa wymagają tworzenia nowych strategii działań, w których kwestie o charakterze edukacyjnym będą uwzględnione i przełożą się na konkretne przedsięwzięcia.

Następna, trzecia część monografii na temat bezpieczeństwa społecznego i porządku prawnego państwa, obejmuje dwa kolejne rozdziały. Pierwszy z nich (rozdział czwarty), autorstwa Zbigniewa Witaszka, związany jest z bezpieczeństwem ochrony danych osobowych w aspekcie prawa do bycia zapomnianym. Podkreślono w nim współczesne wyzwania, typowe dla społeczeństwa informacyjnego, a mianowicie trudności związane z ochroną prywatności i bezpieczeństwem danych. Autor poddaje w wątpliwość możliwość kontrolowania przez człowieka swoich danych osobowych lub ich bezproblemowe usunięcie z przestrzeni informacyjnej (głównie Internet) nawet w przypadku ich transformacji nie mającej potwierdzenia w rzeczywistości czy w sytuacji naruszania jego prywatności. Z drugiej strony wskazuje jednak przykłady działań mających na celu zapewnienie bezpieczeństwa danych osobowych i prawa do bycia zapomnianym. Można tu wskazać wiele aktów prawnych na czele z Ogólnym Rozporządzeniem o Ochronie Danych Osobowych (RODO) w UE.

Drugi rozdział w tej części monografii dotyczy współczesnych wyzwań bezpieczeństwa prawnego i społecznego w kontekście problematyki zamówień publicznych. Jego autor Jakub Skowroński zwraca uwagę na fakt, że przestępczość przetargowa jest zjawiskiem wielowątkowym i wymaga analizy wielowymiarowej, w obszarze prawa, ekonomii i nauk społecznych. Powoduje to sytuację, w której ten obszar badawczy ma charakter interdyscyplinarny. W rozdziale poświęcono dużo uwagi na charakterystykę przestępstw przetargowych, omawiając ich zakres, obejmujący przyjmowanie korzyści majątkowych w zamian za korzystne rozstrzygnięcie, fałszowanie dokumentów czy naruszanie przepisów przetargowych oraz na przedstawienie istoty przetargów publicznych i ich stronę regulacyjną. Omówiono również potrzeby opracowania i implementacji efektywnych mechanizmów zwalczania tego rodzaju przestępczości oraz obecnie obowiązujące przepisy prawa karnego.

W rozdziale szóstym, stanowiącym czwartą część monografii, poruszono zagadnienia związane z drogą Polski do Sojuszu Północnoatlantyckiego i bilansem dotychczasowego członkostwa. Adam Czarnecki omówił w nim początki transatlantyckiej współpracy państw w zakresie bezpieczeństwa, którą przyspieszyło rozpoczęcie „zimnej wojny”. Narastające poczucie zagrożenia w Europie Zachodniej stało się asumptem do podjęcia inicjatywy na rzecz stworzenia międzynarodowego konceptu systemu bezpieczeństwa zbiorowego, który zinstytucjonalizował się w formie NATO. Po rozpadzie ładu bipolarnego oraz przemianach ustrojowych, również Polska weszła na drogę działań zmierzających do włączenia jej do struktur Sojuszu. Za około półtora roku, dokładnie w marcu 2025 roku minie 25 lat od przystąpienia Polski do Sojuszu Północnoatlantyckiego. Zbliżająca się

rocznica tego wydarzenia skłoniła autora do refleksji w przedmiocie analizy polskiej drogi do Sojuszu oraz poddania ocenie jej członkostwa w nim.

Ostatnią część monografii zamyka rozdział siódmy, w którym Robert Matysik analizuje problematykę zarządzania kryzysowego w Gminie Chęciny w kontekście napływu uchodźców z Ukrainy. Została ona poprzedzona charakterystyką Gminy Chęciny oraz syntezą aktów prawnych regulujących obszar zarządzania kryzysowego. Zasadniczą częścią rozdziału jest podrozdział poświęcony konkretnym działaniom podjętym w procesie zarządzania kryzysowego, związanym z napływem dużej liczby uchodźców z Ukrainy. W tym kontekście można wymienić wiele przedsięwzięć zrealizowanych w poszczególnych fazach zarządzania kryzysowego. Były to działania zmierzające do zakwaterowania obywateli Ukrainy, zapewnienia im odpowiednich warunków bytowych, zorganizowania obsługi i wyżywienia, udzielania pomocy rzeczowej, finansowej i zdrowotnej, przezwyciężania barier związanych z nieznajomością języka polskiego oraz procedur i prawa polskiego czy doradztwa z zakresu możliwości zatrudnienia w Polsce. Istotnym elementem przeprowadzonych badań jest także ocena zrealizowanych przedsięwzięć.

Jako redaktorzy naukowi, żywimy nadzieję, że niniejsza publikacja pozostanie w kręgu zainteresowania zarówno studentów, dydaktyków, jak i osób prowadzących badania w zakresie bezpieczeństwa. Pozostajemy wdzięczni autorom oraz innym osobom uczestniczącym w procesie powstania monografii za naukową, merytoryczną i owocną współpracę, licząc jednocześnie na jej kontynuację.

*Wojciech Sokołowski
Hanna Sommer
Jacek Fabisiak
Grzegorz Zakrzewski*

INTRODUCTION

Here is another publication presenting the results of research conducted in the area of broadly understood security: *Quo vadis securitologia Varia. Part one. Great interest in the Security Functions Journals* (parts 1-3) and the monograph *Time for Security Miscellanea. The Part One* was published by the Rzeszów University of Technology Publishing House, led the scientific editors of the previous publications to decide to publish this separate issue. At the time of its publication, it can be guaranteed that the large number of submitted scientific texts will certainly allow to publish the Part Two. Both parts also confirm the commitment made by the scientific editors regarding the openness of the project and the constant endeavor to systematically increase the number of authors.

The current issue is the last jubilee issue, which closes the celebration of the 200th anniversary of the birth of Ignacy Łukasiewicz – the patron of the Rzeszów University of Technology, and the 100th anniversary of the establishment of the Polish Naval Academy of the Heroes of Westerplatte in Gdynia and the 30th anniversary of the Faculty of Management at the Rzeszów University of Technology. This is illustrated on the cover of this monograph, which also features a compass as a symbol of safety, ensuring the achievement of the goal, following the designated path and protection against adversities. This is a deliberate attempt to draw attention to changes in the security environment, threats that may arise, and the need to prepare appropriate defense potential. In turn, the titular Latin *varia* confirms the universality and versatility of the presented content.

The monograph combines the results of scientific research conducted by both theoreticians and practitioners employed in various national research centers. This group includes the Rzeszów University of Technology Academy of Applied Sciences named after Priest Jerzy Popiełuszko in Grudziądz, University of the National Education Commission, Krakow, Higher School of Security based in Poznań, Maria Curie-Skłodowska University in Lublin, State University of Applied Sciences in Koszalin, University of Rzeszów, Higher School in Starogard Gdanski and the Academy of Applied Sciences in Kielce. The burden of review and consultation was taken over by scientists from the Polish Naval Academy of the Heroes of Westerplatte in Gdynia, and the printing was entrusted to the Publishing House of the Rzeszów University of Technology. The heterogeneity of the scientific interests of the authors and the scientific centers is one of the greatest advantages of this monograph, making it an interesting source of knowledge in the field of security, dedicated to a wide audience.

The main goal of the monograph, defined by the scientific editors, is to continue the multi-threaded analysis of security issues initiated several years ago.

The monograph is organised into seven chapters in five parts, preceded by an introduction by the scientific editors and summarized with a synthetic ending. A permanent, repeatable element of every monograph is the chapter "From the publishing shelf" included in the final part of the publication. Biographical notes of the authors and a list of cooperating scientific and linguistic consultants complete the monograph.

The monograph opens with the first part, which analyzes socio-cultural changes in the face of contemporary security challenges.

In the first chapter, Hanna Sommer, Hubert Sommer, Grzegorz Zakrzewski analyzed selected aspects related to the security culture in the proposed new geological epoch: the Anthropocene, seen through the eyes of students from Podkarpackie region. At the beginning of their considerations, they explained the genesis and the need to distinguish the geological era. As they pointed out, the basis for such action is the destructive role of man, who has disturbed the balance of all ecosystems on Earth, and for the first time in almost 5 billion years, it is not the geological activity of our planet that determines the need to establish the next era, but the short-sightedness of the human species. The most important part of the chapter is the presentation of the research results, or more precisely, a diagnostic survey conducted among the students of the University of Rzeszów. Its purpose was to obtain an answer to the question about concerning the legitimacy of building a "better" world at the expense of destroying the natural environment.

The second part of the monograph, concerning contemporary security challenges and threats, begins with the second chapter by Sławomir Dębski, who approaches security from the perspective of health, which is a compilation of physical activity in confrontation with the actual situation. The author drew attention to the fact that the concept of health and its condition is subject to change and unification. He also mentioned the loss of public trust and importance of the World Health Organization (WHO) and the growing role of the World Council for Health (WCH). The chapter also highlights the impact of civilization progress and socio-cultural changes on the state of physical, mental and social health of the human population and the importance of physical culture, whose main goal is to take care of human health, improve human posture and proper psycho-physical development.

The third chapter, closing the second part of the monograph, authored by Dariusz Hybś, presents psychological aspects of security in the context of educational dilemmas and proposals. The author attempted to interpret security in the context of human behavior, which can induce a state of certainty, equilibrium, doubt or a sense of threat. The chapter also draws attention to security as one of the most important human needs. Hence, education is extremely important, especially for security understood in this way. The correlations of psychology and security, and more precisely, psychological areas of education for security, require the creation of new action strategies in which educational issues will be taken into account and will be translated into specific projects.

The next, third part of the monograph on social security and the legal order of the state, includes two further chapters. The first of these (chapter four), authored by Zbigniew Witaszek, is related to the security of personal data protection in the aspect of the right to be forgotten. It highlights contemporary challenges typical of the information society, namely difficulties related to privacy protection and data security. The author questions a person's ability to control his or her personal data or to remove it seamlessly from the information space (mainly the Internet) even in the event of a transformation that is not confirmed in reality or in the event of a violation of his/her privacy. On the other hand, author indicates examples of activities aimed at ensuring the security of personal data and the right to be forgotten. A number of legal acts can be mentioned here, including the General Data Protection Regulation (GDPR) in the EU.

The second chapter in this part of the monograph concerns contemporary challenges of legal and social security in the context of public procurement issues. Its author, Jakub Skowroński, draws attention to the fact that tender crime is a multi-threaded phenomenon and requires multidimensional analysis in the field of law, economics and social sciences. This results in a situation where this research area has an interdisciplinary character. The chapter devotes a lot of attention to the characteristics of tender offences, discussing their scope, including the acceptance of financial benefits in exchange for a favorable decision, the falsification of documents or the violation of tender regulations, as well as to presenting the essence of public tenders and their regulatory side. The need to develop and implement effective mechanisms for combating this type of crime and the currently applicable criminal law provisions were also discussed.

The sixth chapter, which constitutes the fourth part of the monograph, mentions the issues related to Poland's path to the North Atlantic Alliance and the balance of its current membership. Adam Czarnecki discussed the beginnings of transatlantic cooperation between countries in the field of security, which was accelerated by the start of the "Cold War". The growing sense of insecurity in Western Europe became the impetus to take the initiative to create an international concept of a collective security system, which was institutionalized in the form of NATO. After the collapse of the bipolar order and the systemic transformation, Poland also embarked on a path of activities aimed at integrating it into the structures of the Alliance. In about a year and a half, exactly in March 2025, it will be 25 years since Poland joined the North Atlantic Alliance. The approaching anniversary of this event prompted the author to reflect on the analysis of Poland's path to the Alliance and assessing its membership.

The last part of the monograph ends with chapter seven, in which Robert Matysik analyzes the issues of crisis management in the municipality of Chęciny in the context of the influx of refugees from Ukraine. It was preceded by a characterization of the Chęciny municipality and a synthesis of legal acts regulating the area of crisis management. The main part of the chapter is the subsection devoted to specific actions taken in the crisis management process related to the influx of

a large number of refugees from Ukraine in this context, many undertakings implemented during the different phases of crisis management can be mentioned. These included activities aimed at accommodating Ukrainian citizens, providing them with appropriate living conditions, organizing service and meals, providing material, financial and health assistance, overcoming barriers related to unfamiliarity with the Polish language and Polish procedures and law, and counselling on employment opportunities in Poland. An important element of the research is also the evaluation of the completed projects.

As scientific editors, we hope that this publication will remain of interest to students, educators and security researchers alike. We remain grateful to the authors and other people involved in the process of creating the monograph for their scientific, substantive and fruitful cooperation, while hoping for its continuation.

Wojciech Sokółowski
Hanna Sommer
Jacek Fabisiak
Grzegorz Zakrzewski

CZĘŚĆ PIERWSZA

**PRZEMIANY SPOŁECZNO-KULTUROWE WOBEC
WSPÓŁCZESNYCH WYZWAŃ BEZPIECZEŃSTWA**

Hanna SOMMER¹
Hubert SOMMER²
Grzegorz ZAKRZEWSKI³

„Wpatrz się głęboko, głęboko w przyrodę,
a wtedy wszystko lepiej zrozumiesz”⁴.

Albert Einstein

Rozdział 1.

KULTURA BEZPIECZEŃSTWA W PROPONOWANEJ NOWEJ EPOCE GEOLOGICZNEJ – ANTROPOCENIE W OCENIE STUDENTÓW PODKARPACIA

Artykuł przedstawia tylko wybrane elementy ciągu logicznych zdarzeń jakie podejmują naukowcy, którzy dążą do wyodrębnienia w czwartorzędzie nowej epoki geologicznej. Debata na temat Antropocenu ze względu na jej wieloaspektowość powinna stać się jedną z najważniejszych obecnego wieku. Z punktu widzenia odbiorcy modyfikacja nazwy epoki geologicznej nic nie zmienia. Natomiast istotne są następstwa jakie już istnieją i będą generowane w wyniku postawy ludzi, którzy będą żyć w epoce wyparcia, krótkowzroczności i nieodwracalnych strat. Nasze działania nabrały swoistego przyspieszenia. Konsekwencją takich działań jest stworzenie zagrożenia dla samych siebie. Za cel w artykule przyjęto: *Zbadanie walidacji antropocenu przez studentów Podkarpacia. Czy nasze wybujałe ego w stworzeniu jak nam się tylko wydaje lepszego świata kosztem zniszczenia biocenozy i siedliska uzyska akceptację respondentów?*

Słowa kluczowe: kultura bezpieczeństwa, geologia, biocenoza, siedlisko.

1.1. Wprowadzenie

Zmiana klimatu to globalne wyzwanie o dalekosiężnych konsekwencjach dla środowiska, społeczeństwa i gospodarki. Wyciąganie wniosków na temat zmian klimatycznych wymaga uznania naukowego konsensusu co do ich przyczyn,

¹ dr Hanna Sommer, Politechnika Rzeszowska, Rzeszów, e-mail: hansom@prz.edu.pl, ORCID: 0000-0001-7208-7641.

² dr Hubert Sommer, Uniwersytet Rzeszowski, Rzeszów, e-mail: hubsom@wp.pl, ORCID: 0000-0002-2946-8390.

³ dr inż. Grzegorz Zakrzewski, prof. PSW, Pomorska Szkoła Wyższa w Starogardzie Gdańskim, e-mail: grzegorz.zakrzewski@twojestudia.pl, ORCID: 0000-0002-0945-5322.

⁴ <https://uswiadomtosobie.pl/10-najpiekniejszych-cytatow-o-naszej-planecie/> [04.07.2023].

skutków i pilności działań. Szansa na ograniczenie najpoważniejszych skutków zmian klimatycznych szybko się zamyka. Konieczne są pilne i trwałe działania, aby ograniczyć emisje, przejść na gospodarkę niskoemisyjną oraz chronić wrażliwe społeczności i ekosystemy.

Opublikowany w sierpniu 2021 roku Raport IPCC⁵ dotyczący zmian klimatycznych, wywołanych działalnością człowieka nie pozostawia żadnych wątpliwości, że Homo sapiens musi rozpocząć szeroko zakrojone i interdyscyplinarne działania już dzisiaj, aby odwrócić śmiertelne trendy zagrażające Ziemi – jego siedlisku. W skali globalnej połączone efekty planowej i nieplanowanej działalności ludzkiej (awarie przemysłowe, zdarzenia destrukcyjne spowodowane nadmierną eksploatacją środowiska) są teraz często większe niż siły samej natury. Język badaczy z zakresu nauk o Ziemi znacząco różni się od naszego języka używanego w komunikacji. Ten geologiczny nacechowany jest nie tyle pojęciami powszechnie nie stosowanymi ale przede wszystkim liczbami, które opisują czas trwania poprzednich er. Do ludzi nauki należy zbudowanie narracji, która pobudzi wszystkie społeczeństwa do działania. Jak opowiadać o zmianach klimatu, jego wpływie nie tylko na środowisko ale i całą Ziemię wykracza poza nasze dotychczasowe doświadczenie. Tabela stratygraficzna jest: *skonstruowana w taki sposób, że na górze tabeli są najmłodsze ery, okresy lub epoki geologiczne; każda następną epoka lub okres jest starsza od poprzedzającej; taki sposób konstrukcji tabel stratygraficznych spowodowany jest odniesieniem do stanu rzeczywistego; w naturze najczęściej na powierzchni są skały najmłodsze, im głębiej, tym skały są starsze; granice między erami, okresami i epokami geologicznymi wyznaczone zostały przez poszczególne wydarzenia w rozwoju skorupy ziemskiej; najczęściej były to ruchy górotwórcze oraz pojawienie się lub wymarcie charakterystycznych organizmów roślinnych i zwierzęcych*⁶.

Dla pełnego zrozumienia Kosmosu i poznania historii Ziemi znaczenia zasadniczego nabiera umieszczenie zdarzeń nie tylko na osi czasu, ale zrozumienie znaczenia odległości czasowych mierzonych między nimi. Elementem mającym wpływ na wiarygodność przekazu jest wytłumaczenie krotkości czasu 10^n , trwania er od zasiedlenia Ziemi przez człowieka jak i długości jego życia.

Tablice stratygraficzne są cennym narzędziem w badaniach geologicznych. Umożliwiają naukowcom tworzenie wizualnej historii geologicznej Ziemi i pomagają w korelacji warstw skał w różnych regionach. Są szczególnie przydatne w zrozumieniu ewolucji Ziemi, zmian środowiskowych i dystrybucji zasobów.

⁵ Zobacz więcej: *Zmiany Klimatu 2021 Podstawy fizyczne Podsumowanie dla Decydentów*. https://informacje.pan.pl/images/2021/Raport_IPCC_2021_11_04_T%C5%81UMACZENIE_FINAL.pdf [04.07.2023].

⁶ <https://zpe.gov.pl/a/przeczytaj/DF43MZdnG> [04.07.2023].

ERA	OKRES	WIEK w mln lat	
KENOZOICZNA (KENOZOIK)	CZwartorzęd	HOLOCEN	12 tys. - do dziś
		PLEJSTOCEN	1,87-12 tys.
	NEOGEN	24-1,87	
	PALEOGEN	65-24	
MEZOZOICZNA (MEZOZOIK)	KREDA	130-65	
	JURA	204-130	
	TRIAS	245-204	
PALEOZOICZNA (PALEOZOIK)	PERM	290-245	
	KARBON	360-290	
	DEWON	400-360	
	SYLUR	425-400	
	ORDOWIK	495-425	
	KAMBR	570-495	
PROTEROZOICZNA (PROTEROZOIK)		2600-570	
ARCHAICZNA (ARCHAIK)		4600-2600	

Rys. 1. Tabela stratygraficzna

Źródło: <https://zpe.gov.pl/a/przeczytaj/DF43MZdnG> [04.07.2023].

1.2. Antropocen punkt zwrotny

Termin „punkt zwrotny antropocenu” odnosi się do krytycznego punktu lub momentu w epoce antropocenu, który charakteryzuje się znaczącym wpływem człowieka na ekosystemy i klimat Ziemi. Punkt zwrotny w antropocenie oznacza zazwyczaj kluczową zmianę lub wydarzenie, które ma głębokie i dalekosiężne konsekwencje dla środowiska planety, różnorodności biologicznej i systemu klimatycznego.

Planeta Ziemia ma około 4,6 miliarda lat. Życie pojawiło się na niej prawie 3,9 miliarda lat temu, a my, ludzie, zaledwie przed 200 tysiącami lat. Mimo, że czas istnienia gatunku ludzkiego jest tak znikomy, człowiek zdołał zakłócić istotną dla życia równowagę wszystkich ekosystemów⁷. Działania cywilizacyjne człowieka na Ziemi przyczyniły się do jej zmian geologicznych i stanowi to podstawę

⁷ <https://zpe.gov.pl/a/nasz-swiat-ma-prawie-piec-miliardow-lat/D1HPvVHdO> [04.07.2023].

do wniesienia korekty w tabeli stratygraficznej⁸. Działalność społeczno-gospodarcza człowieka na trzeciej planecie od Słońca już na zawsze zostawiła trwałe ślady naszej ingerencji nie tylko na Ziemi, ale również w Układzie Słonecznym i wszechświecie. Nową epoką w historii Ziemi ma być Antropocen i nie jest on zdominowany przez aktywność geologiczną Ziemi, ale przez działalność człowieka. To, że rozpoczęła się nowa epoka w historii ludzkości a pośrednio w historii Ziemi nikt już dzisiaj nie ma wątpliwości. W literaturze przedmiotu Antropocen jest utożsamiany z epoką wyparcia, krótkowzroczności i nieodwracalnych strat.

Punkty zwrotne w antropocenie podkreślają potrzebę globalnej świadomości, współpracy i odpowiedzialnego zarządzania zasobami planety. Podkreślają także wyzwania i możliwości stawienia czoła wpływom działalności człowieka na środowisko i społeczeństwo w epoce nowożytniej.

1.3. Podział środowiska

Współczesny człowiek prawie nie egzystuje w naturalnym środowisku tylko w środowisku, w którym dominuje antropresja. H. Sommer i G. Zakrzewski piszą: *Czas zatem mówić o ochronie i kształtowaniu środowiska. Rozumiejac ochronę jako wprowadzanie technologii jak najmniej inwazyjnych, a kształtowanie jako odtwarzanie lub tworzenie nowego z minimalną zmianą środowiska pierwotnego. Zadaniem sozologii jest opracowanie teoretycznych podstaw rekultywacji zniszczonych środowisk i przyrodniczego zagospodarowania środowiska w sposób jak najbardziej korzystny ze względów przyrodniczych, ekonomicznych i estetycznych*⁹.

H. Sommer i G. Zakrzewski¹⁰ zaproponowali następujący podział środowiska. W każdym z nich antropresja jest widoczna w takiej ilości, że może być przesłanką do wprowadzenia nowej epoki geologicznej Antropocenu.

⁸ Aby zdefiniować epokę geologiczną trzeba wskazać na konkretną zmianę w geologii Ziemi na osi czasu. Następnie panel naukowców określa, który zestaw warstw skalnych najlepiej ilustruje tę zmianę i zaznacza jej dolną granicę. Grupa Robocza ds. Antropocenu AWG (Anthropocene Working Group) przedstawiła dziewięć miejsc markujących Antropocen. Jedno z nich znajduje się w Polsce i jest to torfowisko pod Śnieżką. Torf w tym wysoko położonym miejscu przechwycił chemikalia i zanieczyszczenia z powietrza.

Zobacz więcej: https://zielona.interia.pl/przyroda/news-glosowanie-naukowcow-w-sprawie-antropocenu-kluczowe-znaczeni,nId,6473066#utm_source=paste&utm_medium=paste&utm_campaign=firefox

⁹ Zobacz więcej: H. Sommer, G. Zakrzewski, *Rozumienie słownictwa z ochrony i kształtowania środowiska w dokumentach państwowych*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Rzeszowskiej Humanities and Social Sciences HSS, vol. XXII, 24 (4/2017), October-December 2017, s. 201-202, <http://doi.prz.edu.pl/pdf/einh/365>

¹⁰ Zobacz więcej: H. Sommer, G. Zakrzewski, *A culture of security versus digital exclusion as a form of social exclusion*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Rzeszowskiej, Humanities and Social Sciences HSS, HSS, vol. 30, No. 3 (2023), July-September 2023, s. 141-151.

Rys. 2. Podział sztucznego środowiska

Źródło: H. Sommer, G. Zakrzewski, *Bezpieczeństwo zdrowotne – czynniki kształtujące jakość życia*, [w:] J. Fabisiak, H. Sommer, T. Kostecki, G. Zakrzewski (red.) *Funkcje bezpieczeństwa część trzecia*, Oficyna Politechniki Rzeszowskiej, Rzeszów 2023, s. 96.

<https://oficyna.prz.edu.pl/fcp/PGBUKOQtTKlQhbx08SlkTUgxQX2o8DAoH-NiwFE1xVT3RVFVZpCFghUHcKVigEQUw/18/public/otwarty-dostep/2023/0000-zeszyt-bezp-cz-iii-druk.pdf>.

Na wymienione sztuczne środowiska autorzy spojrzą przez pryzmat zmian środowiskowych, które mogły być granicą nowej epoki – nie w znaczeniu geologicznym.

Środowisko wiejskie utożsamiane z rolniczym największych zmian doznało między innymi poprzez:

- wielkie odkrycia geograficzne dokonane przez europejskich żeglarzy na przełomie XV i XVI wieku (sprowadzenie na kontynent europejski ziemniaka i kukurydzy, na amerykański konia domowego);
- stosowanie nawozów sztucznych i chemicznych środków ochrony roślin.

Za datę powstania środowiska przemysłowego należy przyjąć narodziny wielkiej rewolucji przemysłowej w Anglii, czyli ponad 200 lat temu. Gwałtowny rozwój tego środowiska jest wyraźnie zauważalny w okresie dwu wojen światowych. Po drugiej wojnie światowej trwa swoiste przyspieszenie, kiedy ludzkość bezkrytycznie i radykalnie wykorzystuje zasoby Ziemi. Środowisko przemysłowe jest odpowiedzialne za degradację środowiska naturalnego poprzez wprowadzenie nadmiernych i niekontrolowanych zanieczyszczeń do gleby, wody i atmosfery.

Środowisko komunalne na potrzeby artykułu w uproszczeniu można nazwać krajobrazem miejskim¹¹. Proces osiedlania (tworzenia siedliska) jest cechą czło-

¹¹ Zobacz więcej: *Przez geografów kulturowych i architektów krajobraz miejski jest rozumiany jako wariant krajobrazu kulturowego, przejawiający się w porządku urbanistycznym, zespołach architektonicznych, trwałych elementach przestrzeni miejskiej i terenach zielonych. W związku z globalną urbanizacją (metropolizacją, ale też suburbanizacją) obejmującą coraz większą powierzchnię przyległych do miast terenów zabudowanych i przyrodniczych, staje się krajobrazem dominującym. Jest czymś więcej niż architektoniczną przestrzenią miejską, chociaż ta stanowi jego trwałe komponent jako pole oddziaływania i kształtowania określonych wartości oraz sensów kulturowych, historycznych, estetycznych, jak również przenikania różnych interesów politycznych i ekonomicznych. W tym sensie, krajobraz miejski nabiera znaczenia wspólnotowego jako przestrzeń sporu, konfliktu i kompromisu. Kształtuje się historycznie i społecznie, podlegając działaniom planowym, ale i codziennym, oddolnym praktykom mieszkańców miasta (np. ogrody społeczne);*

wieka i trwa nieprzerwanie od około 12 tysięcy lat¹². Zaspokojenie komfortu mieszkańcom wiąże się z dużym wydatkowaniem energii i wytwarzaniem odpadów, które były składowane na wysypiskach. W końcu XX wieku coraz powszechniejsze stało się częściowe lub całkowite ich przetwarzanie.

Środowisko militarne od początku istnienia było nośnikiem postępu technicznego. Każdy nawo powstały wynalazek pierwsi oglądali „wojskowi” i badali jego przydatność do zastosowania militarnego. Lustro Archimedesusa to broń solarna, którą wykorzystali obrońcy oblężonych Syrakuz w latach 214-212 przed naszą erą. Dzisiaj skoncentrowana energia słoneczna w postaci wieży słonecznej nikogo już nie dziwi. Zwierciadła paraboliczne, słoneczne talerze i zwierciadła Fresnela, kierują odbite promienie na szczyt wieży słonecznej gdzie znajduje się czynnik roboczy wykorzystywany do wytworzenia pary wodnej w dalszej kolejności elektryczności¹³. Zanim reakcja rozszczepienia/syntezy doczekała się pokojowego użycia wykorzystano je dla celów militarnych¹⁴. Dzisiaj ta technologia jest powszechnie wykorzystywana przez ludzkość ale stwarza też zagrożenia wywołane awariami jądrowymi¹⁵. Sporym problemem są opady¹⁶ i odpady promieniotwórcze.

Bezpieczeństwo ekologiczne w antropocenie odnosi się do wysiłków i strategii mających na celu ochronę ekosystemów Ziemi, różnorodności biologicznej i zasobów naturalnych w obliczu znaczącego wpływu człowieka na środowisko w tej epoce geologicznej. Ponieważ antropocen charakteryzuje się działalnością człowieka, która może zakłócać ekosystemy i mieć wpływ na zdrowie planety, bezpieczeństwo ekologiczne staje się sprawą najwyższej wagi dla dobrostanu ludzi i środowiska.

<http://studiakrajobrazowe.amu.edu.pl/wp-content/uploads/2018/07/krajobraz-miejski.pdf> [05.08.2023].

¹² G. Zakrzewski, *Bezpieczeństwo i kultura rekreacji na akwenach i drogach wodnych w gdańsku*, [w:] H. Sommer, G. Zakrzewski, H. Karwan, (red.), *Zwierciadła bezpieczeństwa*, Oficyna Politechniki Rzeszowskiej, Rzeszów 2022, s. 40, <https://oficyna.prz.edu.pl/fcp/iGBUKOQtTKlQhbx08SlkTUgxQX2o8DAoHNiwFE1xVT35XFVZpCFghUHcKVigEQUw/18/public/otwarty-dostep/2022/2-monogr-internet.pdf>, s. 40 [05.08.2023].

¹³ Zobacz więcej: Green projects. <https://www.green-projects.pl/skoncentrowana-energia-sloneczna-przez-cala-dobe/> [24.08.2023].

¹⁴ *Wybuch jądrowy stanowi istotę działania broni jądrowej. Pierwszego wybuchu jądrowego z reakcji rozszczepienia (bomba atomowa) dokonano 16 VII 1945 na amerykańskim poligonie wojskowym w Alamogordo (stan Nowy Meksyk), natomiast pierwszego wybuchu jądrowego z reakcji syntezy (bomba wodorowa) dokonano 1 XI 1952 na amerykańskim poligonie w atolu Eniwetok (Wyspy Marshalla).*

Zobacz więcej <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/wybuch-jadrowy;3998668.html> [24.08.2023].

¹⁵ Zobacz więcej: *Awarie jądrowe. Największe katastrofy nuklearne na świecie* <https://www.ekologia.pl/srodowisko/ochrona-srodowiska/najwiecej-katastrofy-jadrowe-w-historii,15056.html> [26.08.2023].

¹⁶ Zobacz więcej: *30 października 1961 roku, o 11:32 czasu moskiewskiego światem wstrząsnął niezmierny huk. Była to największa eksplozja w dziejach ludzkości, o mocy trzy tysiące razy większej niż w Hiroszimie. Według wskazań sejsmografów tego dnia fala uderzeniowa trzykrotnie obiegła kulę ziemską, a nuklearny grzyb wznosił się na wysokość 60 km. Naukowcy obliczali, że detonacja w ułamku sekundy uwolniła moc bliską 1% energii wyprodukowanej przez Słońce.* <https://polskazbrojna.pl/home/articleshow/35641> [26.08.2023].

1.4. Kultura bezpieczeństwa

Kultura bezpieczeństwa to termin używany do opisanego zbiorowych postaw, przekonań, wartości, zachowań i praktyk w zakresie bezpieczeństwa. Reprezentuje ogólne podejście do bezpieczeństwa i nacisk na bezpieczeństwo w codziennych operacjach i procesach decyzyjnych. Silna kultura bezpieczeństwa oznacza, że bezpieczeństwo powinno być priorytetem w środowiskach, w których mogą pojawić się zagrożenia bezpieczeństwa, takich jak obiekty przemysłowe, placówki opieki zdrowotnej, place budowy, a nawet w życiu codziennym. Ustanawianie i komunikowanie jasnych i kompleksowych zasad, procedur i wytycznych dotyczących bezpieczeństwa, musi być priorytetem.

Koncepcja kultury bezpieczeństwa pojawiła się w odpowiedzi na rosnącą świadomość znaczenia środków bezpieczeństwa w różnych dziedzinach, w tym w bezpieczeństwie nuklearnym, lotnictwie, cyberbezpieczeństwie i operacjach przemysłowych. Zyskała na znaczeniu w drugiej połowie XX wieku i nadal stanowi ważny przedmiot zainteresowania w XXI wieku. Pojawienie się tej koncepcji można przypisać kilku kluczowym czynnikom i wydarzeniom historycznym.

Wyścig zbrojeń nuklearnych w epoce zimnej wojny spowodował większe skupienie się na bezpieczeństwie nuklearnym. Awary w Czarnobylu¹⁷ w 1986 r. i Three Mile Island¹⁸ w 1979 r. podkreśliły znaczenie kultury bezpieczeństwa w organizacjach nuklearnych. Incydenty te ujawniły, że same środki techniczne nie wystarczyły, aby zapobiec wypadkom; Niezbędna była kultura, w której bezpieczeństwo było priorytetem.

Badanie organizacji działających w środowiskach wysokiego ryzyka, takich jak elektrownie jądrowe i lotniskowce, przyczyniło się do rozwoju koncepcji kultury bezpieczeństwa. Badania dotyczące organizacji o wysokiej niezawodności (HRO¹⁹) podkreśliły kluczową rolę kultury organizacyjnej w zapobieganiu wypadkom i zapewnianiu bezpieczeństwa. Poważne awary przemysłowe, takie jak tragedia gazowa w Bhopalu²⁰ w 1984 r. i katastrofa promu kosmicznego Challenger²¹ w 1986 r., uwypukliły potrzebę zapewnienia kultury bezpieczeństwa i ochrony w organizacjach. Wydarzenia te pokazały, że nawet zaawansowane technologicznie systemy mogą zawieść, jeśli kultura organizacyjna nie traktuje priorytetowo bezpieczeństwa i ochrony.

¹⁷ A. Strupczewski, *Skutki polityczne i ekonomiczne sprawy czarnobylskiej oraz działania dla zwiększenia bezpieczeństwa elektrowni jądrowych w dawnych krajach ZSRR*, <http://atom.edu.pl/index.php/bezpieczenstwo/prawda-o-czarnobylu/skutki-spoleczne-i-polityczne.html> [1.09.2023].

¹⁸ A. Strupczewski, *Co zdarzyło się podczas awarii we Three Mile Island i jakie były jej skutki?*, <http://www.atom.edu.pl/index.php/bezpieczenstwo/inne-wypadki/three-mile-island-1979.html> [1.09.2023].

¹⁹ High Reliability Organisations

²⁰ <https://eszkola.pl/wos/katastrofa-w-bhopalu-1984-7002.html> [1.09.2023].

²¹ <https://nauka.tvp.pl/58179217/minelo-36-lat-od-katastrofy-promu-kosmicznego-challenger> [1.09.2023].

Przemysł lotniczy już od dawna jest liderem w podkreślaniu kultury bezpieczeństwa. Wydarzenia takie jak katastrofa na lotnisku, na Teneryfie²² w 1977 r., jeden z najbardziej śmiertelnych wypadków lotniczych, doprowadziły do skupienia się w organizacjach lotniczych na komunikacji, podejmowaniu decyzji i pracy zespołowej.

Wraz z szybkim rozwojem Internetu i technologii komputerowej koncepcja kultury bezpieczeństwa rozszerzyła się o bezpieczeństwo informacji i cyberbezpieczeństwo. Zaczęto zdawać sobie sprawę, że cyberbezpieczeństwo to nie tylko kwestia techniczna, ale także kwestia zachowań, świadomości i przestrzegania zasad bezpieczeństwa. Rządy i organy regulacyjne w coraz większym stopniu wprowadzały regulacje i standardy, które podkreślały znaczenie kultury bezpieczeństwa w różnych branżach, co skłoniło organizacje do przyjęcia i wdrożenia programów kultury bezpieczeństwa.

Obecnie koncepcja kultury bezpieczeństwa jest stosowana w wielu sektorach, w tym w infrastrukturze krytycznej, opiece zdrowotnej, finansach i transporcie. Obejmuje nie tylko bezpieczeństwo fizyczne, ale także cyberbezpieczeństwo, bezpieczeństwo informacji i szersze praktyki zarządzania ryzykiem. Organizacje zdają sobie sprawę, że wspieranie kultury bezpieczeństwa jest niezbędne, aby zapobiegać naruszeniom bezpieczeństwa, ograniczać ryzyko i skutecznie reagować na pojawiające się zagrożenia. W rezultacie oceny kultury bezpieczeństwa, programy szkoleniowe i ciągłe wysiłki mające na celu promowanie pracowników świadomych bezpieczeństwa stały się integralnymi składnikami strategii bezpieczeństwa wielu organizacji.

Istotne jest wdrożenie systematycznego procesu raportowania, badania i wyciągania wniosków z incydentów (w tym zdarzeń potencjalnie wypadkowych) w celu identyfikacji pierwotnych przyczyn i zapobiegania przyszłym zdarzeniom.

Kształtowanie silnej kultury bezpieczeństwa powinno skutkować zmniejszeniem liczby wypadków i incydentów, poprawą morale pracowników, zwiększoną produktywnością oraz lepszą ogólną wydajnością. I odwrotnie, słaba kultura bezpieczeństwa może prowadzić do większego prawdopodobieństwa wypadków, obrażeń i innych problemów związanych z bezpieczeństwem, wraz z potencjalnymi konsekwencjami prawnymi i finansowymi. Dlatego organizacje powinny aktywnie wspierać i utrzymywać silną kulturę bezpieczeństwa, aby chronić dobro swoich pracowników i powodzenie ich operacji.

Kształtowanie pozytywnej kultury bezpieczeństwa to proces ciągły, który wymaga poświęcenia, cierpliwości i zaangażowania w ciągłe doskonalenie. Jest to niezbędne, aby zapobiegać wypadkom, ograniczać obrażenia i zapewniać bezpieczniejsze i zdrowsze środowisko dla wszystkich zaangażowanych osób.

²² <https://artelis.pl/artykuly/22790/teneryfa-1977-najwiekszy-wypadek-w-historii-lotnictwa-cywilnego> [1.09.2023].

Powszechnie uważa się, że najlepszą definicję pojęcia kultury organizacyjnej przedstawił Edgar H. Schein. Według niego, kultura organizacyjna jest to *zespół rozsądnych reguł postępowania, odkrytych, ustanowionych i rozwiniętych przez grupę, służących do zmagania się z problemem wewnętrznej integracji i zewnętrznym dostosowaniem, które dzięki wystarczająco dobremu działaniu wytyczają nowym członkom sposób myślenia i odczuwania w aspekcie wspomnianych problemów*²³.

Istotnym rozwinięciem tego podejścia jest zwrócenie uwagi przez jej autora na wielowarstwowość, wielopoziomowość kultury, którą porównuje się do góry lodowej, gdzie część poziomów jest widoczna gołym okiem, inne natomiast są głęboko zanurzone w oceanie, dlatego trudno jest do nich dotrzeć i je poznać (obrazuje to rysunek 3)²⁴.

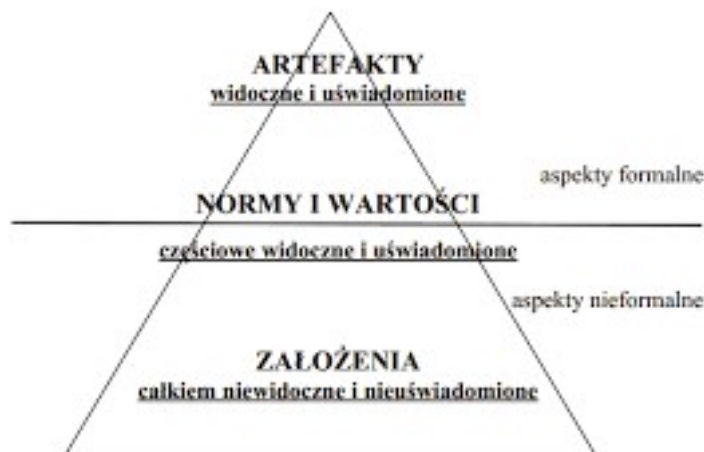
Rys. 3. Model kultury według Scheina

Źródło: <https://kulturabezpieczenstwa.pl/kultura-bezpieczenstwa/KulturaBezpieczenstwa/>
[1.09.2023]

²³ E. H. Schein, *Organizational Culture and Leadership*, San Francisco 1988, cyt za: H. Sommer, *Kształtowanie się kultury organizacyjnej w przedsiębiorstwie na przykładzie Wytwórni Sprzętu Komunikacyjnego w Rzeszowie*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Rzeszowskiej, Rzeszów 2006, s. 28.

²⁴ H. Sommer, *Kształtowanie się kultury organizacyjnej w przedsiębiorstwie na przykładzie Wytwórni Sprzętu Komunikacyjnego w Rzeszowie*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Rzeszowskiej, Rzeszów 2006, s. 28.

Model Kultury Organizacyjnej Edgara H. Scheina, przedstawiony w postaci piramidy (rys. 4), zapewnia ramy dla zrozumienia warstw kultury w organizacji. Badając kulturę bezpieczeństwa w tym kontekście, można zbadać, w jaki sposób przekonania, praktyki i założenia związane z bezpieczeństwem manifestują się w ramach kulturowych organizacji.

Rys. 3. Poziomy kultury organizacyjnej według E. Scheina

Źródło: K. Serafin, *Kultura organizacyjna jako element wspierający realizację strategii przedsiębiorstwa*, Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach Nr 222, 2015, s. 91.

Budowanie silnej kultury bezpieczeństwa wymaga ciągłego wysiłku i zaangażowania oraz ciągłego wzmocnienia zasad bezpieczeństwa. Celem jest dostosowanie artefaktów, wartości i założeń w celu stworzenia środowiska świadomego bezpieczeństwa, które ogranicza ryzyko bezpieczeństwa i promuje kulturę czujności i odpowiedzialności na wszystkich poziomach.

Pojęcie bezpieczeństwa w antropocenie²⁵ nawiązuje do szerszego i bardziej złożonego rozumienia bezpieczeństwa, uwzględniającego specyficzne wyzwania, jakie stawia przed nami obecna epoka geologiczna, charakteryzująca się znaczącym wpływem człowieka na ziemskie ekosystemy, klimat i środowisko. W tym kontekście bezpieczeństwo wykracza poza tradycyjne pojęcia obrony militarnej i stabilności geopolitycznej i obejmuje szereg problemów ekologicznych, społecznych i środowiskowych. Koncepcja bezpieczeństwa w antropocenie reprezentuje zmianę paradygmatu w sposobie postrzegania wyzwań bezpieczeństwa i radzenia sobie z nimi. Uznaje, że dobrobyt ludzkości jest ściśle powiązany ze stanem planety.

Kultura bezpieczeństwa w antropocenie odnosi się do zbiorowych wartości, postaw, zachowań i praktyk, które nadają priorytet i promują bezpieczeństwo

²⁵ Zobacz więcej: http://studiakrajobrazowe.amu.edu.pl/vocabulary_tag/antropocen/ [3.09.2023].

i zrównoważony rozwój w obliczu wyjątkowych wyzwań, jakie stwarza epoka antropocenu. W antropocenie istnieje wzmożona potrzeba uznania zarządzania środowiskiem za podstawową wartość. Wiąże się to z uznaniem, że działalność człowieka ma dalekosiężne konsekwencje dla planety i wzięciem odpowiedzialności za ochronę i zachowanie środowiska. Zrównoważony rozwój staje się w tym kontekście centralnym filarem kultury bezpieczeństwa. Organizacje, społeczności i osoby prywatne powinny nadać priorytet zrównoważonym praktykom w zakresie wykorzystania zasobów, zużycia energii i gospodarowania odpadami, aby zmniejszyć negatywny wpływ na środowisko.

Zajęcie się zmianami klimatycznymi jest integralną częścią bezpieczeństwa w antropocenie. Należy położyć nacisk na redukcję emisji gazów cieplarnianych, przejście na odnawialne źródła energii i rozwój infrastruktury odpornej na zmianę klimatu. Działania podjęte w jednej części świata mogą mieć konsekwencje w innej części świata. Trzeba mieć poczucie odpowiedzialności za skutki naszych działań w skali globalnej.

Kultura bezpieczeństwa w antropocenie odzwierciedla fundamentalną zmianę wartości i priorytetów, mającą na celu zapewnienie dobrobytu zarówno ludzkości, jak i planety. Wymaga proaktywnych działań mających na celu łagodzenie szkód dla środowiska, promowanie zrównoważonego rozwoju i budowanie odporności w obliczu zmieniających się wyzwań ekologicznych.

Rola i znaczenie kultury bezpieczeństwa w antropocenie, jest nie do przecenienia. Kultura bezpieczeństwa nabiera w tym kontekście szerszego i bardziej wszechstronnego znaczenia, obejmującego względy ekologiczne, społeczne i środowiskowe. Kultura bezpieczeństwa w antropocenie odgrywa kluczową rolę w stawianiu czoła złożonym i wzajemnie powiązanym wyzwaniom w zakresie bezpieczeństwa, jakie stwarza wpływ człowieka na środowisko. Promuje sposób myślenia oparty na odpowiedzialności, zrównoważonym rozwoju, odporności i etycznym zarządzaniu Ziemią, mając na celu ochronę dobrostanu zarówno obecnych, jak i przyszłych pokoleń w epoce naznaczonej zmianami środowiskowymi i niepewnością.

1.5. Badania własne

Badaniami objęto studentów reprezentujących największą uczelnię na Podkarpaciu, a mianowicie Uniwersytet Rzeszowski. Ankietowani respondenci reprezentowali dwa kierunki studiów humanistycznych, a mianowicie pedagogikę i prawo. Próba badawcza wyniosła 296 osób, z czego 194 (65,6%) z nich to były kobiety, a 102 (34,4%) – to mężczyźni. Jeśli chodzi o stopień zurbanizowania środowiska, z którego pochodzili badani, to nieznaczna większość reprezentowała ośrodki miejskie (154 – 52,1%), natomiast 142 osoby (47,9%) legitymowało się pochodzeniem wiejskim. Same badania zostały przeprowadzone na początku października 2023 roku w Kolegium Nauk Społecznych Uniwersytetu Rzeszowskiego w Rzeszowie.

Pierwsze z pytań w kwestionariuszu ankiety, o które zahaczyli autorzy artykułu dotyczyło zetknięcia się badanych z pojęciem antropresji. Wyniki zobrazowano w tabeli 1. W tym wypadku zmienną była płeć ankietowanych.

Tabela 1.

Czy Pani/Pan spotkała się z pojęciem antropresji?	Płeć badanych				Ogół	
	Kobiety dla N=194=100%		Mężczyźni dla N=102=100%		N=296=100%	
	N	%	N	%	N	%
Tak	157	80,1	89	87,3	246	83,1
Nie	37	19,9	13	12,7	50	16,9

Źródło: badania własne

Uzyskane rezultaty można uznać za mocno obiecujące. Okazało się bowiem, iż znakomita większość ogółu badanych spotkała się ze zjawiskiem antropresji i nie jest to pojęcie dla nich obce (ponad 83% ankietowanych wyraziło opinię twierdzącą). Częściej akcentują to badani mężczyźni aniżeli kobiety – odpowiednio: 87,3% i 80,1%.

Skąd respondenci dowiedzieli się o istnieniu takiego terminu? Otóż okazało się nie pierwszy już raz (zwłaszcza w przypadku badań prowadzonych wśród tzw. młodej inteligencji), że głównym nośnikiem wszelkich informacji są dla nich mass media, i tak na plan pierwszy wysuwa się oczywiście tutaj Internet: 93 osoby z ogółu badanych (31,4%), telewizja 84 (28,4%), radio 69 (23,3%) czy w końcu uczelnia z funkcjonującą w jej murach biblioteką 50 (16,9%). Wniosek wydaje się być aż nazbyt oczywisty, a mianowicie, okazuje się, że we współczesnym świecie, to już nie książka czy prasa informuje nas o danym zdarzeniu czy zjawisku, a przede wszystkim środki masowego komunikowania na czele z wszechobecnym Internetem.

Kolejne pytanie, które zadali studentom autorzy niniejszego opracowania dotyczyło oceny znajomości tematu geologii. W tym wypadku zważywszy, że ankietowanymi była młodzież akademicka z dwóch, stricte humanistycznych kierunków, to jest prawa i pedagogiki, nie można było oczekiwać, iż wyniki będą specjalnie zadowalające. W skali od 1 do 6 (gdzie 1 to wiedza na zdecydowanie niskim poziomie, a 6 – to orientacja w terminologii geologicznej bardzo dobra), aż 102 osoby (34,4%) stwierdziły, że mogą się ocenić w tej kwestii na 1, 86 (29,1%) na 2, 54 (18,3%) na 3, 25 (8,4%) na 4, 16 (5,4%) na 5 i zaledwie 13 osób na 6 (4,4%). Wniosek jest w tym wypadku dość oczywisty, a mianowicie wynika z niego, iż znacząca większość studentów prawa czy pedagogiki lokuje swoją wiedzę na tematy geologiczne raczej nisko, bo w przedziale 1-3 (blisko 82% ogółu badanych).

Kolejne pytanie można było potraktować jako to, które zalicza się do tak zwanych problemów trudnych. Spytano bowiem studentów o to, czy znają epoki geologiczne (autorzy poprosili, aby respondenci sami je wymienili). Okazało się, iż tylko 7 osób z ogółu badanych potrafiło wymienić wszystkie trzy, a mianowicie paleozoik, mezozoik i kenozoik (to zaledwie 2,4% ogółu), 19 z ankietowanych znało paleozoik i mezozoik (6,4%), a 28 osób pamiętało, iż jedną z epok był paleozoik (9,4%). Pozostali nie potrafili na zadane pytanie udzielić odpowiedzi (242 – 81,8%). I w tym wypadku trudno się dziwić takim wynikiem, pamiętając, iż badaniom poddano studentów kierunków humanistycznych.

Godne odnotowania jest to, że w ankiecie autorzy badań zapytali również studentów o to, kiedy i gdzie zetknęli się oni z geologią. I tu zapanowała duża zgodność pomiędzy ankietowanymi, bo okazało się, że znakomita większość z nich z terminem geologia zetknęło się w starszych klasach szkoły podstawowej lub młodszych szkoły średniej (261 – 88,1%), natomiast pozostali – 35 osób ze środków masowego przekazu (11,9%). Z powyższego można wysnuć wniosek, iż problemy z zakresu geologii wchodzą w program edukacji już na poziomie szkoły podstawowej, co oczywiście można uznać za pozytywny aspekt kształcenia.

W tabeli numer 2 przedstawiono z kolei odpowiedzi na pytanie dotyczące tego, na jakich wyrobach (produktach) można spotkać informację o ich pochodzeniu geologicznym?

Tabela 2.

Zna Pani/Pan wyrób gdzie jest informacja o pochodzeniu geologicznym?	Ogółem dla N=296=100%	
	N	%
Woda mineralna	231	78,1
Termy	156	52,7
Węgiel kamienny	178	60,2
Inne...	124	41,9

Uwaga: suma nie równa się 100% ponieważ respondenci zaznaczali więcej niż jedną odpowiedź.

Źródło: badania własne.

Blisko 80% ogółu badanych uważa, że na wodzie mineralnej są informacje o pochodzeniu geologicznym. Nieco ponad 60% takie informacje dostrzega na węglu kamiennym. Niespełna 42% respondentów uważa, że na innych wyrobach też można znaleźć takie komunikaty.

Kolejna analizowana kwestia wskazała autorom taką oto prawidłowość, że zdaniem ankietowanych antropresja najmocniej akcentowana jest w cyberprzestrzeni – 88 osób (29,7%), środowisku przemysłowym 79 (26,6%) i środowisku wiejskim – 71 (23,9%). Tylko 39 (13,2%) osób wskazuje tu na środowisko przemysłowe, a zaledwie 19 (6,4%) na środowisko militarne.

Gdy zapytano studentów o to, jakie czynniki antropresji w środowisku będą mieć znaczenie ponadczasowe, okazało się, iż większość z nich 179 (blisko 60,4%) stwierdziła, iż będą to środki ochrony roślin i wszelkiej maści nawozy sztuczne, 77 (26,1%) wskazała na różnego rodzaju ścieki, zabudowę czy kanalizację, 21 (7,1%) uważa, że będą to odpady bądź też hałdy pokopalniane, a 19 osób (6,4%) uznało, że mogą to być budowle ochronne lub też opady radioaktywne.

Kolejne pytanie skierowane do studentów było dość przekorne i miało charakter otwarty, a dotyczyło tego, co za 1000 lat odkopią archeolodzy po cywilizacjach i ludziach z poprzednich generacji. Okazało się, że ankietowani studenci nie do końca poradzi sobie z odpowiedzią na tak sformułowane pytanie (nie potrafili za bardzo antycypować, a może nie chcieli – wskazują autorzy), ponieważ znakomita większość z nich (269 osób czyli 90,1%) stwierdziła, że to bardzo trudno powiedzieć, bo nie wiadomo czy do tego czasu świat w ogóle będzie istniał. Pozostali w ogóle nie odnieśli się do zadanego w kwestionariuszu ankiety pytania.

Z pytaniem postawionym powyżej autorzy powiązali kolejne, które brzmi: czy przyszła epoka będzie miała charakter antropogeniczny (ludzki) czy może jakiś inny? Badani studenci i z tym pytaniem mieli sporo kłopotów. Znaczący odsetek badanego ogółu nie potrafił sobie z nim poradzić (203 ankietowane osoby – niecałe 70%). Tu jednak warto zaznaczyć, iż 78 badanych (26,3%) wskazało, że może dojść do jakiejś kosmicznej katastrofy, która całkowicie zmieni istniejący układ sił we wszechświecie. Niewielki odsetek wśród ogółu badanych wskazał, iż sztuczna inteligencja, którą wszyscy tak bardzo się fascynują w obecnych czasach może w przyszłości stać się śmiertelnym zagrożeniem dla przyszłych pokoleń (niecałe 5,1%).

Problem kultury bezpieczeństwa i jego roli w zatrzymaniu różnorodnych zagrożeń stał się głównym punktem odniesienia w następnym pytaniu. Wyniki obrazuje tabela numer 3.

Tabela 3.

Czy kultura bezpieczeństwa zdaniem Pani/Pana powstrzyma nadmierne zagrożenie w:		Ogół badanych dla N=296=100%	
		N	%
- energetyce jądrowej	Tak	245	82,8
	Nie	51	17,2
- użycia chociażby jednego ładunku jądrowego,	Tak	239	80,1
	Nie	57	19,9
- degradacji środowiska ziemskiego, wodnego, powietrznego	Tak	257	86,8
	Nie	39	13,2

Źródło: badania własne

Uzyskane wyniki są niezwykle obiecujące zważywszy na to, co obecnie dzieje się na świecie (między innymi wojny na Ukrainie i w Izraelu). Młodzi ludzie zaczynają dostrzegać rolę jaką we współczesnym świecie odgrywa kultura bezpieczeństwa. Najmocniej jest ona akcentowana przez ogół badanych w kwestii degradacji środowiska (zarówno ziemskiego, jak i wodnego czy powietrznego) – blisko 87% badanych. Nieco mniejszą rolę przypisują studenci energetyce jądrowej bądź też użyciu ładunku jądrowego (odpowiednio: 82,8% i 80,1%). Uzyskane rezultaty stanowią dobry prognostyk na przyszłość.

Autorzy postanowili również zapytać badanych, czy w ich najbliższym otoczeniu są osoby legitymujące się wykształceniem geologicznym. Rezultaty zawarto w tabeli numer 4.

Tabela 4.

Czy ma Pani/Pan w najbliższym otoczeniu osobę z wykształceniem geologicznym?	Ogół badanych dla N=296=100%	
	N	%
Tak	29	9,8
Nie	267	90,2

Źródło: badania własne

Wyniki wskazują jednoznacznie, że geologia nie należy do najpopularniejszych dziedzin naukowych we współczesnych czasach. Zaledwie 9,8% badanych respondentów posiada w najbliższym otoczeniu osobę, która legitymuje się wykształceniem geologicznym. Zdecydowana większość (ponad 90% ogółu ankietowanych) takiej osoby wśród najbliższych nie ma.

Nieco inaczej kształtują się odpowiedzi studentów, gdy zapytano ich o to, czy zawód geologa ma przed sobą przyszłość?

Tabela 5.

Czy zawód geologa jest przyszłościowy?	Ogół badanych dla N=296=100%	
	N	%
Tak	193	65,2
Nie	103	34,8

Źródło: badania własne

Zważywszy, że ankietowanymi respondentami byli studenci pedagogiki i prawa można pokusić się o dosyć odważny wniosek, iż mają oni wyraźny szacunek dla geologii jako ważnej dyscypliny naukowej reprezentującej nauki ścisłe,

bowiem ponad 65% z nich uznało, że warto kształcić się w tym zakresie a to dlatego, że zawód geologa jest profesją przyszłościową. Niecałe 35% jest przeciwnego zdania.

W związku z tym, że większość ankietowanych studentów uznała zawód geologa za poszukiwany i przyszłościowy, autorzy niniejszego opracowania zapytali ich również o to, czy gdyby nie ich obecny wybór studiów brali kiedykolwiek pod uwagę w przeszłości oczywiście studiowanie geologii. W tym wypadku nastąpiło zdecydowane weto ze strony badanych – ani jedna osoba z ankietowanego ogółu nie myślała o tym, by studiować na kierunku geologicznym. Respondenci zadowoleni są z wyboru obecnego kierunku studiów.

Czy geologom należy nadać wyłączne prawo stwierdzania powstania nowej epoki geologicznej? – to ostatnia kwestia, o którą autorzy zapytali ankietowanych respondentów.

Tabela 6.

Czy geologom należy nadać wyłączne prawo do stwierdzenia powstania nowej epoki geologicznej?	Ogół badanych dla N=296=100%	
	N	%
Tak	99	33,4
Nie, dużo w tej kwestii powinni mieć przedstawiciele innych nauk, przykładowo ekologii, sozologii itp.	197	66,6

Źródło: badania własne

O ile zawód geologa w opiniach badanych studentów jest ważny i przyszłościowy, o tyle już uzurpowanie sobie przez przedstawicieli tej nauki wyłączności na odkrywanie nowych epok geologicznych zostało mocno zakwestionowane. Znacząca większość respondentów (66,6%) uważa, że równie dużo do powiedzenia w tej kwestii powinni mieć przedstawiciele innych dyscyplin pokrewnych z geologią (miedzy innymi ekologii, sozologii). Warto też odnotować, iż nieco ponad 1/3 badanych uważa, że geolodzy zasługują na to, by mieć pierwszeństwo w odkrywaniu epok geologicznych.

1.6. Zakończenie

W podsumowaniu wyników przeprowadzonych badań należy stwierdzić, że znakomita większość ogółu badanych spotkała się ze zjawiskiem antropresji i nie jest to pojęcie dla nich obce. Głównym źródłem informacji jest dla ankietowanych

internet. Znacząca większość studentów prawa czy pedagogiki lokuje swoją wiedzę na tematy geologiczne raczej na niskim poziomie. Jednak tylko 2,4% badanych potrafiło wymienić wszystkie epoki geologiczne. Znakomita większość z nich z terminem geologia zetknęło się w starszych klasach szkoły podstawowej lub młodszych szkoły średniej. Respondenci potrafili wskazać produkty na etykietach, na których można spotkać informację o ich pochodzeniu geologicznym. Zwrócili uwagę na wodę mineralną, termy czy węgiel kamienny. Ankietowani uważają, że antropresja najmocniej akcentowana jest w cyberprzestrzeni, następnie w środowisku przemysłowym i wiejskim, w mniejszym stopniu w środowisko przemysłowe, a tylko nieliczni wskazują na środowisko militarne. Za ponadczasowe czynniki antropopresji większość badanych uznała środki ochrony roślin i różnego rodzaju nawozy sztuczne, około jedna czwarta badanych zwróciła też uwagę na ścieki, zabudowę czy kanalizację oraz nieco mniejszy procent na odpady bądź też hałdy pokopalniane. Ponad 6% uznało, że mogą to być budowle ochronne lub też opady radioaktywne. Na otwarte pytanie, co za 1000 lat odkopią archeolodzy po cywilizacjach i ludziach z poprzedniego okresu odpowiedzieli, że jest to bardzo trudne pytanie i nie potrafili lub nie chcieli udzielić szerszej odpowiedzi. Na pytanie, czy przyszła epoka będzie miała charakter antropogeniczny czy może jakiś inny? Tylko około 30% badanych udzieliło odpowiedzi na to pytanie, gdzie ponad 26% wskazało, że może dojść do jakiejś kosmicznej katastrofy, która całkowicie zmieni istniejący układ sił we wszechświecie, a niewielki odsetek wskazał, iż sztuczna inteligencja, którą wszyscy tak bardzo się fascynują w obecnych czasach może w przyszłości stać się śmiertelnym zagrożeniem dla przyszłych pokoleń. Młodzi ludzie zaczynają dostrzegać rolę jaką we współczesnym świecie odgrywa kultura bezpieczeństwa. Najmocniej jest ona akcentowana przez ogół badanych w kwestii degradacji środowiska. Nieco mniejszą rolę badani studenci przypisują energetyce jądrowej. W ocenie badanych geologia nie należy do najpopularniejszych dziedzin naukowych we współczesnych czasach, jednocześnie ponad 65% uważa, że zawód geologa jest profesją przyszłościową.

Ocena roli kultury bezpieczeństwa w proponowanej nowej epoce geologicznej, antropocenie, ma kluczowe znaczenie dla sprostania wyjątkowym wyzwaniom i ryzyku związanym z tą epoką. Antropocen charakteryzuje się znaczącym wpływem działalności człowieka na geologię, ekosystemy i klimat Ziemi, co stwarza nowe obawy dotyczące bezpieczeństwa. Rozwiązanie tych nowych problemów związanych z bezpieczeństwem w antropocenie wymaga wieloaspektowego podejścia, które obejmuje współpracę międzynarodową, zrównoważony rozwój, zmiany polityki oraz proaktywne strategie łagodzenia i adaptacji. Wymaga to również głębokiego zrozumienia wzajemnie powiązanego charakteru tych wyzwań i potrzeby innowacyjnych rozwiązań.

Bibliografia

- [1] *Awarie jądrowe. Największe katastrofy nuklearne na świecie* <https://www.ekologia.pl/srodowisko/ochrona-srodowiska/najwieksze-katastrofy-jadrowe-w-historii,15056.html>

- [2] Green projects. <https://www.green-projects.pl/skoncentrowana-energia-sloneczna-przez-cala-dobe/>
- [3] <https://uswiadomtosobie.pl/10-najpiekniejszych-cytatow-o-naszej-planecie/>
- [4] <https://zpe.gov.pl/a/przeczytaj/DF43MZdnG>
- [5] <https://zpe.gov.pl/a/przeczytaj/DF43MZdnG>
- [6] <https://zpe.gov.pl/a/nasz-swiat-ma-prawie-piec-miliardow-lat/D1HPvVHdO>
- [7] https://zielona.interia.pl/przyroda/news-glosowanie-naukowcow-w-sprawie-antropocenu-kluczowe-znaczenieId,6473066#utm_source=paste&utm_medium=paste&utm_campaign=firefox
- [8] <http://studiakrajobrazowe.amu.edu.pl/wp-content/uploads/2018/07/krajobraz-miejski.pdf>
- [9] <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/wybuch-jadrowy;3998668.html>
- [10] <https://polska-zbrojna.pl/home/articleshow/35641>
- [11] <https://eszkola.pl/wos/katastrofa-w-bhopalu-1984-7002.html>
- [12] <https://nauka.tvp.pl/58179217/minelo-36-lat-od-katastrofy-promu-kosmicznego-challenger>
- [13] <https://artelis.pl/artykuly/22790/teneryfa-1977-najwiekszy-wypadek-w-historii-lotnictwa-cywilnego>
- [14] <https://kulturabezpieczenstwa.pl/kultura-bezpieczenstwa/KulturaBezpieczenstwa/>
- [15] http://studiakrajobrazowe.amu.edu.pl/vocabulary_tag/antropocen/
- [16] Schein E.H., *Organizational Culture and Leadership*, San Francisco 1988, cyt za: H. Sommer, Kształtowanie się kultury organizacyjnej w przedsiębiorstwie na przykładzie Wytwórni Sprzętu Komunikacyjnego w Rzeszowie, Oficyna Wydawnicza Politechniki Rzeszowskiej, Rzeszów 2006.
- [17] Serafin K., *Kultura organizacyjna jako element wspierający realizację strategii przedsiębiorstwa*, Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach Nr 222, 2015.
- [18] Sommer H., *Kształtowanie się kultury organizacyjnej w przedsiębiorstwie na przykładzie Wytwórni Sprzętu Komunikacyjnego w Rzeszowie*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Rzeszowskiej, Rzeszów 2006.
- [19] Sommer H., Zakrzewski G., *A culture of security versus digital exclusion as a form of social exclusion*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Rzeszowskiej, Humanities and Social Sciences HSS, HSS, vol. 30, No. 3 (2023), July-September 2023.
- [20] Sommer H., Zakrzewski G., *Bezpieczeństwo zdrowotne – czynniki kształtujące jakość życia*, [w:] J. Fabisiak, H. Sommer, T. Kostecki, G. Zakrzewski (red.) *Funkcje bezpieczeństwa część trzecia*, Oficyna Politechniki Rzeszowskiej, Rzeszów 2023.
<https://oficyna.prz.edu.pl/fcp/PGBUKOQtTKlQhbx08SlkTUgxQX2o8DAoHNiwFE1xVT3RVFVZpCFghUHcKVigEQUw/18/public/otwarty-dostep/2023/0000-zeszyt-bezp-cz-iii-druk.pdf>
- [21] Sommer H., Zakrzewski G., *Rozumienie słownictwa z ochrony i kształtowania środowiska w dokumentach państwowych*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Rzeszowskiej Humanities and Social Sciences HSS, vol. XXII, 24 (4/2017), October-December 2017, s. 201-202, <http://doi.prz.edu.pl/pdf/einh/365>
- [22] Strupczewski A., *Co zdarzyło się podczas awarii we Three Mile Island i jakie były jej skutki?*, <http://www.atom.edu.pl/index.php/bezpieczenstwo/inne-wypadki/three-mile-island-1979.html>
- [23] Strupczewski A., *Skutki polityczne i ekonomiczne sprawy czarnobylskiej oraz działania dla zwiększenia bezpieczeństwa elektrowni jądrowych w dawnych krajach ZSRR*,

<http://atom.edu.pl/index.php/bezpieczenstwo/prawda-o-czarnobyly/skutki-spoleczne-i-polityczne.html>

- [24] Zakrzewski G., *Bezpieczeństwo i kultura rekreacji na akwenach i drogach wodnych w gdańsku*, [w:] H. Sommer, G. Zakrzewski, H. Karwan, (red.), *Zwierciadła bezpieczeństwa*, Oficyna Politechniki Rzeszowskiej, Rzeszów 2022. <https://oficyna.prz.edu.pl/fcp/iGBUKOQtTKlQhbx08SlkTUgxQX2o8DAoHNiwFE1xVT35XFVZpCFghUHcKVigEQUw/18/public/otwarty-dostep/2022/2-monogr-internet.pdf>
- [25] *Zmiany Klimatu 2021 Podstawy fizyczne Podsumowanie dla Decydentów*. https://informacje.pan.pl/images/2021/Raport_IPCC_2021_11_04_T%C5%81UMACZENIE_FINAL.pdf

SAFETY CULTURE IN PROPOSED NEW GEOLOGICAL PERIOD – THE ANTHROPOCENE IN THE EVALUATION OF STUDENTS OF THE PODKARPACIE

The article presents only selected elements of the sequence of logical events undertaken by scientists who strive to isolate a new geological era in the Quaternary. The debate on the Anthropocene, due to its multifaceted nature, should become one of the most important of present century. Modifying the name change of geological era will not have any impact from recipient's point of view. However, what is important are the consequences that already exist and will be generated as a result of the attitude of people who will live in an era of denial, short-sightedness and irreversible losses. Our actions have taken on a kind of acceleration. The consequence of such actions is to create a threat to ourselves. The aim of the article was to examine the *Anthropocene validation by the students of Podkarpacie*. Will our exuberant ego in creating what we think is a better world at the expense of destroying biocenosis and habitat be accepted by the respondents?

Keywords: safety culture, geology, biocenosis, habitat.

CZĘŚĆ DRUGA
WSPÓŁCZESNE WYZWANIA I ZAGROŻENIA
BEZPIECZEŃSTWA

Rozdział 2.

BEZPIECZEŃSTWO ZDROWOTNE A KULTURA AKTYWNOŚCI FIZYCZNEJ

Zagrożenia współczesnej cywilizacji agregują sytuacje wcześniej nie spotykane, co zmusza do intensyfikacji opracowań w zakresie ich profilaktyki, działania powstrzymującego i przywracania stanu pożądanego. Ujęcie bezpieczeństwa z perspektywy zdrowia stanowiącego kompilację aktywności fizycznej w konfrontacji ze stanem faktycznym stanowią płaszczyznę badań. Uzupełnienie stanowi kultura aktywności fizycznej oraz kontrola stanu zdrowia z udziałem ćwiczeń wystandaryzowanych w układzie pomiarowym z użyciem urządzeń opisanych we wnioskach. Pojęcie zdrowia i jego stanu podlega zmianom i zmierza w stronę unifikacji. W obecnym czasie czyli w okresie pisania niniejszego artykułu dostrzega się liczne ich kierunki. Zmiany dotyczą także uznanych organizacji międzynarodowych. Wcześniej ukonstytuowana i honorowana WHO (World Health Organization) Światowa Organizacja Zdrowia traci społeczne zaufanie i swoje znaczenie na arenie międzynarodowej. Stąd jej wytyczne i wypracowane pojęcia wraz z definicjami schodzą na drugi plan. Na arenę wkracza nowa organizacja powołana przez ludzi sprzeciwiających się przemocy i agresywnym zamiarom WHO – Światowa Organizacja na Rzecz Zdrowia czyli WCH (World Council for Health). Wymienione zagadnienia budzą zainteresowania badawcze wielu dziedzin i dyscyplin naukowych. Niniejszy artykuł poświęcony jest bezpieczeństwu z perspektywy zdrowia i kultury aktywności fizycznej poprzez zagadnienia celowo wybrane.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo, zdrowie, aktywność fizyczna, kultura aktywności fizycznej.

2.1. Wprowadzenie

Nauka to układ otwarty, przede wszystkim debata i fakty oraz ich prezentacja. Bezpieczeństwo to stan bez zagrożenia. Ujęcie bezpieczeństwa z perspektywy zdrowia stanowiącego kompilację aktywności fizycznej w konfrontacji ze stanem faktycznym stanowią płaszczyznę badań. Pojęcie zdrowia podlega zmianom i zmierza w stronę unifikacji. W obecnym czasie czyli w okresie pisania niniejszego artykułu dostrzega się liczne kierunki. W szczególności dotyczą organizacji międzynarodowych. Wcześniej ukonstytuowana i honorowana WHO (World

¹ dr Sławomir Stanisław Dębski, Akademia Nauk Stosowanych w Grudziądzu, Legionów 57 A, 86-300 Grudziądz, e-mail: slawodebs23@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0287-695X.

Health Organization), Światowa Organizacja Zdrowia traci społeczne zaufanie i swoje znaczenie na arenie międzynarodowej. Dowodem jest obecny sprzeciw 11 państw, członków ONZ w przedmiocie podpisania tzw. traktatów pandemicznych WHO zaprojektowanych w celu pozbawienia suwerenności państw, uczestników oraz usiłowania tym sposobem ukonstytuowania jednego, niewybieralnego rządu światowego. Stąd jej wytyczne i wypracowane pojęcia wraz z definicjami zaczynają intencjonalnie i faktycznie budzić wątpliwości, schodzą na drugi plan. Pojawiła się nowa organizacja powołana przez ludzi sprzeciwiających się przemocy i agresywnym zamiarom WHO – Światowa Organizacja na Rzecz Zdrowia czyli World Council for Health WCH². Na stronach internetowych wymienionej organizacji czytamy: „Pilne doniesienia eksperckie z raportów zanieczyszczenia DNA w szczepionkach mRNA w świetle ostatnich obaw dotyczących DNA bakteryjnego i sekwencji genetycznych w szczepionkach mRNA. Światowa Rada Zdrowia zorganizowała panel ratunkowy międzynarodowych ekspertów w celu zbadania tych raportów. Przesłuchanie, moderowane przez członków Komitetu Sterującego WCH, dr Marka Trozziego i Christofa Plothe, odbyło się praktycznie 9 października 2023 roku i dotyczyło konsekwencji tych ustaleń dla wszystkich ludzi na całym świecie. Współpracujemy z różnymi grupami eksperckimi w zakresie opracowywania briefów, aby przedstawić badania i zalecenia wyspecjalizowanym i niespecjalistycznym odbiorcom w różnych istotnych kwestiach. Dokumenty te służą do dostarczania porad opartych na dowodach, aby pomóc wszystkim zainteresowanym w podejmowaniu świadomych decyzji. Nasze briefy, polisy i/lub krótkie podsumowania dotyczące możliwych przedsięwzięć są dostępne do pobrania w wielu językach.” Brzmi optymistycznie i napawa nadzieją. To oczywisty zwrot w dotychczasowych, narzucanych zobowiązaniach, które niestety, co potwierdziły realia i liczne badania, nie miały jakiegokolwiek uzasadnienia poza interesem firm farmaceutycznych, gwarantowanych opresyjnymi działaniami WHO.

2.2. Zdrowie

Przyjmując, że zdrowie to stan dobrego samopoczucia fizycznego, psychicznego i społecznego, a nie tylko brak choroby lub niepełnosprawności dostrzegamy, z perspektywy jednostki ludzkiej, że wszystko zaczyna się od poczęcia. Zdrowie na tym etapie zależy głównie od rodzica. Po porodzie od bardzo dawna praktykuje się wobec niemowląt i dzieci tak zwane szczepienia obowiązkowe, które wg stereotypowo przyjętych pojęć mają stanowić wsparcie dla układu odpornościowego tych grup wiekowych i dawać gwarancję zdrowia. „Gdybym był dziś młodym rodzicem, zrobiłbym to, że zrezygnowałbym ze szczepionek” – wyjaśnił dr McCullough. Nie jestem anti-wax, jestem świadomy ryzyka szczepień. Kiedy zdamy sobie sprawę, jak nieumyślnie skrzywdziliśmy nasze dzieci, zlecając ich zdrowie urzędnikom przez dziesięciolecia bez kwestionowania, prawdopodobnie będzie bolesny okres trzeźwej refleksji, gniewu i zbiorowej żałoby. Obecnie jasna

² <https://worldcouncilforhealth.org/> [18.10.2023].

jest pilna potrzeba zdroworozsądkowego podejścia do szczepionek dla dzieci³. Ćwiczenia fizyczne u niemowląt i dzieci natomiast zwiększają przepływ krwi przez mózg, co także zwiększa dostawę tlenu, substancji energetycznych i odżywczych. Co istotne jednak, ćwiczenia podnoszą przede wszystkim poziom białka BDNF, tzw. neurotroficznego czynnika wzrostu neuronów, który stymuluje wzrost i połączenia nowych neuronów. Dzieciństwo i wiek młodzieńczy to okres najpodatniejszy na wpływy w całym naszym życiu. W tym czasie ma miejsce tworzenie się oraz reorganizacja połączeń synaptycznych. Proces ten zachodzi w sposób naturalny podczas uczenia się nowych umiejętności. Tworzenie się i przekształcanie neuronów to nieodłączny aspekt rozwoju układu nerwowego. Wczesne doświadczenia odgrywają ogromną rolę w formułowaniu się połączeń mózgowych. Choć większość połączeń powstaje dzięki genetycznie zaprogramowanym interakcjom chemicznym, to jednak przy powstawaniu funkcjonalnych połączeń, aktywność neuronalna i pobudzenie synaptyczne (stymulacja, doświadczenie, bogate środowisko) odgrywa istotną rolę w końcowych etapach kształtowania się mózgu. Zmiana objawia się aktywacją słabych synaps, wzrostem liczby rozgałęzień na dendrytach oraz wzrostem liczby kolców dendrytowych jak również wzmożeniem procesu neurogenезy. Na dalszym etapie rozwoju w przeprowadzonych dotąd badaniach wykazano, że aktywność fizyczna pozytywnie wpływa na osiągnięcia szkolne i lepsze rezultaty w egzaminach⁴⁵.

Światowa Rada na Rzecz Zdrowia zaleca, aby droga do osiągnięcia optymalnego zdrowia była zasadniczo powiązana z naszą osobistą wolnością wyboru wobec siebie i naszych dzieci. W tym ujęciu zintegrowane podejście do zdrowia obejmuje medycynę funkcjonalną, naturopatię, akupunkturę, tradycyjną medycynę chińską, medycynę ortomolekularną (żywieniową), homeopatię, uzdrawianie kwantowe, ajurwedę, chiropraktykę, medycynę częstotliwości, a także wiele innych bezpiecznych, uzupełniających się technik, praktyk i sposobów zapobiegania i leczenia.

2.3. Kultura aktywności fizycznej

Postęp cywilizacyjny i zmiany społeczno-kulturowe zachodzące we współczesnym świecie znajdują swoje odbicie w stanie zdrowia fizycznego, psychicznego i społecznego populacji ludzkiej. Zarówno teoretycy jak i praktycy zajmujący się problematyką zdrowia są zgodni, że współczesna wiedza pozwala na wskazanie przyczyn wielu chorób, podkreślając tezę, że utrzymanie dobrego stanu zdrowia jest wypadkową wielu znamienych czynników. Powszechnie znane są badania, które wskazują, że zdrowie człowieka w najwyższym stopniu zależy od jego

³ <https://worldcouncilforhealth.org/multimedia/health-revolutionary/> [18.10.2023].

⁴ K. Rymarczyk, *Plastyczność mózgu dziecka-aktywność fizyczna szansą na zwiększenie potencjału rozwojowego dzieci i lepsze wyniki w nauce*, Warszawa 2017.

⁵ V.R. Chomitz, M.M. Slining, R.J. McGowan, S.E. Mitchell, G.F. Dawson, K.A. Hacker (2009). *Is there a relationship between physical fitness and academic achievement?: Positive results from public school children in the northeastern United States*, *School Health*, s. 79, 30-37.

stylu życia, który przejawia się zespołami zachowań, zwyczajów i nawyków zdrowotnych. Styl życia jako czynnik warunkujący zdrowie stanowi istotny wskaźnik poziomu kultury zdrowotnej a także kultury fizycznej jednostki oraz społeczeństwa. Egzemplifikacją twórczych działań na rzecz krzewienia kultury zdrowotnej i fizycznej stały się konferencje naukowe organizowane przez wiele ośrodków akademickich a także liczne publikacje, w tym międzynarodowe z udziałem naukowców z różnych krajów, dzięki możliwościom jakie daje m.in. internet⁶.

2.4. Bezpieczeństwo zdrowotne w kontekście aktywności fizycznej

Kultura fizyczna to ogół zachowań przebiegających według przyjętych w danym środowisku społecznym reguł i norm postępowania, które mają na celu dbałość o zdrowie człowieka, poprawę jego postawy, prawidłowy rozwój psychofizyczny. Uczestnictwo w kulturze fizycznej może odbywać się w różny sposób: od form aktywnych realizowanych, poprzez udział w różnych formach ruchowych, aż do form biernych realizowanych przez chociażby rolę widza. W analizie kultury fizycznej pomocna jest pełna świadomość szerokiej perspektywy, która uwzględnia warunki dojrzewania i funkcjonowania określonych grup społecznych oraz pozwala na stawianie celów i zadań uwzględniających potrzeby, możliwości oraz zainteresowania danej grupy wiekowej.

Przykładem w kwestii bezpieczeństwa zdrowotnego wynikającego bezpośrednio z aktywności fizycznej mogą być badania dotyczące aktywności fizycznej i profilaktyka raka piersi u kobiet⁷. Rak piersi jest najczęściej diagnozowanym nowotworem wśród amerykańskich kobiet, a wskaźniki zachorowalności stale rosną. Według American Cancer Society w 2022 roku wśród kobiet w USA zdiagnozowano około 287 000 nowych inwazyjnych raków piersi i 51 400 przypadków DCIS, a około 43 000 kobiet zmarło z powodu raka piersi. Chociaż postępy w leczeniu, w tym często zbyt agresywne (i niepotrzebne) terapie DCIS, doprowadziły do długoterminowego przeżycia, najnowsze terapie lekowe są kosztowne, wiążą się ze znaczącymi skutkami ubocznymi i mogą przynieść korzyści tylko podgrupom osób chorych na raka piersi. Aby zmniejszyć zachorowalność, śmiertelność i koszty, potrzebne są alternatywne podejścia do prawdziwej profilaktyki. Liczne badania przeprowadzone w ciągu ostatnich 20 lat wykazały, że u kobiet regularnie ćwiczących ryzyko zachorowania na raka piersi jest zmniejszone w porównaniu z kobietami prowadzącymi siedzący tryb życia. To powiązanie zaobserwowano u różnych mniejszości rasowych/etnicznych i białych kobiet niebędących Latynosami. Wyniki badania Nurses' Health Cohort Study oraz badań Health,

⁶ A. Kaźmierczak, A. Makarczuk, A. Maszorek-Szymala, *Kultura fizyczna i zdrowotna w życiu współczesnego człowieka*, Łódź 2007, s. 15.

⁷ Irwin, Melinda L.: https://journals.lww.com/acsm-essr/fulltext/2006/10000/randomized_controlled_trials_of_physical_activity.8.aspx?utm_source=substack&utm_medium=email#O3-8-2/ [15.10.2023].

Eating, Activity i Lifestyle Studies również wykazały, że aktywne fizycznie kobiety, u których zdiagnozowano raka piersi, były obciążone niższym ryzykiem nawrotu i śmierci.

2.5. Zakończenie

Aktywność fizyczna od najmłodszych lat stanowi elementarne narzędzie zdrowia. Bezpośrednio zaobserwowano to wśród niemowląt i dzieci a także w wieku dorosłym. Przykładem dla wieku dorosłego stały się badania dotyczące profilaktyki raka piersi poprzez aktywność fizyczną⁸. Możliwym biologicznym mechanizmem obniżającym ryzyko raka piersi jest to, że aktywność fizyczna odgrywa ważną rolę. Utrzymanie prawidłowej masy ciała przez całe dorosłe życie kobiety jest jednym z niewielu modyfikowalnych czynników ryzyka raka piersi, z tą różnicą, że otyłość chroni przed rakiem piersi u kobiet przed menopauzą, ale wiąże się ze zwiększonym ryzykiem u kobiet po menopauzie. Głównym uzasadnieniem tej różnicy jest to, że gdy kobieta wchodzi w okres menopauzy, tkanka tłuszczowa zatrzymuje estrogeny (estradiol, wolny estradiol i estron) oraz ksenoestrogeny środowiskowe. Kiedy przestaje jeździć na rowerze, przestaje wytwarzać ochronny progesteron. Przechowywane estrogeny nie są przeciwstawiane (brak progesteronu), co zwiększa ryzyko raka piersi. Ponadto niektóre badania sugerują, że kobiety, które przybierają na wadze po zdiagnozowaniu raka piersi, niezależnie od stanu menopauzalnego, są obciążone zwiększonym ryzykiem nawrotu raka piersi i śmierci. Ćwiczenia mogą mieć pozytywny wpływ z kilku powodów. Ćwiczenia mogą pomóc w kontrolowaniu wagi. Aktywność obniża poziom estrogenów we krwi. Kobiety z niższym poziomem estrogenów są mniej narażone na raka piersi. Ponadto ćwiczenia mogą pobudzić komórki NK, aby wyeliminować nieprawidłowy wzrost komórek, jeśli zostaną zidentyfikowane. Innym skutkiem ćwiczeń jest obniżenie poziomu insuliny. Wyższy poziom insuliny wiąże się z 2-3 razy większym ryzykiem nawrotu. Podwyższony poziom insuliny i insulinooporność mogą stymulować wzrost komórek nowotworowych, w tym komórek raka trzustki i ich prawdopodobnych prekursorów. Oprócz raka trzustki, osoby z hiperinsulinemią są również narażone na zwiększone ryzyko raka piersi, jelita grubego, prostaty, endometrium, wątroby i jajnika. Prowadzi to do założenia: czy terapia ECP może zapewnić pewien poziom ochrony przed rakiem piersi lub innymi rodzajami raka? Oto kilka znanych zalet ECP: Randomizowane, kontrolowane badanie ECP z udziałem 30 pacjentów z cukrzycą typu 2 wykazało zmniejszenie stężenia glukozy na czczo, poziomu glukozy dwie godziny po posiłku i stężenia hemoglobiny glikowanej (HbA1C) w porównaniu z wartością wyjściową przed 35 zabiegami ECP. Różnice w pracy krwi można było zobaczyć już po 48 godzinach od pierwszej sesji. ECP zmniejszyło HbA1C, markery stanu zapalnego i stres oksydacyjny

⁸ Irwin, Melinda L.: https://journals.lww.com/acsm-essr/fulltext/2006/10000/randomized_controlled_trials_of_physical_activity.8.aspx?utm_source=substack&utm_medium=email#O3-8-2/ [15.10.2023].

(poprzez zwiększenie poziomu tlenu azotu), które utrzymywały się przez co najmniej sześć miesięcy po leczeniu. Chociaż znalezienie czasu na ćwiczenia może być wyzwaniem, szczególnie jeśli nie przepada się za chodzeniem na siłownię lub ćwiczeniami, oto lista z Instytutu Komen, która może dodać więcej aktywności do codziennego życia (używam kilku z nich co dzień):

- używaj schodów zamiast wind, szczególnie na 1-2 piętrach;
- zamiast jechać do domu sąsiada, przejdź się lub skorzystaj z roweru;
- zamiast wielokrotnie krążyć po parkingu, zaparkuj dalej od sklepu;
- zabierz swojego zwierzątko na 20-minutowy spacer;
- ćwicz podczas lunchu lub wykorzystaj przerwę na rozciąganie;
- zaplanuj takie zajęcia, jak piesze wędrówki, pływanie kajakiem lub jazda na skuterze wodnym podczas wakacji nad wodą, zamiast tylko siedzieć na basenie;
- śledź swoje kroki za pomocą urządzenia do noszenia o niskim EMF;
- podczas oglądania telewizji korzystaj z roweru stacjonarnego, wioślarza lub bieżni⁹.

Bibliografia

- [1] Chomitz V.R., Slining M.M., McGowan R.J., Mitchell S.E., Dawson G.F., Hacker K.A. (2009). *Is there a relationship between physical fitness and academic achievement?: Positive results from public school children in the northeastern United States*, School Health.
- [2] <https://worldcouncilforhealth.org/>
- [3] <https://worldcouncilforhealth.org/multimedia/health-revolutionary/>
- [4] Irwin, Melinda L.: https://journals.lww.com/acsm-essr/fulltext/2006/10000/randomized_controlled_trials_of_physical_activity.8.aspx?utm_source=substack&utm_medium=email#O3-8-2/
- [5] Kaźmierczak A., Makarczuk A., Maszorek-Szymala A., *Kultura fizyczna i zdrowotna w życiu współczesnego człowieka*, Łódź 2007.
- [6] Rymarczyk K., *Plastyczność mózgu dziecka-aktywność fizyczna szansą na zwiększenie potencjału rozwojowego dzieci i lepsze wyniki w nauce*, Warszawa 2017.

HEALTH SAFETY AND A CULTURE OF PHYSICAL ACTIVITY

The threats of modern civilization aggregate situations previously unheard of, which forces us to intensify research on their prevention, containment and restoration of the desired state. The approach to safety from the perspective of health, which is a compilation of physical activity in confrontation with the actual situation, constitutes a research area. It is complemented by a culture of physical activity and health monitoring using standardized exercises in a measurement system using devices described in the conclusions. The concept of health and its status is changing and heading towards unification. The previously established and honored WHO World Health Organization

⁹ Irwin, Melinda L.: https://journals.lww.com/acsm-essr/fulltext/2006/10000/randomized_controlled_trials_of_physical_activity.8.aspx?utm_source=substack&utm_medium=email#O3-8-2 [15.10.2023].

is losing public trust and its relevance in the international arena. A new organization established by people opposed to the violence and aggressive intentions of the WHO – the World Health Organization or World Council for Health WCH – is entering the arena. This article is devoted to safety from the perspective of health and physical activity culture through deliberately selected issues.

Keywords: safety, health, physical activity, physical activity culture.

Rozdział 3.

PSYCHOLOGICZNE ASPEKTY BEZPIECZEŃSTWA – DYLEMATY I PROPOZYCJE EDUKACYJNE

Psychologia to dziedzina nauk behawioralnych zajmująca się procesami myślowymi i zachowaniami ludzkimi. Na każdego człowieka oddziałuje otoczenie, które wymusza właściwe przystosowanie się do środowiska. Interakcje społeczne formułują osobowość jednostki, rodzaje kontaktów, a także różnice w zachowaniu się określonych osób. Artykuł jest próbą interpretacji bezpieczeństwa w kontekście zachowań ludzkich, które mogą przyczynić się do stanu pewności i równowagi, jak i odczucia wątpliwości czy zagrożeń. Przedstawione korelacje psychologii z bezpieczeństwem podkreślają poczucie bezpieczeństwa w najwyższym stopniu w hierarchii ludzkich potrzeb. Ujęcie powyższych kwestii jest pewnym wyzwaniem stojącym przed dzisiejszą edukacją dla bezpieczeństwa. Przedstawione zjawiska i procesy psychiczne w kontekście bezpieczeństwa wymagają tworzenia nowych strategii działań, które mogą stanowić stosowne zagadnienia i przedsięwzięcia o charakterze edukacyjnym.

Słowa kluczowe: zachowanie, samoświadomość, rezyliencja, poczucie bezpieczeństwa.

3.1. Wprowadzenie

Psychologia to dziedzina nauki definiowana w postaci obiektywnych badań zachowania się ludzi oraz ich procesów psychicznych. Zachowanie jest formą działania i podporządkowania się do określonego środowiska. W znacznym stopniu badania prowadzone przez psychologów obejmują obserwowanie zachowania się jednostek. Powstające procesy psychiczne takie jak: uczenie się, motywacja działania, porozumiewanie się, podejmowanie decyzji, wykonywanie różnorodnych czynności uzasadniają możliwość zaobserwowania ich. Psychologowie stosujący powyższą metodę monitorują osoby w kontekście podejmowanych reakcji w określonych sytuacjach. Przedmiotem analiz psychologicznych zazwyczaj są osoby, które zostały poddane badaniom w kontrolowanych warunkach albo w naturalnych środowiskach. Jednakże pełne zrozumienie ludzkich zachowań uwarunkowane jest znajomością procesów psychicznych m.in. takich jak: przeżywanie

¹ dr Dariusz Hybś, Instytut Bezpieczeństwa i Informatyki, Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, e-mail: dariusz.hybs@up.krakow.pl. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5169-5071>.

uczuć, doznawanie przyjemności, doświadczanie przykrości, myślenie, wnioskowanie, bądź niezdecydowanie. Uwzględniając wymienione argumenty można wnioskować, że psychologia bada rozwój wymienionych procesów oraz różnorodne odchylenia od normy, jakie w nich występują. W zakres psychologii można zakwalifikować podstawowe pytania:

- jak człowiek w ciągu swojego życia kontaktuje się z otoczeniem?
- jak dana jednostka oddziałuje na otoczenie?
- w jaki sposób formułuje się osobowość człowieka?
- skąd biorą się różnice w zachowaniu pewnych osób?

Z powyższego wynika, że psychologia to nauka o człowieku i jego czynnościach. Rozpatrując cele psychologii należy mieć na uwadze, że obejmują one opisywanie, wyjaśnianie i przewidywanie zachowania oraz kierowanie nim. W tym miejscu przystało podkreślić, że zachowanie organizmu jest zawsze jakąś postacią regulacji jego stosunku do otoczenia, które wyraża się reakcją na bodźce. Opis psychologiczny zakłada analizę zachowania konkretnej jednostki jako całości uwzględniając podłoże społeczne i kulturowe. Na tym etapie można zbadać m.in. różnice międzykulturowe w stosowaniu przemocy, następstwa zaburzeń psychicznych, określić szybkość reakcji jak i również biologiczne podstawy zapamiętywanych informacji w ciągu życia. Wyjaśnianie natomiast pogłębia spostrzeżenia, które można zaobserwować. W tym przypadku psychologowie chcą odkryć przyczyny, w wyniku których podmiot zachowuje się w oczywisty sposób. Na różnorodność postępowania oddziałują bowiem różne czynniki na przykład: genetyka, inteligencja, motywacja czy samoocena. Uzupełnienie stanowią bodźce zewnętrzne. Przewidywanie uściśla stopień prawdopodobieństwa wystąpienia danego zachowania lub wykrycie określonej zależności. Doniosłą rolę stanowi jednak kierowanie zachowaniem. Punktem docelowym jest spowodowanie wywołania, bądź zahamowania danego zachowania. Umiejętność kierowania stylem bycia, postawą i działaniem jest niezwykle istotna z punktu widzenia sytuacji życiowej. Reasumując powyższe założenia, można wysunąć twierdzenie, że większość niewłaściwych postaw można zmienić na pożądane².

3.2. Dylematy psychologii bezpieczeństwa

Postawa jest zbiorem przekonań w odniesieniu do obiektu. Obiektem postawy może być zarówno zdarzenie, określona problematyka, rzecz albo inna osoba. W rezultacie postawa może przybrać formę pozytywną bądź negatywną. Źródłem postawy wpływającej na zachowanie może być także określona opinia. Jednym z wyznaczników związku postawy z zachowaniem jest samoświadomość. Spośród form samoświadomości wyróżnia się osoby charakteryzujące się prywatną bądź publiczną samoświadomością. Jednostki, które są prywatnie samoświadome,

² P.G. Zimbardo, R.J. Gerring, *Psychologia i życie*, Warszawa 2012, s. 4-8.

zachowują się zgodnie ze swoim własnym przekonaniem. Osoby publicznie samoświadome zazwyczaj postępują według zasad dyktowanych przez inne osoby w szczególności, gdy są w ich obecności. Można zatem założyć, że dany podmiot może przewidzieć swoje zachowanie, jednakże pod wpływem innych osób zareaguje w sposób odmienny. W przypadku obcowania w grupach awanturników czy chuliganów pod wpływem konformizmu prywatna samoświadomość jednostki obróci się w samoświadomość publiczną. Wówczas osoba będzie zachowywała się tak jak członkowie grupy, czyli naruszała prawo, wszczynając awantury i używała przemocy wobec innych. Zatem zachowanie w kontekście społecznym, wbrew prywatnej samoświadomości może być elementem zagrożenia. Należałoby dodatkowo podkreślić, że postawy uwarunkowane są od mocnych lub słabych przekonań. W każdym momencie bowiem na osobę mogą oddziaływać czynniki takie jak: informacja, osobiste zaangażowanie albo bezpośrednie doświadczenia z obiektem postaw. Wymienione czynniki odpowiednio określają, kiedy i jak postawy oddziałują na konkretne zachowanie. Jednakże dlaczego jednostka zachowuje się w jednoznaczny sposób, należy skoncentrować się na sposobie oddziaływania postaw na zachowanie w połączeniu ze zróżnicowanymi czynnikami³.

Ważnym czynnikiem ochronnym z dziedziny psychologii jest stabilność emocjonalna. Niska równowaga psychiki komplikuje pragmatyczną postawę wobec życiowych doświadczeń. Różnorodne objawy smutku czy agresji uniemożliwiają przeciwstawienie się trudnym sytuacjom. Nieodzownym staje się również akceptacja jakiejś części frustracji i asertywności. Pomimo tego, należy przeciwstawić się różnorodnym negatywnym sytuacjom. Osoba wytrzymała emocjonalnie potrafi zaakceptować przykre, stresujące bądź niebezpieczne zdarzenia. W takich okolicznościach jednostka nie będzie oczekiwać pomocy, wręcz przeciwnie sama rozpocznie proces przezwyciężenia niekorzystnej pozycji. Osoby odporne psychicznie posiadają pozytywne nastawienie do otaczającego ich środowiska, mają zaufanie do siebie i poczucie, że potrafią rozwiązać napotkane przeszkody. Wzmocnieniem mocnego charakteru jest inteligencja i posiadanie humoru. Wskazane czynniki charakteryzują osobowości mające zdolność do rezyliencji. Rezyliencja jest zjawiskiem bardzo dynamicznym umożliwiającym prowadzenie kontroli i przystosowania się do zaistniałej sytuacji. Jednostki rezylienne nie wiedzą do końca w jaki sposób pokonają zagrożenie, jednakże są we władaniu zachowań o charakterze emocjonalnym i kognitywnym. Umiejętne wykorzystanie tych cech ułatwi im wręcz przystosowanie się do adekwatnego położenia. Należy podkreślić, iż oprócz posiadanych cech charakteru na zdolność do rezyliencji oddziałuje środowisko wychowawcze potrafiące przekazać poczucie odpowiedzialności i przynależności. Zatem swego rodzaju zaradność życiowa uwarunkowana jest umiejętnościami nabywanymi wraz z rozwojem⁴.

³ R.J. Crisp, R.N. Turner, *Psychologia społeczna*, Warszawa 2009, s. 94-108.

⁴ Ch. Berndt, *Tajemnica odporności psychicznej. Jak uodpornić się na stres, depresję i wypalenie zawodowe*, Kraków 2015, s. 56-63.

Rozwój człowieka wiąże się z przystosowaniem do różnych ról społecznych oraz ustosunkowaniem się do osób z różnych środowisk jak i samego siebie. Ponadto w okresie tym rozwijają się interakcje społeczne. W sytuacji, kiedy występuje zaburzenie, zachowanie przybiera formę antyspołeczną. W początkowym etapie wszelkie trudności będą miały charakter indywidualny, jednakże dalszy rozwój obróci się w problem społeczny. Zatem kształtowanie się osobowości uwarunkowane jest od postaw rodziców, opiekunów i wychowawców. Zjawisko globalizacji przyczyniło się do zwiększonej migracji. Przesłankami są przede wszystkim czynniki ekonomiczne ale również kryzysy polityczne, bądź działania wojenne. Członkowie rodzin opuszczają kraj w celach ekonomicznych, poprawy bezpieczeństwa i uzyskania lepszego statusu. Ambicje te jednak niejednokrotnie mają negatywne skutki. W rodzinach niepełnych, patologicznych, alkoholowych następuje proces zachowań antyspołecznych. Brak dostarczania właściwych postaw, wzorców i wartości zmienia światopogląd młodej osoby w negatywny sposób. W rezultacie antyspołeczne zachowania młodych osób są wywołane niedostatkami odpowiednich czynników. Niewłaściwe kształtowanie osobowości i rozwoju moralnego, intelektualnego czy fizycznego jest konsekwencją zapoczątkowania postaw dewiantycznych⁵.

Dodatkowo należy uwzględnić pojawiające się w życiu każdego człowieka źródło motywacji w postaci oporu psychologicznego. Charakterystyczny wzrost stanu gotowości do określonego zachowania powstaje m.in. w okresie adolescencji. Jest to stadium, w którym występuje nasilone poczucie indywidualności. Wówczas młoda osoba przekonuje się co do wyboru swojej decyzji w szczególności jeśli chodzi o kwestie prawa i wolności. Skutkiem tego młode osoby charakteryzują się podatnością na bodźce w szczególności, gdy dotyczą wszelkich obostrzeń i ograniczeń. Generalnie obiekty niełatwe, niedostępne są bardziej wartościowe od łatwo przystępnych. Z tego powodu rzeczy trudne do uzyskania traktuje się jako niezwykle istotne. Zwyczajowo jednostki nie tolerują pozbawiania ich wolności wyboru. Żądza utrzymania uzyskanych możliwości działania jest podstawą zjawiska oporu psychologicznego. Zgodnie z tą teorią podmiot, któremu ograniczono swobodę zachowania bądź wyboru, będzie jeszcze z większą determinacją usiłował odzyskać straconą wartość⁶.

Brunon Hołyst⁷ podkreślił, że antyspołeczny agresor nie zmieni swojego negatywnego zachowania nawet w przypadkach potępienia społecznego, osobistych niepowodzeń czy zagrożeniem karą pozbawienia wolności. Jednostka antyspołeczna wykazuje skłonności do popełniania proporcjonalnie identycznych błędów oraz niezauważania i niezrozumienia emocji u innych osób.

⁵ Sz. Peterman, *Antyspołeczne zachowania dzieci i młodzieży dotkniętych przemocą domową* [w:] J. Stala (red.), *Zdrowa i mocna rodzina fundamentem społeczeństwa*, Kraków 2019, s. 60-67.

⁶ R.B. Cialdini, *Wywieranie wpływu na ludzi. Teoria i praktyka*, Gdańsk 2009, s. 256-283.

⁷ B. Hołyst, *Zagrożenia ładów społecznych [1]*, Warszawa 2013, s. 240.

Analizując wskazane czynniki mające wpływ na rodzaj zachowania, należy zaakcentować, iż kwestie bezpieczeństwa nigdy nie zostaną rozwiązane przez instytucje czy społeczeństwo. Odpowiedzialność za własne bezpieczeństwo spoczywa bowiem na każdej osobie. Aby skutecznie się ochronić przed wszelkimi zagrożeniami, należy w pierwszej kolejności dokonać zmian we własnym sposobie zachowania i działania. Każdy podmiot przyjmuje i wręcz notuje bardzo dużą ilość informacji bez zaangażowania świadomości. Przyjęte komunikaty jednostka przetwarza w umyśle i odbiera w postaci sygnałów ostrzegawczych. Ten niezwykle szybki proces poznawczy może odnosić się do intuicji bądź przeczucia. Wewnętrzne poczucie zagrożenia wskazuje sposób reakcji na zaistniałe niebezpieczeństwo. Instykt wręcz podpowiada jakie należy podjąć czynności. Dodatkowo intuicja kontroluje stan jednostki i przestrzega o potencjalnym zagrożeniu. Szósty zmysł wprost naprowadza w jaki sposób zadziałać w trudnych sytuacjach. Niektóre osoby niejednokrotnie generalizują albo obniżają znaczenie kodowanych informacji. Jednostka bagatelizująca intuicję pozbawia się możliwości zmniejszenia ryzyka, pozbycia się niepokoju marnując tym samym adekwatne i ochronne działania⁸.

3.3. Korelacje psychologii z bezpieczeństwem

Współczesne zagrożenia mogą posiadać różnorodny zakres, swoim zasięgiem mogą obejmować rozmaite obszary jak i grupy społeczne. Postęp technologiczny, gospodarczy i cywilizacyjny oprócz ulepszeń wnosi niestabilność życia na zróżnicowanych płaszczyznach. Wszelkiego rodzaju katastrofy, klęski żywiołowe, awarie techniczne, terroryzm czy przestępczość pospolitą możemy odczuwać subiektywnie i obiektywnie. Ponadto zagrożenia mają zasięg lokalny, krajowy bądź globalny. Z tej przyczyny poczucie bezpieczeństwa jest niezbędnym elementem dla prawidłowego funkcjonowania jednostki obok potrzeb natury biologicznej i społecznej⁹.

Bezpieczeństwo w kontekście psychologicznym powiązane jest z indywidualnymi cechami intelektu, osobowością i stanami emocjonalnymi. Bezpieczeństwo odzwierciedla również stan komfortu psychicznego. Jest także fundamentalną potrzebą i wartością. Potrzeba jest stanem braku, którego ulepszenie warunkuje egzystencję podmiotu. Jednostka odczuwająca stan napięcia emocjonalnego będzie dążyć do jego minimalizacji poprzez podejmowanie różnorodnych czynności w sposób indywidualny bądź zinstytucjonalizowany. Wartość obok potrzeby stanowi coś bardzo nieocenionego. Z psychologicznego punktu widzenia będzie to

⁸ L. Dupuis, *Bezpieczeństwo osobiste, ...kradzież, napad, włamanie, oszuści, parking, bankomat, dokumenty, torba, telefon, klucze, opiekunka do dzieci... Poradnik nie tylko dla kobiet*, Warszawa 2006, s. 13-17.

⁹ A. Wiktorowicz, *Funkcjonowanie administracji samorządowej w zakresie wypełniania zadań związanych z bezpieczeństwem lokalnym w oparciu o analizę gminy* [w:] A. Gałecki, A. Kurkiewicz, S. Mikołajczak (red.), *Paradygmaty badań nad bezpieczeństwem. Infrastruktura krytyczna w procesie zarządzania w sytuacjach kryzysowych*, Poznań 2014, s. 339.

uczciwość, zaufanie, szacunek czy zdrowie. Wartości są formą nastawienia względem pożądanego stanu, który ma wpływ na podejmowane decyzje i oceny danego zdarzenia lub zachowania. W istotnym związku z wymienionymi pojęciami umiejscowione jest poczucie bezpieczeństwa¹⁰.

Poczucie według słownika języka polskiego oznacza zdawanie sobie sprawy z pewnych faktów, zjawisk zachodzących w otaczającym świecie, stanów wewnętrznych¹¹.

Poczucie bezpieczeństwa natomiast, to subiektywny stan odczuwany przez daną jednostkę. Stan odnosi się do obszarów świadomości jednostkowej jak i zbiorowej podmiotu oraz sposobu dedukcji zjawisk i zachowań mogących stanowić zagrożenie. Należy podkreślić, iż brak poczucia bezpieczeństwa nie jest adekwatny co do stanu faktycznego. W podejściu subiektywnym wyróżnia się cztery stany bezpieczeństwa:

- bezpieczeństwo - odczuwany stan braku zagrożeń,
- brak bezpieczeństwa – pojawienie się potencjalnego zagrożenia,
- zafałszowane bezpieczeństwo – lekceważenie wystąpienia faktycznego niebezpieczeństwa,
- myśli obsesyjne – odczucie zagrożenia pomimo braku realnego zagrożenia¹².

Subiektywne odczuwanie różnorodnych stanów oznacza, że dany podmiot indywidualnie odbiera informacje i bodźce, które składają się na poczet zagrożenia bądź bezpieczeństwa. Można to porównać z procesem postrzegania zjawisk społecznych albo z przypadkiem określonego działania. Podyktowane jest to faktem, iż jednostka w ciągu swojego życia nieustannie poszukuje a następnie przetwarza zdobyte informacje. Procesy poznawcze człowieka bowiem uwarunkowane są od wewnętrznych struktur poznawczych, wiedzy wcześniej doświadczonej, jak i zewnętrznych czynników. Z powyższego wynika, że poczucie bezpieczeństwa kształtuje się na podstawie przetwarzanych w umyśle informacji, które dodatkowo mogą być współzależne od stanu emocjonalnego i intelektualnego. Z psychologicznego punktu widzenia bezpieczeństwo wiąże się ze stabilnością w kontaktach interpersonalnych. Egzystując w różnorodnych środowiskach podmiot zmierza do przewidywania zachowania innych osób, co w konsekwencji oddziałuje na bezpieczeństwo. Wskazane poniżej poziomy poczucia bezpieczeństwa:

- interpersonalny – postać bezpośredniego kontaktu,
- intrapersonalny – wewnętrzne postrzeganie bezpieczeństwa,
- grupowy – relacje z innymi grupami,
- społeczny – zbiorowe poczucie bezpieczeństwa,

¹⁰ E.M. Marciniak, *Psychologiczne aspekty poczucia bezpieczeństwa* [w:] S. Sulowski, M. Brzeziński (red.) *Bezpieczeństwo wewnętrzne państwa. Wybrane zagadnienia*, Warszawa 2009, s. 56-58.

¹¹ L. Drabik, E. Sobol, *Słownik języka polskiego*, Warszawa 2007, s. 390.

¹² A. Polończyk, *Poczucie bezpieczeństwa* [w:] O. Wasiuta, R. Klepka, R. Kopec (red.) *Vademecum bezpieczeństwa*, Kraków 2018, s. 519.

są wzajemnie skorelowane, powiązane i współzależne. W rezultacie należy podkreślić, że poczucie bezpieczeństwa należy do kategorii zjawisk złożonych. Z jednej strony postrzegane jest jako postać fizycznego i psychicznego odczucia spokoju i pewności siebie, z drugiej natomiast uwarunkowane jest od rodzaju struktury. Schemat poczucia bezpieczeństwa obejmuje:

- poczucie informowania, na które składa się wiedza ogólna oraz wszelkiego rodzaju informacje dotyczące służb i instytucji ochronnych, sposobów ratowania drugiego człowieka oraz inne przyczyniające się do wzrostu poczucia bezpieczeństwa,
- poczucie stabilizacji, które polega na odbieraniu otaczającej rzeczywistości jako względnie stałej i przewidywalnej, a także poczucie stabilności emocjonalnej i zgodności w czasie i przestrzeni,
- poczucie przynależności, rozumiane jako wsparcie materialne, społeczne i emocjonalne, jak też postać zaufania i trwałego członkostwa w grupie,
- poczucie sprawstwa, optymizmu i świadomości posiadania umiejętności działania w różnorodnych sferach życia jak i wywierania presji na własne położenie.

Aspekt psychologiczny poczucia bezpieczeństwa odnosi się natomiast do czynników osobowościowych i sytuacyjnych. W ich zakres wchodzi:

- tendencje doświadczenia lęku i strachu – lęk jest rodzajem napięcia psychicznego, któremu towarzyszy uczucie zagrożenia. Doświadczenie lęku skutkuje zniekształcaniem myślenia, trudnościami w racjonalnej ocenie sytuacji. Strach natomiast pojawia się w warunkach realnego zagrożenia i jest przeważnie reakcją prawidłową, ostrzegającą przed niebezpieczeństwem, mobilizującą do reakcji,
- dziecięce doświadczenia – w wyniku, których jednostka może postrzegać świat jako zagrożenie. We wczesnym dzieciństwie kształtuje się tzw. skrypt życiowy, zawierający przekonania na temat tego kim jest człowiek i jak zachowują się inni ludzie. Właściwą treścią skryptu może być przekonanie, że ludziom nie można ufać, a świat jest zły i pełen zagrożeń. Wyobrażenia powodujące destrukcję na temat własnej osobowości i świata pochodzą z negatywnych doświadczeń z przeszłości,
- samoocena – emocjonalny stosunek do samego siebie. Najczęściej przejawia się w dokonywaniu oceny własnych wartości, które uściślane są na podstawie różnorodnych przesłanek m.in. cech moralnych kompetencji, sumienności bądź prawości. Jednostka wysoko samooceniająca się postrzega świat w perspektywie pozytywnej. Zaniżona samoocena jest przyczyną negatywnego myślenia na swój temat. Osoba taka widzi wady i ujemne strony u innych osób, co w konsekwencji rozwija postawę pesymistyczną,
- skłonność do ryzyka – polegająca na podejmowaniu zagrażających życiu czynności powiązanych z brakiem prawidłowej oceny zagrożenia,

- neurotyczność – cecha ta charakteryzuje się podatnością do zamartwiania się, trudnościami z kontrolowaniem reakcji oraz wygórowanym samokrytycyzmem i pesymizmem. Neurotyzm odznacza się również niskim poziomem odporności na stres,
- równowaga emocjonalna – to umiejętność bagatelizowania codziennych życiowych emocji. Tą cechą wyróżnia optymizm, doświadczanie pozytywnych emocji i zaufanie, jak również zdolność do nawiązywania licznych i pozytywnych relacji.

Wskazane powyżej czynniki stanowią część różnorodnych bodźców kształtujących poczucie bezpieczeństwa. Warto jednak nadmienić, iż człowiek funkcjonuje w różnych sytuacjach i rolach społecznych, które dodatkowo nakazują wręcz stosowne i adekwatne zachowanie się. W sytuacjach kryzysowych i potencjalnych zagrożeń wzrasta poczucie bezpieczeństwa. Naturalnymi reakcjami w powyższych okolicznościach stanie się niepewność, stres, przerażenie, bezradność, bądź nieufność do instytucji chroniących bezpieczeństwo. Wyjściem z niebezpiecznego położenia może okazać się nadto inna jednostka ciesząca się autorytetem osoby silnej, odważnej i stanowczej¹³.

3.4. Psychologiczne obszary edukacji dla bezpieczeństwa

Edukacja dla bezpieczeństwa wchodzi w zakres dziedziny nauk społecznych, dyscypliny nauk o bezpieczeństwie. Ten rodzaj nauki ma postać interdyscyplinarną. Wynika to ze ścisłego powiązania m.in. z pedagogiką, prawem, psychologią, filozofią, socjologią a nawet naukami o zdrowiu. Kreatywna budowa poczucia bezpieczeństwa powinna obejmować potrzeby i oczekiwania wszystkich grup społecznych. Edukacja dla bezpieczeństwa zakłada rozwój wszystkich składników kompetencji człowieka. Aktywizacja tych umiejętności przyczynia się do zdolności rozwoju jednostki jak i przeciwdziałaniu potencjalnym zagrożeniom. W celu prawidłowej interpretacji skuteczności przedsięwzięć realizowanych w edukacji dla bezpieczeństwa należy wyjaśnić pojęcia edukacji i bezpieczeństwa. Edukacja to zespół oddziaływań oraz metod kształcenia i wychowania. Bezpieczeństwo to stan bez zagrożeń, który może ulec zmianie i proces zmieniający się w czasie. Z powyższego wynika, iż świadomość poczucia bezpieczeństwa nie może być zagwarantowana ciągłym usposobieniem. Proces ten nie może się obejść bez nieustannie modyfikowanych procedur, działań ustawicznych oraz uwzględnienia wewnętrznych i zewnętrznych uwarunkowań. Bezpieczeństwo rozumiane w kontekście edukacji dla bezpieczeństwa dodatkowo wskazuje na umiejętności identyfikowania i reagowania na wszelkiego rodzaju nowe zagrożenia, a także porażenia sobie z rzeczywistymi wyzwaniami. Przedłożone cele wymagają wręcz podejmowania różnorodnych działań edukacyjnych. Z tej przyczyny istotnym jest

¹³ E.M. Marciniak, op.cit., s. 58-63.

zjawisko samoedukacji, które głównie kształtuje się w środowiskach rodzinnych i szkolnych¹⁴.

Edukacja nie może całkowicie ograniczać się do systemu instytucjonalnego. Nauczanie przyczynia się do kształtowania postaw, doświadczeń, poglądów, wartości oraz rozwijania świadomości poszczególnych jednostek jak i grup społecznych. Dzieci i młodzież bowiem uczą się i wychowują w różnych środowiskach. W związku z powyższym można sformułować przekonanie, że edukacja szkolna jest częścią składową edukacji globalnej. Proces edukacyjny nie może opierać się wyłącznie na przedstawieniu podstawowego zakresu wiadomości. Każdy uczeń bowiem powinien mieć świadomość, że za jego bezpieczeństwo nie odpowiadają tylko przedstawiciele służb i instytucji powołanych do ochrony ale również on sam i ogół społeczeństwa. Udzielanie pomocy i ratowanie drugiego człowieka w newralgicznych sytuacjach powinno stanowić podstawę kreowania właściwych zachowań. Postawy takie powinny uwzględniać obiektywizm, odwagę, dyscyplinę i współdziałanie. Wskazane wartości bowiem odzwierciedlają dobrowolny wybór oraz odpowiedzialność z poszanowaniem oczekiwań społecznych. Należy także mieć świadomość, że zagrożenia zewnętrzne jak i wewnętrzne są kategoriami nie-dookreślonymi i nieprzewidywanymi. Wskutek tego edukację dla bezpieczeństwa interpretować należy w aspekcie wielowątkowym a kształcenie tych umiejętności powinno odbywać się w formie praktycznej jak i teoretycznej¹⁵.

Na występowanie różnorodnych sytuacji kryzysowych i potencjalnych zagrożeń żadna jednostka nie ma wpływu. Jednakże można nauczyć się na nie odpowiednio reagować. Zadaniem edukacji dla bezpieczeństwa jest odpowiednie przygotowanie społeczeństwa do szukania sposobów i umiejętnego sprostania napotkanym trudnościom. W konsekwencji wprowadzenie zmian treści nauczania było zasadnym. W 2008 roku Ministerstwo Edukacji Narodowej w porozumieniu z Ministerstwem Obrony Narodowej wprowadziło nowy przedmiot edukację dla bezpieczeństwa. Zakres programowy obejmował kwestie związane z problematyką zagrożeń, bezpieczeństwa osobistego i bliskich osób oraz sposobów ratowania ofiar sytuacji kryzysowych. Szkoła obok środowiska rodzinnego miała odpowiednio kształcić młode osoby pod kątem zdobycia umiejętności radzenia sobie w sytuacjach ekstremalnych. Założeniem programowym było odpowiednie przygotowanie uczniów do właściwej reakcji w warunkach zagrożenia, w szczególności nauczania się udzielania pierwszej pomocy poszkodowanym. Właściwe zachowanie podczas ogłoszenia, bądź wystąpienia ataku terrorystycznego umożliwiałoby wręcz uratowanie własnego i innych ludzi życia. Cele nauczania zostały sformułowane wokół zdobywania wiedzy o występujących niebezpieczeństwach, zapoznania się ze strukturą i formami działania instytucji odpowiedzialnych za ochronę bezpieczeństwa, zasadami udzielania pierwszej pomocy przedmedycznej oraz

¹⁴ E. Włodarczyk, *Edukacja dla bezpieczeństwa* [w:] O. Wasiuta, S. Wasiuta (red.), *Encyklopedia bezpieczeństwa, tom 2*, Kraków 2021, s. 265-268.

¹⁵ D. Hybś, *Rola służb mundurowych w zakresie edukacji do bezpieczeństwa w XXI wieku* [w:] E. Jaszczyszyn (red.), *Wielowątkowość edukacji szkolnej*, Siedlce 2021, s. 50-51.

kształtowania umiejętności praktycznych i intelektualnych właściwego zachowania się w sytuacji zagrożenia. W rezultacie każdy uczeń powinien dostrzec określone wartości, które są niezwykle przydatne w otaczających go środowiskach. Umiejętność zapobiegania i przeciwdziałania zagrożeniom, wiedza na temat oznaczenia substancji toksycznych, rozpoznanie rodzajów alarmów, sposobów ewakuacji i umiejętności udzielania pomocy, to droga do minimalizowania niekorzystnych następstw wypadków, katastrof i innych lokalnych zagrożeń. Istotnym elementem edukacji jest wychowanie i kształcenie wszechstronnego rozwoju uczniów. Szczególnej uwadze należy poświęcić kwestie kreatywności, asertywności, aktywności, odpowiedzialnego funkcjonowania w życiu publicznych oraz rozbudzeniu potrzeby zdobywania ważnych umiejętności. W następstwie nauczania przedmiotu edukacja dla bezpieczeństwa uczniowie będą znali zasady postępowania w sytuacjach kryzysowych, odpowiednio przeciwdziałać panice oraz umiejętnie wykorzystać różnorodne materiały w trakcie udzielania pomocy. Rolą nauczyciela jest dodatkowo odpowiednie nakierowanie ucznia w zakresie samodzielnego zdobywania i pogłębiania tej niezwykle ważnej wiedzy¹⁶.

3.5. Zakończenie

Przedstawione rozważania na temat psychologicznych aspektów bezpieczeństwa zwracają uwagę, że kwestie bezpieczeństwa osobistego w kontekście podejmowanych działań na rzecz ratowania i pomocy innym uwarunkowane są od różnorodnych czynników. Rozwój jednostki w środowisku rodzinnym, szkolnym, rówieśniczym, bądź innym społecznym wpływa na kształtowanie się osobowości. Doszukując się współzależności z psychologią należy podkreślić istotę subiektywnego charakteru odczuwania określonych stanów. Sposób, w jaki dany podmiot zareaguje w sytuacjach kryzysowych zależy od posiadanych umiejętności, kompetencji, wiedzy i sprzyjających okoliczności. W konsekwencji każdy bodziec może wywołać stan pewności i równowagi ale także poczucia wątpliwości a nawet zagrożenia. Rozważania w tym kontekście stanowią istotny element edukacji dla bezpieczeństwa. Założenia programowe zawierają wszelkie komponenty teoretycznego i praktycznego zachowania się na miejscu zdarzenia masowego, ataku terrorystycznego, ogłoszenia alarmu czy też innego rodzaju zagrożenia. W każdej jednak sytuacji zaangażowana jest psychika ludzka, od której zależy adekwatna reakcja podmiotu. Kwestie psychologiczne stanowią więc bardzo ważną i uzupełniającą część edukacji. Omawianie w artykule rozważania na temat psychologicznych aspektów bezpieczeństwa odzwierciedlają mechanizmy i procesy odpowiedzialne za konkretne działania. Odpowiednie interpretacje poszczególnych zagadnień mogą stanowić niezwykle istotne dylematy i propozycje tematyczne umożliwiające tworzenie nowych strategii działań o charakterze edukacyjnym.

¹⁶ M. Kopczeński, S. Niedzwiecki, *Edukacja dla bezpieczeństwa wymogiem dla młodzieży w dobie współczesnej rzeczywistości*, Siedlce 2013, s. 135-140.

Bibliografia

- [1] Berndt Ch., *Tajemnica odporności psychicznej. Jak uodpornić się na stres, depresję i wypalenie zawodowe*, Kraków 2015.
- [2] Cialdini R. B., *Wywieranie wpływu na ludzi. Teoria i praktyka*, Gdańsk 2009.
- [3] Crisp R. J., Turner R. N., *Psychologia społeczna*, Warszawa 2009.
- [4] Drabik L., Sobol E., *Słownik języka polskiego*, Warszawa 2007.
- [5] Dupuis L., *Bezpieczeństwo osobiste, ...kradzież, napad, włamanie, oszuści, parking, bankomat, dokumenty, torba, telefon, klucze, opiekunka do dzieci... Poradnik nie tylko dla kobiet*, Warszawa 2006.
- [6] Hołyst B., *Zagrożenia ładu społecznego [1]*, Warszawa 2013.
- [7] Hybś D., *Rola służb mundurowych w zakresie edukacji do bezpieczeństwa w XXI wieku* [w:] E. Jaszczyszyn (red.), *Wielowątkowość edukacji szkolnej*, Siedlce 2021.
- [8] Kopczewski M., Niedzwiecki S., *Edukacja dla bezpieczeństwa wymogiem dla młodzieży w dobie współczesnej rzeczywistości*, Siedlce 2013.
- [9] Marciniak E. M., *Psychologiczne aspekty poczucia bezpieczeństwa* [w:] S. Sulowski, M. Brzeziński (red.) *Bezpieczeństwo wewnętrzne państwa. Wybrane zagadnienia*, Warszawa 2009.
- [10] Peterman Sz., *Antyspołeczne zachowania dzieci i młodzieży dotkniętych przemocą domową* [w:] J. Stala (red.), *Zdrowa i mocna rodzina fundamentem społeczeństwa*, Kraków 2019.
- [11] Polończyk A., *Poczucie bezpieczeństwa* [w:] O. Wasiuta, R. Klepka, R. Kopeć (red.) *Vademecum bezpieczeństwa*, Kraków 2018.
- [12] Wiktorowicz A., *Funkcjonowanie administracji samorządowej w zakresie wypełniania zadań związanych z bezpieczeństwem lokalnym w oparciu o analizę gminy* [w:] A. Gałeczki, A. Kurkiewicz, S. Mikołajczak (red.), *Paradygmaty badań nad bezpieczeństwem Infrastruktura krytyczna w procesie zarządzania w sytuacjach kryzysowych*, Poznań 2014.
- [13] Włodarczyk E., *Edukacja dla bezpieczeństwa* [w:] O. Wasiuta, S. Wasiuta (red.), *Encyklopedia bezpieczeństwa tom 2*, Kraków 2021.
- [14] Zimbardo P. G., Gerring R. J., *Psychologia i życie*, Warszawa 2012.

PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF SECURITY – DILEMMAS AND EDUCATIONAL PROPOSALS

Psychology is a field of behavioral science that deals with thought processes and human behavior. Every person is influenced by the environment, which enforces proper adaptation to the environment. Social interactions formulate an individual's personality, types of contacts, and differences in the behavior of certain people. The article is an attempt to interpret security in the context of human behavior, which may contribute to a state of certainty and balance, as well as a feeling of doubt or threat. The presented correlations of psychology with security emphasize the sense of security at the highest level in the hierarchy of human needs. Addressing the above issues is a certain challenge facing today's security education. The presented psychological phenomena and processes in the context of security require the creation of new action strategies, which may constitute relevant educational issues and undertakings.

Keywords: behaviour, self-consciousness, resilience, sense of security.

CZĘŚĆ TRZECIA
BEZPIECZEŃSTWO SPOŁECZNE I PORZĄDEK
PRAWNY PAŃSTWA

Rozdział 4.

BEZPIECZEŃSTWO OCHRONY DANYCH OSOBOWYCH A PRAWO DO BYCIA ZAPOMNIANYM

Wraz z rozwojem technologii i wzrostem ilości gromadzonych informacji w obszarze danych osobowych pojawiły się nowe wyzwania związane z ochroną prywatności i bezpieczeństwem danych. Jednym z kluczowych zagadnień, w tym kontekście jest „prawo do bycia zapomnianym”, które ma na celu umożliwienie jednostce kontrolowanie swoich danych osobowych oraz ich usunięcie w odpowiednich okolicznościach. Jest ono szczególnie istotne w sytuacji, gdy dane te są nieadekwatne do rzeczywistości lub naruszają prywatność jednostki. W celu zapewnienia bezpieczeństwa danych osobowych w aspekcie prawa do bycia zapomnianym, wdrożono szereg aktów i mechanizmów prawnych. Wprowadzenie Ogólnego Rozporządzenia o Ochronie Danych Osobowych (RODO) w UE stanowiło ważny krok w kierunku wzmocnienia ochrony prywatności i bezpieczeństwa danych osobowych, także w kontekście do prawa do bycia zapomnianym.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo danych osobowych, prawo do bycia zapomnianym, informacja, ochrona danych, prawo do prywatności.

4.1. Wprowadzenie

Współczesna rewolucja i rozwój cywilizacji informacyjnej stał się faktem. Jej zarzewiem stał się nie tylko świat biznesu, ale wszystkie globalne instytucje społeczne, co radykalnie przewartościuje znaczenie informacji zarówno w odbiorze organizacyjnym, jak i jednostkowym². Nowe technologie i przestrzeń cyfrowa, w tym rozwój sieci teleinformatycznych, komputerowych i telekomunikacyjnych, wygenerowały i wzbogaciły architekturę bezpieczeństwa o nowe zagrożenia, a wraz z nimi potrzebę aktualizowania i dostosowania prawodawstwa w środowisku międzynarodowym i ich implementację na szczeblach narodowych, także w aspekcie bezpieczeństwa danych osobowych.

¹ Dr inż. Zbigniew Witaszek, Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa z siedzibą w Poznaniu, Wydział Nauk Społecznych w Koszalinie, 75-900 Koszalin, ul. Waryńskiego 3, witaszek.zbigniew@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4379-8035>

² P.D. Drucker, *Zarządzanie XXI wieku – wyzwania*, Klasyka Biznesu, MT Biznes Sp. z o.o., 2010, s. 111.

Stąd, waga i aktualność problemu jest przesłanką dla autora do prowadzenia polemiki, wyrażania poglądów oraz stawiania pytań z obszaru bezpieczeństwa danych osobowych w aspekcie do prawa do bycia zapomnianym, w tym: (1) W jakim zakresie bezpieczeństwo ochrony danych osobowych wpływa na przestrzeganie prawa do bycia zapomnianym? (2) Czy prawo do kontrolowania przetwarzania danych osobowych może być przesłanką do skutecznego korzystania z prawa do bycia zapomnianym? (3) Jakie paradygmaty bezpieczeństwa ochrony danych osobowych wpływają na prawo do bycia zapomnianym i ochrony prywatności w Polsce? (4) Czy bariery technologiczne i społeczne mogą być przesłanką utrudniającą korzystanie z prawa do bycia wykluczonym? W artykule wykorzystano krytyczną analizę: Rozporządzenia 2016/679 (RODO), krajowych aktów prawnych, literatury przedmiotu, wyników internetowych, opracowań innych instytucji, wspomaganą metodą opisową.

4.2. Bezpieczeństwo a prawo do ochrony danych osobowych

Z uwagi na transdyscyplinarność pojęcia „bezpieczeństwo” z natury rzeczy wydaje się zabiegiem niezwykle trudnym. Takie podejście dało podstawę do formułowania definicji słownikowych i encyklopedycznych, w których akcentuje się jego podmiotowość tzn. stan i proces, w którym brak zagrożenia utożsamia się z poczuciem pewności nieobarczonej obawą, lękiem czy niepewnością. Stąd naturalne dążenie do osiągnięcia maksymalnego zadowolenia z konsumpcji bezpieczeństwa stało się głównym celem wszystkich organizacji, w tym bezpieczeństwo do ochrony danych osobowych jednostek. Na potrzeby niniejszego artykułu, Autor z szerokiego pakietu dostępnych definicji „bezpieczeństwa”, wyartykułował jedną z nich, która zgodnie z poglądami jednego z praktyków nauk o bezpieczeństwie traktowane jest, jako proces, czyli „(...) tę dziedzinę aktywności, która zmierza do zapewnienia możliwości przetrwania, rozwoju i swobody realizacji własnych interesów w konkretnych warunkach, poprzez wykorzystywanie okoliczności sprzyjających (szans), podejmowanych wyzwań, redukowanie ryzyka oraz przeciwdziałanie (zapobieganie i przeciwstawianie się) wszelkiego rodzaju zagrożeniom dla podmiotu i jego interesom”³. Interesy osób fizycznych w związku z przetwarzaniem ich danych osobowych i swobodnego przepływu takich danych w przestrzeni teleinformatycznej i cyfrowej są prawem i podlegają ochronie prawnej, a ich bezpieczeństwo gwarantują międzynarodowe, unijne i narodowe akty prawne wspomagane technicznymi systemami bezpieczeństwa.

Przez bezpieczeństwo danych osobowych należy rozumieć całokształt przedsięwzięć technicznych i organizacyjnych ukierunkowanych na zabezpieczenie procesu przetwarzania informacji dotyczących osób fizycznych. Podstawowy cel tworzenia współczesnych systemów bezpieczeństwa danych osobowych może być

³ S. Koziej, *Między piekłem a rajem. Szare bezpieczeństwo na progu XXI wieku*, Toruń 2006, s. 7 i 10.

zdefiniowany, jako zabezpieczenie skutecznej ochrony prywatności osób fizycznych w coraz bardziej z informatyzowanym i zglobalizowanym świecie⁴. Definiując termin „dane osobowe” ustawodawca miał na uwadze „wszelkie informacje o zidentyfikowanej lub możliwej do zidentyfikowania osobie fizycznej; (...) osoba fizyczna, to osoba, którą można bezpośrednio lub pośrednio zidentyfikować, w szczególności na podstawie identyfikatora takiego jak imię i nazwisko, numer identyfikacyjny, dane o lokalizacji, identyfikator internetowy lub jeden bądź kilka szczególnych czynników określających fizyczną, fizjologiczną, genetyczną, psychiczną, ekonomiczną, kulturową lub społeczną tożsamość osoby fizycznej”⁵.

Przetwarzanie danych osobowych obejmuje wszelkie operacje z ich wykorzystaniem, takie jak: zbieranie, utrwalanie, organizowanie, porządkowanie, przechowywanie, adaptowanie lub modyfikowanie, pobieranie, przeglądanie, wykorzystywanie, ujawnianie poprzez przesłanie, rozpowszechnianie lub udostępnianie, dopasowywanie lub łączenie, ograniczanie, usuwanie lub niszczenie⁶. W globalnym świecie, w którym dane osobowe są przetwarzane przez wszystkie organizacje, zapewnienie odpowiedniego ich użytkowania i udostępniania jest konieczne dla bezpieczeństwa ich właścicieli.

Zapewnienie wysokiego poziomu ochrony danych osobowych, w tym przyznanie jednostce kontroli nad jej danymi wiązało się z potrzebą aktualizacji przepisów prawnych. Czoło stawiał prawodawca unijny, poprzez wdrożenie w życie Ogólnego Rozporządzenia o Ochronie Danych (RODO, 25 maj 2016.). Rozporządzenie obowiązuje we wszystkich państwach UE i wprowadza spójne zasady ochrony danych osobowych. Do podstawowych reguł RODO zalicza się zasadę⁷:

1. Legalności, uczciwości i przejrzystości – zasada wymaga, by wszelkie informacje kierowane do osób, społeczeństwa, której dane dotyczą, były związane, łatwo dostępne i zrozumiałe, formułowane czytelnym i zrozumiałym językiem.
2. Celowości – dane osobowe można pozyskiwać wyłącznie w określonym celu i nie mogą być przechowywane w sposób niezgodny z prawem.
3. Minimalizacji danych – przetwarzanie danych osobowych powinno być ograniczone do minimum niezbędnego do osiągnięcia założonego celu.

⁴ P. Swoboda, *Bezpieczeństwo danych osobowych*, [w:] *Vademecum Bezpieczeństwa Informacyjnego*, red. O. Wasiuta, R. Klepka, Instytut Nauk o Bezpieczeństwie, Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, Kraków 2019, s. 65.

⁵ Kwestie regulujące ochronę danych osobowych reguluje *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej* z dnia 2 kwietnia 1997 r., (Dz.U. Nr 78 poz. 483 ze zm.), art. 47 i 51, Rozporządzenie 2016/679, motyw 35, Sprostowanie do rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE, (ogólne rozporządzenie o ochronie danych), (OJ L 127/2, 23.5.2018), (art. 4 pkt 1).

⁶ Sprostowanie do rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony ..., op.cit., s. 65.

⁷ Rozporządzenie 2016/679, art. 5.

4. Poprawności danych – dane osobowe powinny być prawidłowe i aktualne, w innym przypadku należy je sprostować lub usunąć.
5. Ograniczenia przechowywania – dane osobowe powinny być przechowywane wyłącznie przez niezbędny do osiągnięcia celu czas.
6. Integralności i poufności – należy podejmować stosowne środki bezpieczeństwa, aby chronić dane osobowe przed nieuprawnionym dostępem, utratą, zniszczeniem lub uszkodzeniem.

RODO wprowadziło również prawa dla osób, których dane są przetwarzane, jak prawo do: swoich danych; sprostowania błędów; przenoszenia danych; sprzeciwu wobec przetwarzania danych w określonych sytuacjach oraz usunięcia danych „prawo do bycia zapomnianym”⁸. Do podstawowych pryncypiów dopuszczalności przetwarzania danych osobowych zalicza się zasady⁹: (1) zgody (dobrowolna, świadoma, wyrażona w sposób jednoznaczny, prawo wycofania zgody); (2) wykonania umowy, w której osoba, której dane dotyczą, jest stroną; (3) obowiązku prawnego, przetwarzanie danych jest konieczne w celu wykonania obowiązku prawnego; (4) ochrony żywotnych interesów osoby, której dane dotyczą; (5) wykonywania zadania realizowanego w interesie publicznym lub w ramach sprawowania władzy publicznej; (6) prawnego uzasadnienia interesów administratora przetwarzania danych osobowych.

Podmiotem uprawnionym do przetwarzania danych jest administrator danych, którym może być osoba fizyczna lub prawna, organ publiczny, jednostka organizacyjna, które samodzielnie lub wspólnie z innymi decydują o celach i sposobach przetwarzania danych osobowych. Do zakresu obowiązków administratora sieci przetwarzania danych osobowych należy¹⁰: (1) informowanie – ma obowiązek dostarczania osobie, której dane dotyczą, stosownych informacji dotyczących przetwarzania jej danych osobowych, jak: cel, podstawę prawną, okres przechowywania danych, prawa osoby, informacje o organizacjach, którym dane mogą być udostępniane; (2) zgoda – administrator musi pozyskać w sposób jednoznaczny i dobrowolny i umożliwić osobie wycofanie zgody w dowolnym momencie; (3) bezpieczeństwo danych – musi podjąć stosowne środki techniczno-organizacyjne, aby chronić dane osobowe przed nieuprawnionym dostępem, utratą,

⁸ Np. w USA istnieje ustawa o Prywatności Konsumentów Kalifornii (CCPA), która weszła w życie w 2020 r. i zapewniała określone prawa konsumentom w zakresie prywatności danych. Przedmiotowa ustawa zmieniona została na mocy Kalifornijskiej Ustawy o Prawach do Prywatności (CPRA) w dniu 1 stycznia 2023 r. od tego czasu cztery inne stany (Wirginia, Kolorado, Connecticut i Utah) przyjęły przepisy dotyczące prywatności konsumentów, które wejdą w życie w 2023 r., a inne stany rozważają wprowadzenie podobnych przepisów, <https://hepl.shopify.com/pl/manual/your-account/privacy/us-stste-laws> [12.07.2023].

⁹ Rozporządzenie 2016/679, art. 6 ust. 1 lit. a – f.

¹⁰ Rozporządzenia 2016/679, art. 13-14, art. 24-28, motyw 40 i 42, Ustawa z dnia 10 maja 2018 r. o ochronie danych osobowych (Dz.U. z 2019 r., poz. 1000), art. 4, ust. 1-2, Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 11 maja 2023 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o ochronie danych osobowych przetwarzanych w związku z zapobieganiem i zwalczaniem przestępczości (Dz.U. z 2023 r., poz. 1206), art. 20.

uszkodzeniem lub ujawnieniem, powinien prowadzić audyty bezpieczeństwa i regularnie oceniać ryzyko związane z przetwarzaniem danych; (4) powiadomianie o naruszeniu danych – ma prawny obowiązek powiadomiania stosownych organów nadzoru i osoby dotknięte naruszeniem.

Kolejną instytucją uprawnioną do przetwarzania danych osobowych jest podmiot przetwarzający (procesor), którą może być osoba fizyczna, organ publiczny lub inny podmiot, który przetwarza dane osobowe w imieniu i na rzecz administratora. Do zadań podmiotu przetwarzającego należy¹¹: (1) przetwarzanie danych zgodnie z zaleceniami administratora; (2) bezpieczeństwo danych – obowiązek stosowania odpowiedniej klasy środków technicznych i organizacyjnych, jak szyfrowanie, zabezpieczenia sieciowe, monitorowanie dostępu; (3) umowy przetwarzania danych osobowych – umowa ma być gwarantem odpowiedniego poziomu ochrony danych osobowych, określa prawa i obowiązki stron; (4) współpraca z administratorem – udzielanie informacji o środkach technicznych i organizacyjnych wspomagających ochronę danych osobowych, wspieranie administracji w przestrzeganiu przepisów o ochronie danych.

Na uwagę zasługują także prawa osób, których dane osobowe dotyczą, a które są obecne w przepisach o ochronie danych osobowych m.in. RODO w UE¹²: (1) prawo do dostępu do danych – prawo do uzyskania potwierdzenia, czy dane osobowe danej jednostki są przetwarzane, w tym dostępu do tych danych i informacji z nimi związanych (art. 15); (2) prawo do sprostowania danych – prawo żądania sprostowania nieprawidłowych lub niekompletnych danych osobowych (art. 16); (3) prawo do usunięcia danych „prawo do bycia zapomnianym” – adresat żądania, którego dane dotyczą, ma prawo domagać się usunięcia swoich danych w sytuacjach, gdy dane są bezużyteczne, osoba wycofała zgodę na przetwarzanie, przetwarzanie jest niezgodne z prawem (art. 17); (4) prawo do ograniczenia przetwarzania danych – prawo żądania przetwarzania swoich danych osobowych w ograniczonym zakresie lub sytuacjach (art. 18); (5) obowiązek powiadomienia o sprostowaniu lub usunięciu danych osobowych lub o ograniczeniu przetwarzania (art. 19); (6) prawo do przenoszenia danych – osoba ma prawo utrzymywać swoje dane w ustrukturyzowanym, powszechnie używanym formacie, który nadaje się do odczytu maszynowego, oraz przesyłać te dane innemu administratorowi danych, pod warunkiem, że przetwarzanie odbywa się na zgodzie lub wykonaniu umowy (art. 20); (7) prawo do sprzeciwu – właściciel danych ma prawo sprzeciwić się przetwarzaniu swoich danych osobowych, jeżeli istnieją uzasadnione powody

¹¹ Rozporządzenie 2016/679, art. 15-22, motyw 39.

¹² Zob.: Rozporządzenie 2016/679, art. 15 – 22 i art. 34, P. Fajgielski, *Komentarz do rozporządzenia nr 2016/679 w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (ogólne rozporządzenie o ochronie danych)*, [w:] *Ogólne rozporządzenie o ochronie danych. Ustawa o ochronie danych osobowych*. Komentarz, wyd. II, Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., Warszawa 2022, s. 149, M. Gawroński, M. Kunda, *Prawo do usunięcia danych osobowych, prawo do bycia zapomnianym (art. 17 RODO)*. [w:] *Ochrona danych osobowych. Przewodnik po ustawie i RODO z wzorami*, red. M. Gawroński, Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., Warszawa 2018, s. 244.

z jej szczególną sytuacją, a przetwarzanie odbywa się w oparciu o prawnie uzasadnione interesy administratora danych lub w celach marketingowych (art. 21); (8) prawo do niepodlegania decyzji, która opiera się wyłącznie na zautomatyzowanym przetwarzaniu, w tym profilowaniu (art. 22); (9) zawiadomienie osoby, której dane dotyczą, o naruszeniu ochrony danych osobowych (art. 34).

Prawo do zapomnienia, znane, jako „prawo do bycia zapomnianym”, jest konstruktem prawnym, który dotyczy prawa jednostki do żądania do usunięcia, ukrycia lub ograniczenia dostępu do informacji o sobie samym w sytuacjach, gdy są one nieaktualne, nieodpowiednie, nadmierne lub nieproporcjonalne w stosunku do celów, w którym zostały pozyskane lub przetwarzane¹³. Będący przedmiotem rozważań, art. 17 RODO „prawo do bycia zapomnianym”, wymaga uwzględnienia szeregu kwestii szczegółowych, w tym zweryfikowania tego, czy wskazane przez ustawodawcę unijnego wyłączenia nie znajdują, w konkretnym przypadku, pełnego zastosowania. Często żądanie poszanowania prawa do bycia zapomnianym kierowane jest do instytucji publicznych, bez weryfikacji tego, czy przetwarzanie danych przez administratora jest niezbędne m.in.¹⁴: (1) do wywiązania się z obowiązku prawnego wymagającego przetwarzania z mocy prawa Unii lub państwa członkowskiego, któremu podlega administrator, lub do wykonania zadania realizowanego w interesie publicznym lub w ramach sprawowania władzy publicznej powierzonej administratorowi; (2) do celów archiwalnych w interesie publicznym, do celów badań naukowych, historycznych lub statystycznych (art. 89 ust. 1 RODO); (3) do ustalenia, dochodzenia lub obrony roszczeń (art. 17 ust. 3 RODO). W polskim systemie prawnym uchwalono akty prawne wdrażające w życie ogólne rozporządzenie o ochronie danych osobowych (RODO)¹⁵. Na mocy ustawy

¹³ Pojęcie „prawo do bycia zapomnianym” po raz pierwszy zyskało znaczenie w Europie w 2014 r. po wyroku TSUE z dnia 13 maja 2014 r. w sprawie C-131/12 *Google Spain SL i Google Inc. przeciwko Agencia Española de Protección de Datos (AEPD) i Mario Costeja González*. W przedmiotowej sprawie Trybunał orzekł, że osoby mają prawo żądać od wyszukiwarki Google, usunięcia wyników, które są nieaktualne, nieodpowiednie lub nieproporcjonalne. Od przedmiotowego wyroku TSUE koncepcja prawa do bycia zapomnianym została uwzględniona w ogólnym rozporządzeniu o danych osobowych (RODO, 2016). Zob.: Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE, (ogólne rozporządzenie o ochronie danych), (Dz.Urz. UE L 119 z 4.5.2016), art. 17, M. Wróbel, *Prawo do bycia zapomnianym – glasa – C-131,12*, „Monitor Prawniczy”, 2017, nr 2, s. 23, M. Jabłoński, J. Węgrzyn, *Prawo do bycia zapomnianym*, Uniwersytet Wrocławski, Wrocław 2021, s. 97-98, J. Żak, *Koncepcja „prawa do bycia zapomnianym”*, [w:] *Aktualne wyzwania ochrony wolności i praw człowieka*, red. M. Jabłoński, S. Jarosz-Żukowska, Uniwersytet Wrocławski, Wrocław 2014, s. 146-147.

¹⁴ M. Jabłoński, J. Węgrzyn, *Prawo do bycia zapomnianym*, Uniwersytet Wrocławski, ..., op.cit., s. 18-19.

¹⁵ USTWA z dnia 21 lutego 2019 r. o zmianie niektórych ustaw w związku z zapewnieniem stosowania rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (ogólne rozporządzenie o danych osobowych), (Dz.U. 2019 poz. 730), Ustawa z dnia 10 maja 2018 r. o ochronie

o ochronie danych osobowych (Dz.U. z 2019 r. poz.1000, art. 34) w Polsce istnieje Urząd Ochrony Danych Osobowych (UODO), na czele, którego stoi Prezes UODO, który pełni rolę organu nadzorczego ds. ochrony danych. UODO jest odpowiedzialny za monitorowanie i egzekwowanie przepisów dotyczących ochrony danych osobowych, w tym przepisów związanych z prawem do bycia zapomnianym.

4.3. Zakres prawa do bycia zapomnianym

Realność prawa do bycia zapomnianym w dotychczasowym orzecznictwie sądów polskich jest uboga w doświadczenia w tym zakresie. Z jednej strony, jest to skutek niewielkiej jeszcze liczby żądań, które są dochodzone przez uprawnione osoby, z drugiej zaś szeroko zdefiniowanego zakresu przesłanek, które wyłączają możliwość skutecznej jego realizacji. Zgodnie z art. 17 RODO, podmiotem uprawnionym jest „osoba, której dane dotyczą”, czyli osoba fizyczna, bowiem „niniejsze rozporządzenie nie dotyczy przetwarzania danych osobowych dotyczących osób prawnych (...)”¹⁶.

Prawo do bycia zapomnianym dotyczy najczęściej sytuacji, w których dane osobowe są dostępne publicznie, np. w wynikach wyszukiwania internetowego. Stąd najczęściej odnosi się do wyszukiwarek, jak Google, Big czy Yahoo. Jednostka może żądać usunięcia lub ukrycia wyników wyszukiwania, które są niestosowne w kontekście jej prywatności. Jednak zakres podmiotowy prawa do bycia zapomnianym nie ogranicza się wyłącznie do wyszukiwarek internetowych. Obejmuje administratorów i podmioty przetwarzające, które przetwarzają dane osobowe, takie jak strony internetowe, portale społecznościowe, archiwa online czy inne platformy cyfrowe¹⁷. Informacyjna przestrzeń publiczna obejmuje swym zakresem określonego rodzaju „obszar”, identyfikowany ze wszystkimi istniejącymi w aktualnej rzeczywistości mechanizmami, płaszczyznami i platformami służącymi pozyskiwaniu, przekazywaniu i utrwalaniu informacji. Obejmują klasyczne postaci i środki pozyskiwania, gromadzenia, przetwarzania i przekazu informacji, jak również te, które wykorzystują nowoczesne technologie informatyczne i informacyjne¹⁸. Podmiotami zobowiązanymi do realizacji prawa do bycia zapomnianym mogą być „inne podmioty świadczące usługi społeczeństwa informacyj-

danych osobowych, ..., op.cit., K. Morawska, *Sprzeciw wobec przetwarzania danych osobowych, jako wyraz prawa do prywatności*, „Człowiek w Cyberprzestrzeni”, 2018, nr 4, s. 28-32.

¹⁶ Rozporządzenie 2016/679, motyw 14.

¹⁷ Zob.: Rozporządzenie 2016/679, art. 6, P. Litwiński, P. Barta, M. Kawecki, *Rozporządzenie UE w sprawie osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i swobodnym przepływem takich danych. Komentarz*, Warszawa 2018, s. 240.

¹⁸ M. Jabłoński, J. Węgrzyn, *Prawo do bycia zapomnianym*, Uniwersytet Wrocławski ..., op.cit., s. 108-109.

nego”¹⁹, a także podmioty dokonujące sprzedaży towarów/usług przez Internet, które dostarczane są drogą tradycyjną, a nie elektroniczną. Usługa społeczeństwa informacyjnego, to każda usługa normalnie świadczona za wynagrodzeniem, na odległość, drogą elektroniczną i na indywidualne żądanie odbiorcy usług²⁰.

Przedmiotowy zakres prawa do bycia zapomnianym odnosi się do konkretnych informacji lub danych osobowych, takich jak: (1) informacje prywatne/osobiste – to informacje o życiu osobistym, takie jak historie medyczne, dane kontaktowe, dane finansowe, ubezpieczeniowe, dane o rodzinie, przeszłe sytuacje prawne, a także wszelkie inne dane, które mają charakter prywatny i powinny być chronione; (2) informacje nieaktualne i nieprawdziwe – może to dotyczyć, np. nieaktualnych artykułów prasowych, błędnych informacji na temat swojej osoby lub informacji, które utraciły znaczenie; (3) informacje nadmierne lub nieproporcjonalne – oznacza to, że jeśli istnieje niewspółmierność między ważnością informacji a naruszeniem prywatności jednostki, osoba może żądać ograniczenia dostępu lub usunięcia tych informacji.

Przedmiotowy zakres prawa do bycia zapomnianym może różnić się w zależności od konkretnych przepisów prawnych obowiązujących w danym państwie. Należy także brać pod uwagę inne czynniki, takie jak kontekst społeczny, waga informacji, prawa innych osób, które mogą wpływać na zastosowanie prawa do bycia zapomnianym w poszczególnych przypadkach oraz decyzji sądów i organów ustawodawczych. Przesłanki warunkujące możliwość usunięcia danych osobowych w kontekście prawa do bycia zapomnianym różnią się w zależności od obowiązujących aktów prawnych, obowiązujących w danym kraju UE, a do ogólnych przesłanek należy zaliczyć²¹: (1) „wygaśnięcie” celu przetwarzania danych; nieaktualność danych; (2) nieodpowiedzialność/niewłaściwość – dane osobowe nie spełniają swojej roli w kontekście do celu w jakim zostały pozyskane, przetwarzane i udostępniane; (3) brak zgody na przetwarzanie danych – istnieją prawnie usankcjonowane wyjątki, kiedy przetwarzanie danych jest legalne bez wyrażania zgody; (4) wypełnienie celu przetwarzania danych – jednostka ma prawo żądać usunięcia danych osobowych, które poprzez realizację zamierzonego celu utraciły swoje pierwotne znaczenie (5) dane osobowe zostały pozyskane w związku z oferowaniem usług społeczeństwa informacyjnego.

¹⁹ Zob.: T. Grzegory, *Pamięć absolutna czy kontrolowana amnezja – wybrane problemy prawne regulacji „prawa do bycia zapomnianym” w ogólnym rozporządzeniu o ochronie danych*, „Monitor Prawniczy”, 2016, nr 2, s. 66.

²⁰ Dyrektywa (UE) 2015/1535 Parlamentu Europejskiego i Rada z dnia 9 września 2015 r. *ustanawiająca procedurę udzielania informacji w dziedzinie przepisów technicznych oraz zasad dotyczących usług społeczeństwa informacyjnego* (ujednolicenie), art. 1 ust. 1 lit. b), Rozporządzenie 2016/679, art. 4 pkt 25.

²¹ Zob.: Rozporządzenie 2016/679, art. 17 ust. 1, art. 5 ust. 1, J. Żak, *Koncepcja „prawa do bycia zapomnianym”*, [w:] *Aktualne wyzwania ochrony wolności i praw człowieka*, red. M. Jabłoński, S. Jarosz-Żukowska, Uniwersytet Wrocławski, ..., op.cit., s. 149.

Bezpieczeństwo ochrony danych osobowych odgrywa istotną rolę w przestrzeganiu prawa do bycia zapomnianym m.in. poprzez²²: (1) bezpieczne przechowywanie danych – zapewnienie odpowiednich środków technicznych i organizacyjnych (szyfrowanie, kontrole dostępu, kopie zapasowe itp.) jest kluczowe dla ochrony danych osobowych przed nieuzasadnionym dostępem, utratą, uszkodzeniem lub kradzieżą; (2) zapobieganie nieuprawnionemu przetwarzaniu w celu uniknięcia nielegalnemu przetwarzaniu danych lub bez zgody jednostki oraz zminimalizowania ryzyka wykorzystania lub ujawnienia danych; (3) uprawnienia jednostki do żądania usunięcia swoich danych osobowych zgodnie z prawem do bycia zapomnianym. Skuteczne korzystanie z tego prawa wymaga pewności, że dane są bezpieczne i chronione przed nieuprawnionym dostępem, w przeciwnym przypadku nawet po usunięciu mogą zostać wykorzystane nielegalnie; (4) zaniedbania w zakresie bezpieczeństwa i ochrony danych osobowych przed ich naruszeniem wpływa na skuteczność przestrzegania prawa do bycia zapomnianym.

W celu skutecznego przestrzegania prawa do bycia zapomnianym, organizacje, które przechowują i przetwarzają dane osobowe muszą wdrażać odpowiednie środki techniczne i organizacyjne, stosować najlepsze praktyki w zakresie ochrony danych oraz przestrzegać przepisów prawa związanych z bezpieczeństwem danych osobowych. Przedmiotowe przesłanki mają w założeniu ochronę prywatności jednostki i umożliwienie jej pewnej kontroli nad swoimi danymi osobowymi.

4.4. Przesłanki wyłączające korzystanie z prawa do bycia zapomnianym

W ramach prawa do bycia zapomnianym, istnieją wyjątki, które umożliwiają przetwarzanie danych osobowych nawet w przypadku żądania usunięcia tych danych. Do takich sytuacji można zaliczyć²³:

1. Działalność dziennikarską, akademicką, artystyczną, literacką – przetwarzanie danych osobowych może być uznane za niezbędne do realizacji prawa do wolności prasy i wypowiedzi, zwłaszcza w kontekście informowania społeczeństwa o ważnych kwestiach publicznych. Dziennikarze i media mogą mieć prawo do zachowania określonych informacji, nawet, jeśli są one objęte żądaniem usunięcia w ramach prawa do bycia zapomnianym, jeśli ich przetwarzanie wynika z działalności dziennikarskiej, wypowiedzi w ramach działalności literackiej, artystycznej lub akademickiej²⁴.
2. Interes publiczny – przetwarzanie danych osobowych może być uzasadnione w przypadkach, gdy służy ważnemu interesowi publicznemu, ta-

²² Rozporządzenie 2016/679, art. 17 ust. 1 i 2.

²³ Zob.: M. Jabłoński, J. Węgrzyn, *Prawo do bycia zapomnianym*, Uniwersytet Wrocławski..., op.cit., s. 182 i in., Rozporządzenie 2016/679, art. 9, art. 89, motyw 153.

²⁴ Ustawa z dnia 26 stycznia 1984 r. *Prawo prasowe* (Dz.U. z 2018 r. poz. 1914), art. 2.

kiemu jak bezpieczeństwo publiczne, ochrona zdrowia publicznego, badania naukowe lub archiwizacja historyczna. Jeśli dane osobowe są istotne dla tych celów, wówczas prawo do bycia zapomnianym może mieć wtórne znaczenie nad interesami publicznymi.

3. Wolność nauki i badania – przetwarzanie danych osobowych może być uznane za niezbędne do celów naukowych lub badawczych. W ramach tych obszarów, przetwarzanie danych osobowych może być istotne dla prowadzenia badań naukowych, statystyk, analiz czy archiwizacji, nawet, jeśli dane te są objęte żądaniem usunięcia w ramach prawa do bycia zapomnianym.
4. Ustalenia, dochodzenia lub obrony roszczeń.
5. Sytuacje i zdarzenia wynikające z odrębnych aktów prawnych²⁵.

Pełnienie funkcji publicznej niesie ze sobą określone konsekwencje prawne, a w przypadku ochrony prywatności i danych osobowych pewne ograniczenia tej ochrony. Informacje o takiej osobie, dotyczące jej aktywności zawodowej, z istoty swej nie tylko będą jawne, ale w szerokim zakresie dotyczyć mogą różnego rodzaju informacji wkraczających w sferę jej prywatności. Podnosi się przy tym, że „(...) zaprzestanie pełnienia funkcji publicznej nie oznacza, że informacje z okresu, gdy funkcja ta była pełniona, przestają podlegać udostępnieniu z ograniczeniem prywatności jednostki, bowiem wciąż będą one udostępniane osobom zainteresowanym w odniesieniu do okresu pełnienia funkcji”²⁶.

W przedmiotowych przypadkach, istotne jest zachowanie równowagi między ochroną prywatności jednostki a innymi prawami, takimi jak wolność wypowiedzi, prasa, nauka czy informacja. W kontekście prawa do bycia zapomnianym, istnieją określone przypadki, w których przetwarzanie danych osobowych związanych z informacjami publicznymi w dziedzinie zdrowia publicznego²⁷ może być uznane za nieuzasadnione, mimo żądania usunięcia tych danych. Za przykład mogą posłużyć działania, takie jak²⁸:

1. Śledzenie i zapobieganie chorobom zakaźnym – w przypadku epidemii/pandemii (2020) lub innych zagrożeń zdrowia publicznego, przetwarzanie danych osobowych, takich jak informacje o chorobach, kontakty

²⁵ Ustawa z dnia 10 maja 2018 r. o ochronie danych osobowych ..., op.cit., art. 6 ust. 1 i 2, Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego (UE) 2016/794 z dnia 11 maja 2016 r. w sprawie Agencji Unii Europejskiej ds. Współpracy Organów Ścigania (Europol) (Dz.U. UE L 135 z 24.5.2016), s. 53.

²⁶ Zob.: Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 8 lipca 2015 r. I OSK 1530/14.

²⁷ „Zdrowie publiczne należy interpretować, jako wszelkie elementy związane ze zdrowiem (...), w tym zachorowalność (...), czynniki warunkujące stan zdrowia, potrzeby w zakresie opieki zdrowotnej, zasoby opieki zdrowotnej, oferowane usługi opieki zdrowotnej i powszechny dostęp do nich (...). Zob.: Rozporządzenie 2016/679, art. 9 ust. 1 i 2, motyw 54, Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) Nr 1338/2008 z dnia 16 grudnia 2008 r. w sprawie statystyka Wspólnoty w zakresie zdrowia publicznego i bezpieczeństwa w pracy (Dz. Urz. UE L 354/70 z 31.12.2008)

²⁸ Rozporządzenie 2016/679, motyw 35, s. 6.

z osobami zakażonymi, wyniki testów medycznych itp., może być niezbędne do monitorowania i kontrolowania rozprzestrzeniania się choroby oraz podjęcia stosownych działań prewencyjnych.

2. Monitorowanie bezpieczeństwa produktów medycznych – przetwarzanie danych osobowych może być niezbędne do monitorowania bezpieczeństwa i skuteczności produktów medycznych, takie jak leki czy urządzenia medyczne. Informacje o działaniach niepożądanych, skuteczności leków czy wynikach badań klinicznych są ważne dla oceny i zarządzania ryzykiem w dziedzinie zdrowia publicznego.
3. Badania epidemiologiczne i analizy statystyczne – przetwarzanie danych osobowych może być niezbędne do prowadzenia badań epidemiologicznych, analiz statystycznych czy oceny wpływu na zdrowie publiczne. Takie dane mogą być istotne dla identyfikacji wzorców zdrowotnych, oceny ryzyka, planowania interwencji zdrowotnych i podejmowania decyzji w celu poprawy bezpieczeństwa zdrowia publicznego społeczeństwa.

Przetwarzanie danych osobowych do celów archiwalnych w interesie publicznym, do celów statystycznych jest dopuszczalne i wynika z przepisów o ochronie danych osobowych²⁹. Do ogólnych zasad i zasad dotyczących takiego przetwarzania należy zaliczyć m.in.³⁰:

1. Interes publiczny – organizacje/institucje publiczne, mogą przetwarzać dane osobowe w celu wykonania swoich ustawowych/statutowych zadań wynikających z interesu publicznego, np. przetwarzanie danych przez administrację publiczną w celu zapewnienia bezpieczeństwa i porządku publicznego, zapewnienia bezpieczeństwa wewnętrznego/narodowego lub świadczenia usług publicznych.
2. Badania naukowe lub historyczne – dane osobowe mogą być przetwarzane w celach badawczych, naukowych lub historycznych m.in. badania medyczne, socjologiczne, historyczne lub analiza danych w celu opracowania nowych informacji, odkryć lub wzbogacania wiedzy naukowej.
3. Cele statystyczne – dane osobowe mogą posłużyć za bazę informacji i być przetwarzane w celach statystycznych, takich jak przygotowanie raportów, analiza trendów lub ocena zachowań politycznych lub społecznych. Przetwarzanie takich danych, oprócz przestrzegania przepisów prawnych, muszą być anonimowe lub przeprowadzone z minimalizacją identyfikowalności.

Przetwarzanie danych osobowych niezbędnych do ustalenia, dochodzenia lub obrony roszczeń jest działaniem uzasadnionym i wynikającym z przepisów prawa o ochronie danych osobowych. Stanowi ono jeden z celów przetwarzania danych, który jest uzasadniony interesem prawnym administratora lub stron trzecich za-

²⁹ Ustawa z dnia 10 maja 2018 r. o ochronie danych osobowych, ..., op.cit.,

³⁰ Rozporządzenie 2016/679, art. 17 ust. 3 lit. d), art. 89, motyw 158, 159 i 160, J. Żak, *Koncepcja „prawa do bycia zapomnianym”*, [w:] *Aktualne wyzwania ochrony wolności i praw człowieka*, red. M. Jabłoński, S. Jarosz-Żukowska, Uniwersytet Wrocławski, ..., op.cit., s. 150-151.

angażowanych w postępowanie prawne. Przy przetwarzaniu danych w przedmiotowych zagadnieniach należy uwzględnić wciąż zasadę³¹: (1) ustalenia roszczeń, (2) dochodzenia roszczeń, (3) obronę roszczeń.

Przetwarzanie danych osobowych powinno być proporcjonalne do celów, a dane powinny być przechowywane/archiwizowane przez okres niezbędny do osiągnięcia celów ich przetwarzania.

4.5. Wybrane aspekty warunkujące korzystanie z prawa do bycia zapomnianym

Przesłanki warunkujące korzystanie z prawa do bycia zapomnianym zostały uregulowane przez ustawodawcę unijnego, a do przedmiotowych przesłanek zalicza się³²: (1) „wygaśnięcie” celu przetwarzania danych (art. 17 ust. 1 lit. a, art. 5 lit. e, RODO); (2) wycofanie zgody (art. 17 ust. 1 lit. b, art. 6 ust. 1 lit. a, art. 9 ust. 2 lit. a, RODO), dobrowolna, świadoma i jednoznaczna zgoda wynikająca z motywu 32 RODO); (3) wniesienie sprzeciwu (art. 17 ust. 1 lit. c, art. 21 ust. 1 i 2, art. 6 ust. 1, RODO); (4) brak legalności przetwarzania danych (art. 17 ust. 1 lit. d, art. 6, art. 9, RODO); (5) obowiązek prawny (art. 17 ust. 1 lit. e, RODO); (6) oferowanie usług społeczeństwa informacyjnego dziecku (art. 8 ust. 1, art. 17 ust. 1 lit. f, motyw 58 RODO); (7) upublicznienie danych osobowych (art. 17 ust. 1, ust. 2, motyw 66, RODO).

Prawo do bycia zapomnianym w Internecie odnosi się do prawa jednostki do żądania usunięcia, ukrycia lub ograniczenia dostępu do konkretnych informacji o sobie, które są dostępne publicznie przez Internet, a które są nieodpowiednie, nieaktualne, nadmierne lub nieproporcjonalne w stosunku do celu, w którym zostały pozyskane, przetwarzane i dystrybuowane. To prawo zapewnia jednostce pewną kontrolę nad danymi osobowymi i ma na celu ochronę jej prywatności w technologicznej i cyfrowej przestrzeni. W ramach tego prawa jednostka może skierować żądanie do podmiotu, który publikuje lub przetwarza informacje o niej w Internecie, takiego jak wyszukiwarki internetowe, portale społecznościowe, strony internetowe itp. Prawo do bycia zapomnianym w Internecie nie jest absolutne i musi zachować równowagę w stosunku do innych istotnych reguł, takich jak wolność słowa, dostęp do informacji, prasa, nauka i interes publiczny. Stąd każde żądanie usunięcia informacji musi podlegać rzeczowej i transparentnej ocenie, czy spełnia ono określone przesłanki i czy przeważające interesy są chronione³³. Ostateczna interpretacja prawa do bycia zapomnianym w Internecie

³¹ Rozporządzenie 2016/679, art. 17 ust. 3 lit. e), Ustawa z dnia 7 lipca 2023 r. o zmianie niektórych ustaw w celu ograniczenia niektórych skutków kradzieży tożsamości (Dz.U. 2023), art.1, art. 3, art. 4.

³² Zob.: M. Jabłoński, J. Węgrzyn, *Prawo do bycia zapomnianym*, Uniwersytet Wrocławski..., op.cit., s. 164-181.

³³ M. Jabłoński, J. Węgrzyn, *Prawo do bycia zapomnianym*, Uniwersytet Wrocławski ..., op.cit., s. 104-108, S. Wirniak, *Niewidoczni w Internecie? Na pewno nie wszędzie* (25.9.2019), <https://fosal.pl/artykuly/1431643,niewidoczosc-w-internecie-wyrok-tsue-ws-google.html> [15.07.2023].

może się różnić w zależności od obowiązujących aktów prawnych obowiązujących w poszczególnych państwach UE.

Ważnym aspektem w dobie międzynarodowego podziału pracy jest prawo do bycia zapomnianym na gruncie prawa pracy i odnosi się do przechowywania i wykorzystywania danych osobowych pracowników przez pracodawców. Dotyczy to szczególnie sytuacji, gdy dane osobowe pracownika są przechowywane przez pracodawcę po rozwiązaniu stosunku pracy lub gdy informacje te są wykorzystywane w sposób nieodpowiedni lub nadmierny. Do sytuacji, w których zatrudnieni/byli pracownicy mogą korzystać z prawa do bycia zapomnianym na gruncie prawa pracy, można zaliczyć³⁴:

1. Przechowywanie danych osobowych po rozwiązaniu stosunku pracy – pracownicy mogą mieć prawo do żądania usunięcia swoich danych osobowych, przechowywanych przez pracodawcę po wygaśnięciu umowy o pracę, jeśli nie ma podstaw prawnych lub biznesowych do dalszego archiwizowania tych informacji.
2. Wykorzystanie danych osobowych w sposób nieodpowiedni – jeśli pracodawca wykorzystuje dane osobowe pracownika w sposób niezgodny z obowiązującymi przepisami prawa pracy, zatrudniony ma prawo do sprostowania lub ograniczenia wykorzystywania tych informacji.
3. Przetwarzanie nadmiernych danych – jeśli pracodawca gromadzi i przetwarza nadmiarowe informacje osobowe pracownika, a które są mało istotne dla celów wynikających ze stosunku pracy, pracobiorca może żądać usunięcia tych danych lub ograniczenia ich przetwarzania.

Innym aspektem prawa do bycia zapomnianym jest związek pacjenta i jego dokumentacji medycznej, który w tym przypadku generuje określone implikacje prawne. Dostęp do informacji medycznych jest istotny dla kontynuowania ciągłości opieki zdrowotnej, monitorowania historii medycznej pacjenta i zapewnienia stosownych świadczeń medycznych. Do przesłanek, w których jednostka może żądać usunięcia lub ograniczenia dostępu do swoich danych medycznych w obszarze prawa do bycia zapomnianym, należy uwzględnić³⁵:

1. Przechowywanie danych medycznych – danych medycznych pacjentów nie można usuwać z dokumentacji medycznej, gdyż stanowią podstawowe informacje niezbędne do kontynuowania opieki zdrowotnej, diagnozy i leczenia.

³⁴ Rozporządzenie 2016/679, art. 17 ust. 3 lit. e), Ustawa z dnia 7 lipca 2023 r. o zmianie niektórych ustaw w celu ograniczenia niektórych skutków kradzieży tożsamości (Dz.U. 2023), art.1, art. 3, art. 4.

³⁵ *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej* z dnia 2 kwietnia 1997 r., ..., op.cit., art. 51, ust. 1-5, art. 54, ust. 1, J. Węgrzyn, *Prawo konsumenta/pacjenta do informacji zawartych w dokumentach medycznych*, [w:] *Aktualne wyzwania ochrony wolności i praw człowieka*, red. M. Jabłoński, S. Jarosz-Żukowska, Uniwersytet Wrocławski, ..., op. cit., s. 104-106 oraz 108 i 111, M. Rusinek, *Tajemnica zawodowa i jej ochrona w polskim procesie karnym*, Lex, G. Nadrowska, *Prawo dostępu pacjenta i osób trzecich przez niego upoważnionych do dokumentacji medycznej*, „Prawo i Medycyna”, 2012, n 1/46, s. 17 i in.

Przepisy prawne wymagają zapewnienia bezpieczeństwa danych medycznych przez okres zapewniający ciągłość opieki zdrowotnej oraz ich archiwizacji.

2. Usunięcie danych nieaktualnych lub nieistotnych – dotyczy sytuacji, w której informacje zawarte w dokumentacji medycznej są obciążone błędami lub dotyczą zdarzeń przeszłych, które nie są istotne dla bieżącej opieki zdrowotnej.
3. Ograniczenie dostępu do danych medycznych – w ramach prawa do bycia zapomnianym jednostka może również żądać ograniczenia dostępu do swoich danych medycznych przez osoby trzecie tzn., że dane medyczne nie będą udostępniane innym osobom bez zgody pacjenta lub bez prawnego uzasadnienia do takiego postępowania.

W przypadku dokumentacji medycznej istnieją stosowne regulacje prawne, takie jak prawo do prywatności pacjenta, które określają prawne i etyczne standardy medyczne określające zasady przechowywania i udostępniania dokumentacji medycznej wraz z prawami pacjentów w odniesieniu do swoich danych medycznych³⁶. Wszelkie żądania dotyczące usunięcia lub ograniczenia dostępu do danych medycznych muszą być oceniane indywidualnie, z poszanowaniem przepisów prawa, interesów pacjenta oraz obowiązujących standardów etycznych i medycznych.

W konkluzji prawa do bycia zapomnianym należy zaakcentować, że jest to problem niezwykle złożony. Do budzących niepewności i wątpliwości w aspekcie do prawa bycia zapomnianym należy uwzględnić³⁷:

1. Balans między prawami – prawo do bycia zapomnianym musi zachować równowagę z innymi prawami, takimi jak wolność słowa, prasy, nauki i interesu publicznego. Decyzje dotyczące usunięcia informacji muszą uwzględniać tę różnorodność aspektów określających punkt równowagi między prawem do prywatności a innymi prawami i wartościami dla jednostki.
2. Granice przetwarzania danych – określenie względnie precyzyjnych granic jest trudne lub wręcz ze względów prawnych niemożliwe, a różnice w interpretacji mogą prowadzić do sporów, nieporozumień czy antagonizmów. Konieczne jest stworzenie przejrzystych i czytelnych kryteriów, które będą wytycznymi w interpretacji, które informacje są/będą objęte prawem do bycia zapomnianym.
3. Skuteczność usuwania informacji – w rzeczywistości usuwanie informacji z Internetu jest trudne, szczególnie, jeśli przedmiotowe informacje zostały skopiowane, udostępnione przez innych użytkowników lub zindeksowane

³⁶ Przykładem naruszenia bezpieczeństwa danych osobowych osoby fizycznej może posłużyć przykład b. ministra zdrowia A. Niedzielskiego odnośnie ujawnienia danych osobowych lekarza. J. Ojczyk, *Ministerstwo Zdrowia przyznało się do naruszenia danych. To samo zrobiła prokuratura*, Business Insider (9.8.2023) <https://businessinsider.com.pl/prawo/ministerstwo-zdrowia-przyznalo-sie-do-naruszenia-danych-nie-ono-jedno-co-sie-dzieje-w/9b6sg20> [11.08.2023].

³⁷ Rozporządzenie 2016/679, motyw 153, , art. 4-7, art. 9-12, art. 15 ust. 1-3, art. 17, art. 24-25, art. 28-30, art. 32, art. 35, art. 37-38 i art. 86, Ustawa z dnia 10 maja 2018 r. o ochronie danych osobowych, ..., op.cit., art. 2, art. 3, art. 4, art. 5.

przez wyszukiwarki. Problem z kontrolą nad rozpowszechnianiem informacji w cyberprzestrzeni, może utrudniać realizację prawa do bycia zapomnianym.

4. Konsekwencje dla wolności informacji – usuwanie informacji w ramach prawa do bycia zapomnianym może wpływać na zaostrenie prawa do dostępu do informacji publicznych, badań, historii i innych wartościowych ze społecznego punktu widzenia treści, poprzez cenzurę lub ograniczanie swobody przepływu informacji.
5. Jurysdykcja i regulacje międzynarodowe – prawo do bycia zapomnianym, z pominięciem uregulowań przepisów UE, może być zróżnicowane w poszczególnych państwach członkowskich UE, co może prowadzić do niejednolitego ich rozumienia, stosowania i braku spójności. Na arenie międzynarodowej, gdzie informacje są dostępne w przestrzeni globalnej, koordynacja między jurysdykcjami może być źródłem inspiracji i stanowić swoiste wyzwanie w przedmiotowym aspekcie.

Konkretny zakres i interpretacja prawa do bycia zapomnianym mogą różnić się w zależności od zapisów w aktach prawnych, co prowadzi do zróżnicowanych podejść i wyzwań w realizacji tego prawa. Także brak normatywnego wzorca wniosku, a prawodawca unijny nie odniósł się do jego treści, wskazuje, że forma jego wniesienia może być dowolna.

4.6. Zakończenie

Bezpieczeństwo ochrony danych będące istotnym wyznacznikiem w przestrzeganiu prawa do bycia zapomnianym może być realizowane przez bezpieczne przechowywanie danych; zapobieganie nieuprawnionemu przetwarzaniu danych osobowych; uprawnienia jednostki do żądania usunięcia swoich danych osobowych zgodnie z prawem do bycia zapomnianym; ograniczanie zaniedbania w zakresie bezpieczeństwa i ochrony danych osobowych. Prawo do kontroli przetwarzania danych osobowych daje jednostce prawo do decydowania o tym, w jaki sposób i w jakim celu są przetwarzane jej dane osobowe. Kontrola nad przetwarzaniem swoich danych osobowych daje możliwość udostępnianych publicznie lub przechowywanych w bazach danych informacji. Skuteczne korzystanie z prawa do bycia zapomnianym zależy od analizy konkretnych okoliczności, przepisów prawnych obowiązujących w danej jurysdykcji oraz decyzji organów odpowiedzialnych za ochronę danych osobowych. Wpływ na korzystanie/utrudnianie korzystania z prawa do bycia zapomnianym mają bariery technologiczne i społeczne. Trudności techniczne w przetwarzaniu dużych ilości danych w celu identyfikacji i usunięcia informacji dotyczącej konkretnej osoby może być skomplikowane i czasochłonne, zwłaszcza, jeśli są one przechowywane w różnych systemach lub bazach danych. Brak świadomości społecznej lub niewiedza w zakresie swojego prawa do bycia zapomnianym może stanowić przeszkodę w jego realizacji. Niechęć lub opór organizacji w realizacji żądań dotyczących usunięcia danych oso-

bowych, szczególnie, jeśli dane te są dla podmiotów istotne lub jeśli przetwarzanie danych jest zbieżne z ich interesami biznesowymi. Zagrożenia dla wolności słowa i informacji mogą wywoływać niepożądane kontrowersje dotyczące korzystania z prawa do bycia zapomnianym. Wdrażanie nowoczesnych, zgodnych z wymogami prawa, rozwiązań z zakresu bezpieczeństwa technologicznego ochrony danych osobowych, edukacja i wzrost świadomości wśród jednostek, organizacji i społeczeństwa są niezbędne, dla zapewnienia skutecznego korzystania z prawa do bycia zapomnianym i ochrony prywatności danych osobowych.

Bibliografia

- [1] Drucker P. D., *Zarządzanie XXI wieku – wyzwania*, Klasyka Biznesu, MT Biznes Sp. z o.o., 2010.
- [2] Dyrektywa (UE) 2015/1535 Parlamentu Europejskiego i Rada z dnia 9 września 2015 r. *ustanawiająca procedurę udzielania informacji w dziedzinie przepisów technicznych oraz zasad dotyczących usług społeczeństwa informacyjnego* (ujednolicenie).
- [3] Fajgielski P., *Komentarz do rozporządzenia nr 2016/679 w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (ogólne rozporządzenie o ochronie danych)*, (w:) *Ogólne rozporządzenie o ochronie danych. Ustawa o ochronie danych osobowych*, Komentarz, wyd. II, Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., Warszawa 2022.
- [4] Gawroński M., Kunda M., *Prawo do usunięcia danych osobowych, prawo do bycia zapomnianym (art. 17 RODO)*, [w:] *Ochrona danych osobowych. Przewodnik po ustawie i RODO z wzorami*, red. M. Gawroński, Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., Warszawa 2018.
- [5] Grzegory T., *Pamięć absolutna czy kontrolowana amnezja – wybrane problemy prawne regulacji „prawa do bycia zapomnianym” w ogólnym rozporządzeniu o ochronie danych*, „Monitor Prawniczy”, 2016, nr 2.
- [6] Jabłoński M., Węgrzyn J., *Prawo do bycia zapomnianym*, Uniwersytet Wrocławski, Wrocław 2021.
- [7] <https://hepl.shopify.com/pl/manual/your-account/privacy/us-stste-laws>
- [8] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej* z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78 poz. 483 ze zm.).
- [9] Koziej S., *Między piekłem a rajem. Szare bezpieczeństwo na progu XXI wieku*, Toruń 2006.
- [10] Litwiński P., Barta P., Kawecki M., *Rozporządzenie UE w sprawie osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i swobodnym przepływem takich danych. Komentarz*, Warszawa 2018.
- [11] Morawska K., *Sprzeciw wobec przetwarzania danych osobowych, jako wyraz prawa do prywatności*, „Człowiek w Cyberprzestrzeni”, 2018, nr 4.
- [12] Nadrowska G., *Prawo dostępu pacjenta i osób trzecich przez niego upoważnionych do dokumentacji medycznej*, „Prawo i Medycyna”, 2012, n 1/46.
- [13] Ojczyk J., *Ministerstwo Zdrowia przyznało się do naruszenia danych. To samo zrobiła prokuratura*, Business Insider (9.8.2023) <https://businessinsider.com.pl/prawo/ministerstwo-zdrowia-przyznalo-sie-do-naruszenia-danych-nie-ono-jedno-co-sie-dzieje-w/9b6sg20>

- [14] Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 11 maja 2023 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o ochronie danych osobowych przetwarzanych w związku z zapobieganiem i zwalczaniem przestępczości (Dz.U. 2023 poz. 1206).
- [15] Rusinek M., *Tajemnica zawodowa i jej ochrona w polskim procesie karnym*, Lex.
- [16] Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE, (ogólne rozporządzenie o ochronie danych), (Dz.Urz. UE L 119 z 4.5.2016).
- [17] Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) Nr 1338/2008 z dnia 16 grudnia 2008 r. w sprawie statystyka Wspólnoty w zakresie zdrowia publicznego i bezpieczeństwa w pracy (Dz. Urz. UE L 354/70 z 31.12.2008).
- [18] Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego (UE) 2016/794 z dnia 11 maja 2016 r. w sprawie Agencji Unii Europejskiej ds. Współpracy Organów Ścigania (Europol) (Dz.U. UE L 135 z 24.5.2016).
- [19] Sprostowanie do rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE, (ogólne rozporządzenie o ochronie danych), (UE L 127/2, 23.5.2018).
- [20] Swoboda P., *Bezpieczeństwo danych osobowych*, [w:] *Vademecum Bezpieczeństwa Informacyjnego*, red. Wasiuta O., Klepka R., Instytut Nauk o Bezpieczeństwie, Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, Kraków 2019.
- [21] USTWA z dnia 21 lutego 2019 r. o zmianie niektórych ustaw w związku z zapewnieniem stosowania rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (ogólne rozporządzenie o danych osobowych), (Dz.U. 2019 poz. 730).
- [22] Ustawa z dnia 10 maja 2018 r. o ochronie danych osobowych (Dz.U. z 2019 r. poz. 1000).
- [23] Ustawa z dnia 26 stycznia 1984 r. Prawo prasowe (Dz.U. z 2018 r. poz. 1914).
- [24] Ustawa z dnia 7 lipca 2023 r. o zmianie niektórych ustaw w celu ograniczenia niektórych skutków kradzieży tożsamości (Dz.U. 2023).
- [25] Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy (Dz.U. z 2023 r. poz. 1465).
- [26] Wróbel M., Prawo do bycia zapomnianym – glasa – C-131,12, „Monitor Prawniczy”, 2017.
- [27] Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 8 lipca 2015 r. I OSK 1530/14.
- [28] Węgrzyn J., *Prawo konsumenta/pacjenta do informacji zawartych w dokumentach medycznych*, [w:] *Aktualne wyzwania ochrony wolności i praw człowieka*, Jabłoński M., Jarosz-Żukowska S. red., Uniwersytet Wrocławski, Wrocław 2021.
- [29] Wirniak S., *Niewidoczni w Internecie? Na pewno nie wszędzie* (25.9.2019), <https://fosal.pl/artykuly/1431643,niewidoczni-w-internecie-wyroki-tsue-ws-google.html>
- [30] Żak J., *Koncepcja „prawa do bycia zapomnianym”*, [w:] red. *Aktualne wyzwania ochrony wolności i praw człowieka*, red. Jabłoński M., Jarosz-Żukowska S., Uniwersytet Wrocławski, Wrocław 2014.

PERSONAL DATA PROTECTION SECURITY AND THE RIGHT TO BE FORGOTTEN

With the development of technology and the increase in the amount of collected information in the field of personal data, new challenges related to privacy protection and data security have emerged. One of the key issues in this context is the “right to be forgotten”, which aims to enable an individual to control their personal data and have them erased under appropriate circumstances. It is particularly important when the data is inadequate to reality or infringing upon an individual's privacy. To ensure the security of personal data in terms of the right to be forgotten, a number of acts and legal mechanisms have been implemented. The introduction of the General Data Protection Regulation (GDPR) in the UE was an important step towards strengthening privacy protection and data security, including in the context of the right to be forgotten.

Keywords: personal data security, right to be forgotten, information, data protection, right to privacy.

Rozdział 5.

WSPÓŁCZESNE WYZWANIA BEZPIECZEŃSTWA PRAWNEGO I SPOŁECZNEGO W KONTEKŚCIE PROBLEMATYKI ZAMÓWIEŃ PUBLICZNYCH

Przestępczość przetargowa jest zjawiskiem kompleksowym, które wymaga analizy z różnych perspektyw, w tym prawa, ekonomii i nauk społecznych. Wobec tego, rozważania nad tym tematem mają charakter interdyscyplinarny i mogą przyczynić się do znacznego rozwoju wiedzy dotyczącej wydatkowania środków publicznych. Przestępstwa przetargowe obejmują działania, które naruszają procedury przetargowe, takie jak przyjmowanie korzyści majątkowych w zamian za korzystne rozstrzygnięcie, fałszowanie dokumentów oraz naruszanie przepisów przetargowych. Praca omawia przepisy prawa karnego dotyczące przestępstw przetargowych, ich różne rodzaje, skutki oraz mechanizmy przeciwdziałania. Poruszona również zostaje kwestia przetargów publicznych, ich definicji, istoty oraz regulacji administracyjnoprawnych. Całość ma na celu podkreślenie istotności i złożoności problematyki przestępczości przetargowej oraz potrzeby wprowadzenia efektywnych mechanizmów zwalczania tego rodzaju przestępstw.

Słowa kluczowe: zamówienia publiczne, środki publiczne, bezpieczeństwo prawne, bezpieczeństwo społeczne, przestępczość przetargowa.

5.1. Wprowadzenie

Zamówienia publiczne stanowią istotny element funkcjonowania wolnego rynku i gospodarki państwa. Ich właściwe przeprowadzenie ma kluczowe znaczenie dla zapewnienia przejrzystości i uczciwości w wydatkowaniu publicznych środków. Należy jednak wskazać, iż przetargi publiczne stanowią także obszar narażony na występowanie różnego rodzaju nadużyć, a w skrajnych przypadkach, przestępstw. Przestępczość przetargowa ma negatywny wpływ nie tylko na gospodarkę, ale również na zaufanie do instytucji publicznych oraz na odbudowanie i utrzymanie społecznego zaufania do państwa.

W Polsce przetargi publiczne stanowią istotną część gospodarki narodowej. Jest to obszar szczególnie narażony na nieprawidłowości i przestępstwa, które

¹ mgr Jakub Skowroński, Wydział Prawa i Administracji, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, 20-031 Lublin, Pl. Marii Curie-Skłodowskiej 5, e-mail: jakubskowronski01@wp.pl, ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-9996-2118>.

mogą prowadzić do szkody dla budżetu państwa, a także do dyskryminacji innych uczestników rynku. Praca na temat przestępczości przetargowej w Polsce ma zatem duże znaczenie praktyczne i społeczne. Ponadto w kontekście integracji europejskiej, Polska zobowiązana jest do wprowadzenia unijnych dyrektyw dotyczących przetargów publicznych. Z tego powodu, analiza przepisów i praktyk związanych z przestępstwami przetargowymi w Polsce może być pomocna w ocenie ich zgodności z wymaganiami unijnymi.

Dla właściwego przedstawienia tematu dotyczącego przestępczości przetargowej należy w pierwszej kolejności przedstawić jej istotę. W sposób najprostszy przestępczość przetargową można opisać jako zjawisko polegające na popełnianiu przez różne osoby lub podmioty przestępstw związanych z procedurami przetargowymi, które służą do wyłonienia wykonawców zamówień publicznych. Przestępstwa te mogą dotyczyć np. udzielania lub przyjmowania korzyści majątkowych w zamian za korzystne rozstrzygnięcie przetargu, fałszowania dokumentów lub umów, a także naruszania przepisów dotyczących przetargów. Przestępstwa przetargowe są szczególnie szkodliwe, ponieważ mogą prowadzić do wyłudzeń publicznych środków finansowych, a także zaniżania jakości usług lub towarów, co zagraża interesom państwa i społeczeństwa. Dlatego też przeciwdziałanie przestępstwom przetargowym jest jednym z najważniejszych wyzwań dla systemu prawnego oraz organów administracji państwowej i organów ścigania.

Kolejną ważną kwestią jest wskazanie czemu zjawisko przestępczości przetargowej ma tak duże znaczenie w kwestii funkcjonowania gospodarki. Po pierwsze, przestępstwa przetargowe mogą prowadzić do wyłudzenia publicznych środków finansowych, co zagraża interesom państwa i społeczeństwa. Po drugie, przestępstwa te mogą prowadzić do zaniżania jakości usług lub towarów, co wpływa negatywnie na standardy życia obywateli i zwiększa ryzyko szkód wyrządzonych przez wadliwe produkty lub usługi. Ponadto, przestępstwa przetargowe powodują naruszenie zasad uczciwej konkurencji, co wpływa negatywnie na rozwój przedsiębiorczości i gospodarki. Współczesne społeczeństwa wymagają przejrzystych i uczciwych procedur zamówień publicznych, które zapewniają skuteczną i sprawiedliwą konkurencję na rynku.

Celem niniejszej pracy jest przedstawienie zagadnień związanych z bezpieczeństwem przetargów publicznych w polskim porządku prawnym. W pracy zostaną omówione kwestie istoty przetargów publicznych, ich definiowanie, istota jak również regulacje administracyjnoprawne w tym zakresie. Przedstawione zostaną także przepisy prawa karnego dotyczące przestępstw przetargowych, rodzaje przestępstw przetargowych, ich skutki i mechanizmy przeciwdziałania tym przestępstwom. Niniejsza praca ma na celu ukazanie istotności i skomplikowania zagadnień związanych z przestępczością przetargową oraz zwrócenie uwagi na potrzebę wdrażania skutecznych mechanizmów przeciwdziałania tym przestępstwom.

Wobec powyższego należy stwierdzić, iż zjawisko przestępczości przetargowej jest istotne z punktu widzenia prawidłowego funkcjonowania obrotu gospo-

darczego i prawidłowego wydatkowania środków z finansów publicznych zarówno z punktu widzenia organów państwowych jak i obywateli będących uczestnikami tego obrotu. Dlatego też wskazać można, iż przestępstwa przetargowe są poważnym problemem, który wymaga stałego monitorowania i działań prewencyjnych oraz restrykcyjnych.

5.2. Definicja zamówienia publicznego

Nie ulega wątpliwości, że dla jak najlepszego zrozumienia tematu niniejszej pracy omawiając problematykę przestępstw przetargowych w pierwszej kolejności należy zrozumieć czym są zamówienia publiczne oraz jak są definiowane. Współcześnie zamówienia publiczne odgrywają kluczową rolę w realizacji projektów publicznych, takich jak budowa dróg, szkół czy obiektów użyteczności publicznej. Dlatego też, termin "zamówienia publiczne" stał się bardzo popularnym pojęciem, jednak jego definicja nie zawsze jest jasna i jednoznaczna. Nie mniej jednak dla pełnego zrozumienia podjętego tematu koniecznym jest zrozumienie w pierwszej kolejności czym są zamówienia publiczny oraz jak są definiowane na gruncie prawa polskiego i europejskiego.

Problem definiowania zamówienia publicznego wynika z faktu, że istnieje wiele różnych definicji tego pojęcia w różnych aktach prawa oraz orzecznictwie. Zmieniające się przepisy prawa, liczne nowelizacje ustaw tej materii oraz orzecznictwo sądowe również wpływają na rozwój definicji zamówienia publicznego. W praktyce może to prowadzić do trudności w interpretacji przepisów dotyczących organizacji i przebiegu przetargów publicznych jak i wprowadzać niejasności w procesie zamówień publicznych².

Szukając definicji zamówień publicznych w pierwszej kolejności najlepiej przyrzeć się polskim regulacjom prawnym z tego zakresu. Obecnie obowiązująca ustawa z dnia 11 września 2019 r. Prawo zamówień publicznych w części poświęconej wyjaśnieniu pojęć w niej zawartych opisuje zamówienie jako „umowę odpłatną zawieraną między zamawiającym a wykonawcą, której przedmiotem jest nabycie przez zamawiającego od wybranego wykonawcy robót budowlanych, dostaw lub usług”³. Ta sama ustawa definiuje również pojęcie „postępowania o udzielenie zamówienia” wskazując, iż można przez to rozumieć „postępowanie wszczynane przez przekazanie albo zamieszczenie ogłoszenia, przekazanie zaproszenia do negocjacji albo zaproszenia do składania ofert, prowadzone jako uporządkowany ciąg czynności, których podstawą są warunki zamówienia ustalone przez zamawiającego, prowadzące do wyboru najkorzystniejszej oferty lub wynegocjowania postanowień umowy w sprawie zamówienia publicznego, kończące się zawarciem umowy w sprawie zamówienia publicznego albo jego unieważnie-

² M. Karpińska-Krakowiak, *Definicja pojęcia przetargu publicznego w orzecznictwie polskich sądów administracyjnych*. „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska” 50(3), s. 193-201.

³ Art. 7 pkt. 32 ustawy z dnia 11 września 2019 r. Prawo zamówień publicznych (Dz.U. z 2019 r., poz. 2019 z późn. zm.).

niem, z tym że zawarcie umowy w sprawie zamówienia publicznego nie stanowi czynności w tym postępowaniu⁴. Poprzednio obowiązująca ustawa – Prawo zamówień publicznych z dnia 29 stycznia 2004 r. również definiowała pojęcie „zamówienia publicznego”. Ustawa z 2004 r. wskazywała, że pod tym pojęciem należy rozumieć „umowy odpłatne zawierane między zamawiającym a wykonawcą, których przedmiotem są usługi, dostawy lub roboty budowlane”⁵. Również w ustawie o finansach publicznych można doszukać się wskazania zamówień publicznych jako umowy zawieranej przez jednostki sektora finansów publicznych, których przedmiotem są usługi, dostawy lub roboty budowlane, na zasadach określonych w przepisach o zamówieniach publicznych⁶.

Definicja pojęcia "zamówień publicznych" nie jest jednoznaczna i może różnić się w zależności od kontekstu oraz źródła, w którym jest przedstawiona. Kolejnym źródłem, po ustawach, w których należy szukać definicji zamówień publicznych jest literatura naukowa z zakresu nauk prawnych. Według W. Misiak, "zamówienia publiczne to umowy, których przedmiotem jest dostawa towarów, wykonanie robót budowlanych lub usług na rzecz zamawiającego, a których wartość przekracza określony w ustawie próg. Przedmiotem zamówienia publicznego mogą być także prawa i majątkowe prawa autorskie"⁷. Z kolei według S. Szymańskiego, "zamówienia publiczne to umowy o wartości powyżej określonej w ustawie, które zamawiają organy administracji publicznej lub podmioty, których kapitał lub prawa do głosowania podlegają w co najmniej 50% podmiotom z sektora publicznego"⁸. Natomiast według twierdzenia M. Janiszewskiego, "zamówienia publiczne to transakcje mające na celu zaspokojenie potrzeb wynikających z realizacji zadań publicznych, a także realizacji celów gospodarczych przez podmioty sektora publicznego"⁹.

W przypadku ostatniej przywołanej definicji można pokusić się o stwierdzenie, że nie jest ona całkowicie dokładna. Definicja ta zawiera pewne elementy prawdziwe, jednakże jest ona zbyt ogólnikowa i pomija wiele istotnych elementów, które określają charakterystykę zamówień publicznych. Zamówienia publiczne to nie tylko „transakcje mające na celu zaspokojenie potrzeb [...]” ale złożony proces, który składa się z wielu etapów. Ponadto, definicja ta pomija kwestie związane z konkurencją, co jest jednym z kluczowych aspektów zamówień publicznych. Definicja ta również nie uwzględnia wartości progowych, które są ważnym elementem określającym, czy dana transakcja stanowi zamówienie publiczne.

⁴ Art. 7 pkt. 18 ustawy z dnia 11 września 2019 r. Prawo zamówień publicznych.

⁵ Art. 2 pkt. 13 ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. Prawo zamówień publicznych (Dz. U. z 2004 r., Nr 19 poz. 177).

⁶ Art. 44 ust. 4 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz.U. z 2009 r., Nr 157 poz. 1240).

⁷ W. Misiak, *Zamówienia publiczne. Komentarz*, Warszawa 2020, s. 15.

⁸ S. Szymański, *Zamówienia publiczne. Zagadnienia prawne i praktyczne*, Warszawa 2018, s. 23.

⁹ M. Janiszewski, *Zamówienia publiczne w praktyce*, Warszawa 2015, s. 20.

Kolejnym źródłem, w którym można znaleźć definicje zamówienia publicznego jest „Serwis informacyjno-usługowy dla przedsiębiorców” dostępny na stronie internetowej „biznes.gov.pl”, która to jest internetową domeną najwyższego poziomu, przeznaczoną dla organizacji rządowych. Według opisu na wspomnianej stronie termin zamówienia publiczne „oznacza odpłatną umowę zawieraną między zamawiającym a wykonawcą, czyli podmiotem, który oferuje zamawiającemu roboty budowlane, usługi lub dostawy.”¹⁰ Według analizy informacji zawartych na w/w stronie można w sposób bardziej rozbudowany opisać system zamówień publicznych jako zbiór regulacji prawnych, które określają szczegółowe procedury, jakie muszą być przestrzegane przez zamawiających w trakcie dokonywania zakupów. W skład systemu wchodzi przepisy dotyczące ogłaszania przetargów, ustalania kryteriów wyboru ofert, przeprowadzania negocjacji z wykonawcami, a także zawierania umów. Celem tego systemu jest zapewnienie uczciwej i przejrzystej gry na rynku zamówień publicznych, a także ochrona interesów finansowych państwa i społeczeństwa poprzez zapewnienie efektywności i oszczędności w wydawaniu publicznych środków finansowych¹¹. Definicja pojęcia "zamówień publicznych" jest zatem kluczowa dla zrozumienia zasad i procedur związanych z tym obszarem prawa a to z kolei jest istotne ze względu na rolę, jaką odgrywają one w gospodarce rynkowej.

5.3. Istota i cel zamówień publicznych

W kontekście funkcjonowania rynku, zamówienia publiczne stanowią bowiem istotne narzędzie regulujące relacje pomiędzy zamawiającymi a wykonawcami, a także zapewniają pewność prawną i stabilność rynku. Co warto również podkreślić, istotne znaczenie zamówień publicznych wynika również z faktu, że przepisy dotyczące zamówień publicznych są zharmonizowane z prawem Unii Europejskiej.

Za wagą poprawnego funkcjonowania systemu zamówień publicznych stoi szereg istotnych argumentów i kwestii, na które one wpływają. Po pierwsze, otwierają one drzwi dla przedsiębiorców i dostawców, którzy chcą zdobyć nowe kontrakty i zwiększyć swoją sprzedaż. W ten sposób zamówienia publiczne przyczyniają się do rozwoju rynku i gospodarki. Po drugie, przetargi publiczne wpływają na inwestycje, co w konsekwencji prowadzi do zatrudnienia nowych pracowników. Firmy, które wygrywają przetargi, często zmuszone są do zwiększenia zatrudnienia, aby zrealizować zamówienie. Dzięki temu, zamówienia publiczne przyczyniają się również do poprawy sytuacji na rynku pracy. Wreszcie, zamówienia publiczne mają wpływ na jakość wykonywanych usług i produktów. Przetargi zmuszają wykonawców do konkutowania ze sobą i oferowania jak naj-

¹⁰ Najważniejsze reguły zamówień publicznych, <https://www.biznes.gov.pl/pl/portal/00223> [16.04.2023].

¹¹ Ibidem.

lepszycy rozwiązań, co prowadzi do poprawy jakości wykonywanych usług i produktów¹².

Istota zamówień publicznych jest związana z potrzebą zapewnienia transparentnego, uczciwego oraz konkurencyjnego procesu wyboru wykonawców w celu realizacji określonych zadań publicznych. Zamówienia publiczne są jednym z narzędzi wykorzystywanych przez organy publiczne do realizacji ich funkcji, a jednocześnie stanowią ważny element wolnego rynku i gospodarki. Zamówienia publiczne to złożone procedury, które wymagają precyzyjnego określenia przedmiotu zamówienia, kryteriów oceny ofert, warunków wykonania zamówienia oraz zapewnienia uczciwej konkurencji między wykonawcami. Celem zamówień publicznych jest wybór najkorzystniejszej oferty, uwzględniającej nie tylko cenę, ale również jakość, terminowość oraz zgodność z wymaganiami zamawiającego¹³.

W Polsce istnieją trzy rodzaje zamówień publicznych: zamówienia poniżej progów unijnych, zamówienia powyżej progów unijnych oraz zamówienia sektorowe. Zamówienia poniżej progów unijnych są realizowane na podstawie ustawy Prawo zamówień publicznych, a ich wartość nie przekracza ustalonych progów unijnych. Zamówienia powyżej progów unijnych są realizowane zgodnie z unijnymi dyrektywami i regulacjami dotyczącymi zamówień publicznych, a ich wartość przekracza ustalone progi unijne. Zamówienia sektorowe obejmują zamówienia publiczne realizowane w sektorze wodnym, energetycznym, transportowym oraz usługach pocztowych i kurierskich¹⁴. Konkludując rozważania nad istotą zamówień publicznych można stwierdzić, iż jest nią zapewnienie transparentnego procesu udzielania zamówień publicznych, który umożliwia równe szanse dla wszystkich wykonawców i zapewnia realizację zadań publicznych w sposób efektywny i zgodny z obowiązującymi wymaganiami prawnymi.

Przechodząc do omawiania celu zamówień publicznych już w pierwszej kolejności należy odnieść się do literatury. Autorzy M. Kulesza i A. Sawicki w książce "Prawo zamówień publicznych" podają, że celem przepisów o zamówieniach publicznych jest zapewnienie wyboru oferty, która będzie spełniać określone wymagania jakościowe, ilościowe oraz cenowe, a jednocześnie umożliwienie uczciwej rywalizacji pomiędzy wykonawcami. Ponadto, istotnym celem jest zapewnienie przejrzystości i jawności procesu zamówień publicznych, co przyczynia się do zapobiegania korupcji i nepotyzmowi. Wspomniane cele realizowane są przez wyznaczenie szczegółowych procedur, których należy przestrzegać podczas procesu zamówień publicznych. Należy w tym miejscu zwrócić uwagę na znaczenie ogłoszeń o zamówieniach, które muszą być opublikowane w Biuletynie Zamówień Publicznych oraz na przeprowadzenie otwartych przetargów, co umożliwia wszystkim zainteresowanym wykonawcom wzięcie udziału w procesie.

Można więc postawić pytanie, co zrobić, by proces zamówień publicznych był prowadzony w sposób rzetelny i zgodny z przepisami prawa? W literaturze

¹² M. Kulesza, A. Sawicki, *Prawo zamówień publicznych*, Warszawa 2021, s. 15.

¹³ Ibidem, s. 15-16.

¹⁴ K. Czajka, *Zamówienia publiczne a rynek*, [w:] "Rynek i prawo" nr 3/2016, s. 28.

przedmiotu wymieniane są różne metody i sposoby, które pomagają w zapewnieniu przejrzystości i uczciwości procesu. Jednym z nich jest wykorzystanie tzw. systemów elektronicznej obsługi zamówień publicznych (e-Zamówienia), które umożliwiają prowadzenie całości procesu drogą elektroniczną, co zwiększa jego transparentność i ułatwia kontrolę nad przebiegiem procedury¹⁵. Inną ważną kwestią jest wykorzystanie przez zamawiających kryteriów oceny ofert, które są zgodne z zasadą najlepszej jakości w stosunku do ceny lub najlepszej ceny, jeśli istotne są tylko koszty. W praktyce wybór kryteriów jest uzależniony od konkretnego rodzaju zamówienia oraz jego wartości, a także od indywidualnych preferencji zamawiającego¹⁶. Warto również zwrócić uwagę na rolę instytucji nadzorujących proces zamówień publicznych, takich jak Krajowa Izba Odwoławcza czy Urząd Zamówień Publicznych. Ich działalność ma na celu zapewnienie przestrzegania przepisów prawa oraz zwiększenie zaufania do systemu zamówień publicznych¹⁷.

Zasady gospodarki rynkowej nakładają na procesy zamówień publicznych pewne ograniczenia. W procesie wyboru wykonawców muszą być zachowane zasady równości szans oraz uczciwej konkurencji między wykonawcami. Jednocześnie organy publiczne nie mogą działać w sposób dyskryminujący wobec poszczególnych wykonawców i muszą przestrzegać zasad przejrzystości oraz jawności procesu wyboru wykonawców¹⁸. W kontekście zasad gospodarki rynkowej, zamówienia publiczne stanowią istotny element kształtowania konkurencji na rynku. Dzięki transparentnym i uczciwym procesom wyboru wykonawców, konkurencja między wykonawcami jest stymulowana, co prowadzi do podniesienia jakości oferowanych usług oraz obniżenia ich kosztów. Jednocześnie organy publiczne muszą działać w sposób zgodny z zasadami gospodarki rynkowej i unikać działań, które mogą zaburzyć równowagę konkurencji na rynku.

Cel zamówień publicznych, czyli zapewnienie przez organy publiczne wykonania określonych zadań publicznych, jest zasadniczo zgodny z ideą rynku, który zakłada wolną konkurencję i równość szans dla wszystkich uczestników. W praktyce jednak realizacja celu zamówień publicznych może stanowić wyzwanie dla zasad gospodarki rynkowej, ponieważ wprowadzane są w nich często dodatkowe wymagania i ograniczenia, które mogą wpłynąć na konkurencję¹⁹. Z jednej strony, zamówienia publiczne stanowią szansę dla przedsiębiorców na pozyskanie nowych kontraktów oraz na rozwój swojej działalności. Z drugiej strony, zasady i procedury związane z zamówieniami publicznymi mogą być skomplikowane i kosztowne, co utrudnia udział mniejszych przedsiębiorstw w takich przetar-

¹⁵ K. Czajka, *Zamówienia publiczne...*, s. 52-53.

¹⁶ M. Kulesza, A. Sawicki, *Prawo zamówień...*, s. 23-25.

¹⁷ D. Miąsik, *Przetargi publiczne - zagrożenia i metody przeciwdziałania*, Warszawa 2018, s. 32-34.

¹⁸ Zasady gospodarki rynkowej zostały określone w art. 20 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

¹⁹ J. Świątek, *Zamówienia publiczne w polskim systemie prawnym*, Warszawa 2019, s. 33-35.

gach²⁰. W celu zabezpieczenia wolnej konkurencji i uczciwej gry, organy publiczne muszą dbać o przestrzeganie zasad przejrzystości i równości szans dla wszystkich uczestników przetargów. Dlatego ważne jest, aby procedury i kryteria wyboru wykonawców były jasno określone i przejrzyste dla wszystkich uczestników procesu zamówień publicznych. Współczesne zamówienia publiczne są coraz częściej traktowane jako narzędzie promowania innowacji, zrównoważonego rozwoju i społecznej odpowiedzialności biznesu. Coraz częściej w ofertach przetargowych pojawiają się wymagania dotyczące ochrony środowiska, etyki biznesu, a także włączania społeczności lokalnej w procesy inwestycyjne²¹.

Porównując cele i istotę zamówień publicznych w Polsce z innymi krajami, można zauważyć, że podobne cele są obecne w większości państw europejskich. Wobec powyższego należy również nadmienić, iż w Polsce, jak i w innych krajach członkowskich Unii Europejskiej, przepisy z zakresu zamówień publicznych podlegają ciągłym zmianom i aktualizacjom, co ma na celu zapewnić ich skuteczność i dostosowanie do zmieniających się warunków rynkowych i potrzeb społecznych.

5.4. Charakterystyka przestępstw przetargowych w kontekście bezpieczeństwa prawnego i społecznego

Wraz z postępującymi zmianami w sektorze zamówień publicznych, obserwuje się wzrost przypadków nieprawidłowości i oszustw w trakcie przetargów. Przystępność przetargowa, będąca zjawiskiem złożonym i zróżnicowanym, stanowi poważne wyzwanie, które dotyka nie tylko instytucje publiczne, ale również przedsiębiorstwa prywatne. Skutki tego rodzaju przystępności mogą być drastyczne zarówno dla gospodarki, jak i dla społeczeństwa jako całości. Współcześnie przystępność przetargowa przyjmuje różnorodne formy, takie jak układanie ofert, korupcja, nadużycia w zamówieniach publicznych czy udzielanie łapówek. Wymaga to kompleksowych działań zarówno ze strony organów państwowych, jak i uczestników rynku, w celu skutecznego zapobiegania i zwalczania tego typu przestępstw²². W kontekście powyższego dla skutecznego przeciwdziałania i zwalczania omawianego zjawiska konieczne jest dokładne poznanie charakterystyki przestępstw przetargowych, uwzględniającej zarówno perspektywę nauk prawnych, jak i praktyki wymiaru sprawiedliwości.

W ramach analizy zjawiska przestępstw przetargowych, podejście naukowe powinno uwzględniać szereg aspektów, takich jak definicje, rodzaje i typologie takich przestępstw, ich przyczyny, mechanizmy działania, skutki społeczne,

²⁰ A. Brzozowska, *Analiza wybranych problemów procedury zamówień publicznych w Polsce*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu (626), s. 12-24.

²¹ R. Stankiewicz, *Zamówienia publiczne w teorii i praktyce*, Warszawa 2014, s. 25-28.

²² M. Kozłowski, *Przystępność przetargowa a funkcjonowanie rynku zamówień publicznych*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu”, nr 599, s. 89-103. Więcej na ten temat zob. R. Kuźniar, *Skutki przystępności przetargowej dla gospodarki i społeczeństwa*, Studia Prawnicze, 35(2), s. 67-78. oraz GUS, *Sprawozdanie z działalności organów kontroli i ścigania w zwalczaniu przystępności przetargowej w Polsce w 2022 roku*, Warszawa 2023.

a także metody prewencji i zwalczania. W tym kontekście, analiza nauk prawnych powinna być oparta na aktualnej literaturze naukowej, orzecznictwie sądowym, aktach prawnych oraz międzynarodowych standardach w zakresie przeciwdziałania przestępczości przetargowej. Równocześnie, praktyczne podejście wymiaru sprawiedliwości wymaga uwzględnienia doświadczeń związanych z dochodzeniem, ściganiem i karaniem sprawców przestępstw przetargowych. W tym kontekście, analiza praktyki wymiaru sprawiedliwości powinna obejmować takie aspekty jak organizacja i funkcjonowanie organów ścigania, procedury dochodzeniowe, wymiar kary, a także wyzwania związane z udowodnieniem winy w przypadku przestępstw przetargowych, które często cechują się złożonością dowodową i specyficznymi mechanizmami działania.

Przestępstwa przetargowe są zaliczane do przestępstw przeciwko gospodarce i regulowane są przez przepisy prawa karnego oraz ustawy o zamówieniach publicznych. Charakteryzują się specyficznymi okolicznościami, które różnią je od innych rodzajów przestępstw²³. Jako pierwszą ze wspomnianych okoliczności można wymienić zawiłą strukturę procesu przetargowego. Proces przetargowy może być złożony i wymagać od uczestników spełnienia wielu formalności, jak przygotowanie oferty, składanie dokumentów, udział w negocjacjach, a także podejmowanie decyzji opartych na ocenie wielu czynników. Zawiła struktura procesu przetargowego może stwarzać okazje do manipulacji, fałszerstw, układów czy innych nieprawidłowości²⁴. Jako kolejne można wskazać rozbieżne interesy uczestników przetargów. W procesie przetargowym uczestniczą różne podmioty, takie jak instytucje publiczne, przedsiębiorstwa, dostawcy, wykonawcy, konsultanci, co może prowadzić do występowania rozbieżnych interesów. Konkurencja o zamówienia publiczne może prowadzić do nieuczciwej rywalizacji, a także podejmowania działań mających na celu wyeliminowanie konkurencji, na przykład poprzez fałszerstwa dokumentów czy układanie ofert w taki sposób, aby faworyzować jednego z uczestników przetargu²⁵. Jako trzecią okoliczność odróżniającą przestępstwa przetargowe od innych rodzajów przestępstw można wskazać korupcję, mówiąc dokładniej, jej istotę wymierzoną przeciwko interesowi publicznemu i wydatkowaniu środków publicznych. Przetargi są często narażone na ryzyko korupcji, zarówno po stronie zamawiającego, jak i wykonawców. Może to obejmować przyjmowanie lub dawanie łapówek w celu uzyskania nieuczciwej przewagi w procesie przetargowym, takiej jak uzyskanie informacji poufnych, zmanipulowanie oceny ofert czy uzyskanie kontraktu bez konkurencji²⁶.

²³ J. Kowalski, *Przestępstwa przetargowe: analiza zjawiska w kontekście prawa karnego i ustawy o zamówieniach publicznych*, „Prawo i Gospodarka” 45(2), s. 112-130.

²⁴ A. Misiak, *Ryzyko korupcji w procesie zamówień publicznych*, [w:] „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Bankowej we Wrocławiu”, 2017, nr 1.

²⁵ J. Nowakowski, *Korupcja i nieuczciwa konkurencja w zamówieniach publicznych*, [w:] „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”, 2018, nr 4.

²⁶ Ł. Wojciechowski, *Kryminologiczne aspekty wybranych form przestępczości gospodarczej*, „Zeszyty Naukowe WSEI seria: ADMINISTRACJA”, 7(1/2017), s. 97–110. Więcej na ten temat zob. M. Kossakowski, *Korupcja w zamówieniach publicznych: przyczyny, skutki, zapobieganie*, [w:]

Bezpieczeństwo przetargów jest niezwykle istotne dla prawidłowego funkcjonowania gospodarki poprzez bezpieczne wydatkowanie środków publicznych. Przepięstwa przetargowe mogą powodować poważne konsekwencje dla gospodarki i społeczeństwa. Wśród wspomnianych konsekwencji można wskazać m.in. obniżenie zaufania do instytucji publicznych: Przepięstwa przetargowe, takie jak korupcja czy nadużycia w zamówieniach publicznych, mogą prowadzić do obniżenia zaufania społecznego do instytucji publicznych, które są odpowiedzialne za przeprowadzanie przetargów. To z kolei może wpłynąć na postrzeganie uczciwości i transparentności procesu przetargowego oraz na skuteczność działań podejmowanych przez instytucje publiczne w tym zakresie²⁷. Jako kolejną konsekwencję można wykazać zjawisko polegające na wykrzywieniu konkurencji na rynku. Przepięstwa przetargowe, takie jak układanie ofert czy manipulowanie oceną ofert, mogą prowadzić do wykrzywienia konkurencji na rynku. Niedopuszczalna praktyka dawania lub przyjmowania łapówek może powodować, że niewłaściwe podmioty otrzymują kontrakty, co może wpłynąć na zdolność uczciwych przedsiębiorstw do konkurencji na rynku i prowadzić do ograniczenia innowacji oraz zniekształcenia konkurencji²⁸. Jako ostatnią konsekwencję przepięstw przetargowych można wskazać ich znaczny wpływ na koszty finansowe instytucji publicznych. Przepięstwa przetargowe mogą również wiązać się z kosztami finansowymi zarówno dla instytucji publicznych, jak i dla przedsiębiorstw. Niedopuszczalne praktyki, takie jak korupcja, mogą prowadzić do wyższych kosztów przetargowych, w tym np. zawyżonych cen ofert czy niesprawiedliwego przydzielania kontraktów. Ponadto, koszty związane z dochodzeniem i ściganiem przepięstw przetargowych oraz odbudową reputacji instytucji publicznych mogą być znaczące²⁹.

Bezpieczeństwo przetargów jest zatem ważne dla zapewnienia uczciwej konkurencji na rynku. Niedostateczne zabezpieczenie przetargów przed przepięczością przetargową prowadzi do wykluczenia uczciwych przedsiębiorców, a w konsekwencji może zahamować rozwój gospodarczy danego kraju. W celu zapobiegania przepięstwom przetargowym i ochrony uczciwej konkurencji na rynku, istotne jest wdrożenie kompleksowych i skutecznych mechanizmów kontroli oraz przestrzeganie surowych przepisów dotyczących zamówień publicznych. Wyzwaniem dla organów państwowych jest także efektywne wykrywanie i ściganie przepięstw przetargowych, co wymaga podejmowania wielu działań na różnych płaszczyznach.

Przepięczość gospodarcza: aspekty kryminologiczne, kryminologiczno-prawne i kryminologiczno-kryminologiczne, 2017.

²⁷ A. Nowak, *Korupcja i przepięczość w zamówieniach publicznych*, „Zeszyty Naukowe Politechniki Poznańskiej. Organizacja i Zarządzanie”, 2019, nr 83.

²⁸ E. Bieńkowska, M. Wyłomiejczyk, *Przepięstwa przetargowe jako zagrożenie dla konkurencji na rynku*, „Studia Prawno-Ekonomiczne”, 2019, vol. 101, nr 1.

²⁹ J. Czajkowski, *Korupcja w zamówieniach publicznych jako forma przepięczości gospodarczej*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Problemy Prawa Gospodarczego”, nr 4/2018.

5.5. Katalog czynów zabronionych związanych z przetargami publicznymi

Przetargi publiczne stanowią istotny element procesu zamówień publicznych, który ma na celu zapewnienie uczciwego i transparentnego wyboru dostawców przez organy sektora publicznego. W ramach tych przetargów obowiązują ściśle określone zasady i przepisy, których celem jest zapewnienie uczciwej konkurencji, ochrona interesów publicznych oraz zapobieganie korupcji czy innym nieprawidłowościom.

Niestety, w procesach przetargowych czasami dochodzi do różnych czynów zabronionych, które naruszają te zasady i przepisy. Takie czyny mogą obejmować korupcję, zmwę przetargową, fałszowanie dokumentów, nadużycie władzy, dyskryminację czy nepotyzm, które mogą prowadzić do nieuczciwych praktyk i poważnych skutków dla uczestników przetargów, organów sektora publicznego i społeczeństwa jako całości.

5.5.1. Zakłócanie przetargu publicznego – art. 305 k.k.

W celu ochrony tego procesu zamówień publicznych prawo karne zawiera przepisy wprost dotyczące zakłócania przetargów publicznych. Wspomniany czyn zabroniony wynika z art. 305 Kodeksu Karnego³⁰, który znajduje się w polskim prawie karnym.

Zgodnie z art. 305 § 1 Kodeksu Karnego, karze podlega ten, kto w celu osiągnięcia korzyści majątkowej, udaremnia lub utrudnia przetarg publiczny albo wchodzi w porozumienie z inną osobą działając na szkodę właściciela mienia albo osoby lub instytucji, na rzecz której przetarg jest dokonywany. Dodatkowo w §2 omawianego przepisu tej samej karze podlega ten, kto w związku z publicznym przetargiem rozpowszechnia informacje lub przemilcza istotne okoliczności mające znaczenie dla zawarcia umowy będącej przedmiotem przetargu albo wchodzi w porozumienie z inną osobą, działając na szkodę właściciela mienia albo osoby lub instytucji, na rzecz której przetarg jest dokonywany.

Art. 305 Kodeksu Karnego reguluje zakłócanie przetargu publicznego jako przestępstwo przeciwko gospodarce. Zgodnie z § 3. omawianego przepisu jest to przestępstwo ścigane na wniosek pokrzywdzonego. Natomiast jeżeli pokrzywdzonym jest Skarb Państwa, ściganie przestępstwa określonego w § 1 lub 2 następuje z oskarżenia publicznego, co oznacza, że to organy ścigania, takie jak prokuratura, mają obowiązek wszczęcia postępowania i oskarżenia podejrzanego przed sądem w celu ukarania go za popełnione przestępstwo.

Osoba popełniająca przestępstwo zakłócania przetargu publicznego wskazanego w §1 i §2 zgodnie z treścią z art. 305 Kodeksu Karnego podlega karze pozbawienia wolności do lat 3. Dodatkowo przy wymierzaniu kary zgodnie z art. 307

³⁰ Art. 305 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny. (Dz.U. 1997 nr 88 poz. 553 z późn. zm.).

§1 k.k. wobec sprawcy przestępstwa określonego m.in. w art. 305, który dobrowolnie naprawił szkodę w całości, sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary, a nawet odstąpić od jej wymierzenia. Natomiast wobec sprawcy omawianego czynu, który dobrowolnie naprawił szkodę w znacznej części, sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary.

5.5.2. Wyłudzenie – art. 297 k.k.

Przestępstwo ujęte w art. 297 § 1 k.k. to typ przestępstwa występującego w kilku odmianach, w tym jako przestępstwo oszustwa w zamówieniach publicznych (oszustwa przetargowego, wyłudzenia zamówienia publicznego).

Zgodnie z brzmieniem art. 297 § 1 k.k.³¹ wskazane przestępstwo popełnia ten, kto w celu uzyskania zamówienia publicznego dla siebie lub kogoś innego, od organu lub instytucji dysponującej środkami publicznymi, przedkłada dokument podrobiony, przerobiony, poświadczający nieprawdę lub nierzetelny albo nierzetelne pisemne oświadczenie dotyczące okoliczności o istotnym znaczeniu dla uzyskania takiego zamówienia. Przestępstwo wyłudzenia w kontekście przetargów publicznych często jest popełniane przez wykonawców składających fałszywe lub nierzetelne dokumenty lub oświadczenia w celu wykazania spełniania wymaganych warunków podmiotowych lub uniknięcia wykluczenia z postępowania, zgodnie z art. 24 Ustawy Prawo zamówień publicznych. Często chodzi również o fałszywe udowodnienie jakości oferowanych dostaw, usług lub robót budowlanych, aby uzyskać przewagę nad innymi uczestnikami przetargu.

Czyn określony w art. 297 § 1 Kodeksu Karnego jest przestępstwem powszechnym, co oznacza, że może go popełnić każda osoba, która jest zdolna do poniesienia odpowiedzialności karnej. Nie ma znaczenia, czy sprawca przedkłada fałszywe dokumenty w celu uzyskania zamówienia publicznego dla siebie, czy też dla innego podmiotu, oraz na jakiej podstawie ten podmiot jest reprezentowany. W tym przypadku nie ma znaczenia motywacja czy cel, ważne jest samo przedstawienie fałszywych dokumentów lub oświadczeń w przetargu publicznym w celu osiągnięcia korzyści lub przewagi nad innymi uczestnikami przetargu.

W przypadku sankcji za popełnienie opisanego czynu polski ustawodawca przewidział karę pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5. Dodatkowo zgodnie z brzmieniem §2 – tej samej karze podlega, kto wbrew ciężącemu obowiązkowi, nie powiadamia właściwego podmiotu o powstaniu sytuacji mogącej mieć wpływ na wstrzymanie albo ograniczenie wysokości udzielonego wsparcia finansowego, określonego w § 1 lub zamówienia publicznego albo na możliwość dalszego korzystania z instrumentu płatniczego. W zakresie odpowiedzialności za omawiany czyn przepisy polskiego prawa karnego przewidują również, iż jeżeli ktoś przed wszczęciem postępowania karnego dobrowolnie zapobiegł wykorzystaniu wsparcia finansowego lub instrumentu płatniczego, zrezygnował z dotacji lub

³¹ Art. 297 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny (Dz.U. 1997 nr 88 poz. 553 z późn. zm.).

zamówienia publicznego albo zaspokoił roszczenia pokrzywdzonego, w takim przypadku nie podlega karze.

5.5.3. Korupcja – art. 228-230a k.k.

Korupcja w przetargach publicznych jest poważnym zjawiskiem, które narusza zasady uczciwej konkurencji i prowadzenia transparentnych i sprawiedliwych przetargów w sektorze publicznym. Polega na tym, że osoby pełniące funkcje publiczne lub wykonujące mandaty publiczne przyjmują łapówki, korzyści majątkowe lub żądają takich korzyści od oferentów lub uczestników przetargów w zamian za manipulowanie wynikami przetargów na ich korzyść.

Korupcja w przetargach publicznych może przybierać różne formy, takie jak wręczanie łapówek, obiecywanie korzyści majątkowych, przyjmowania lub żądania korzyści majątkowej czy też usług od oferentów. Przesłpstwa związane z korupcją w przetargach publicznych wymienione powyżej są uregulowane w polskim Kodeksie Karnym w artykułach 228-230a. Są to kolejno Przesłpstwo łapownictwa (art. 228 k.k.), Przesłpstwo wręczenia lub obiecania łapówki (art. 229 k.k.), Przesłpstwo przyjmowania lub żądania korzyści majątkowej (art. 230 k.k.), Przesłpstwo udzielania lub obiecywania korzyści majątkowej (art. 230a k.k.).

Podmiotem przesłpstw opisanych w art. 228-230a k.k. są osoby pełniące funkcje publiczne lub wykonujące mandaty publiczne, które wykorzystują swoje stanowisko w procesie przetargowym w celu uzyskania korzyści majątkowych w formie łapówek lub innych korzyści majątkowych.

Przedmiotem wskazanych przesłpstw jest manipulowanie wynikami przetargu publicznego poprzez przyjmowanie lub żądanie łapówek, wręczanie lub obiecywanie korzyści majątkowych w zamian za nieuczciwe działania w procesie przetargowym, takie jak ułatwienie wygrania przetargu czy przyspieszenie procedur na korzyść oferenta.

Sankcje za wyżej wskazane przesłpstwa związane z korupcją w przetargach publicznych są stosunkowo surowe. Osoby uznane za winne takich przesłpstw mogą zostać skazane na karę pozbawienia wolności od 6 miesięcy do 8 lat. Ponadto, mogą być również nałożone kary finansowe, a także konfiskata mienia, które zostało uzyskane w wyniku przesłpstwa.

5.6. Zakończenie

Tematyka bezpieczeństwa przetargów publicznych w Polsce jest istotnym zagadnieniem, które dotyka obszaru zamówień publicznych i bez wątpienia wymaga skutecznych i odpowiednich działań w zakresie przeciwdziałania temu zjawisku. Część niniejszej pracy poświęcona została wprowadzeniu do tematyki zamówień publicznych w Polsce. Przedstawiono definicję zamówienia publicznego oraz omówiono istotę i cele tych zamówień. Dalsza część pracy skupia się na charakterystyce przesłpstw przetargowych w polskim systemie prawnym. Przedstawiono

katalog czynów zabronionych związanych z przetargami, takich jak zakłócanie przetargu publicznego, wyłudzenie i korupcja. Przedstawienie omawianych zagadnień, a tym bardziej zrozumienie ich stanowi kluczowy aspekt oraz niejako punkt wyjścia do zwalczania przestępstw przetargowych i zapewnienia bezpieczeństwa w sektorze zamówień publicznych.

Praca nad zwalczaniem przestępstw przetargowych w Polsce jest nieustannym procesem, który wymaga współpracy między różnymi instytucjami i organami odpowiedzialnymi. W celu skutecznego zwalczania przestępstw przetargowych konieczne jest ciągłe doskonalenie systemu prawnego oraz współpraca między instytucjami i organami odpowiedzialnymi. Nie mniej jednak równie istotne jest budowanie świadomości społecznej i promowanie wartości uczciwości, przejrzystości i etyki w procesach przetargowych.

W celu skutecznego zwalczania przestępstw przetargowych wskazać można kilka istotnych postulatów *de lege ferenda*. Pierwszym postulatem jest wprowadzenie surowszych kar i środków odstrasżających dla sprawców przestępstw przetargowych. Surowe kary finansowe oraz wykluczenie z przyszłych przetargów mogą stanowić skuteczny środek odstrasżający, który zniechęci potencjalnych przestępców. Kolejnym postulatem *de lege lata* jest wzmocnienie mechanizmów kontroli i nadzoru w obszarze przetargów publicznych. Organom odpowiedzialnym za kontrolę prawności i finansową przetargów należy przyznać większe uprawnienia, a także zwiększyć środki finansowe i kadrowe. Dzięki temu będą one w stanie skuteczniej monitorować i ścigać przypadki przestępstw przetargowych. Wśród postulatów wskazać można także udoskonalenie procedur przetargowych, polegające w dużej mierze na wprowadzeniu bardziej przejrzystych, uczciwych i konkurencyjnych procedur, które będą eliminować luki prawne sprzyjające korupcji i nieprawidłowościom.

Wnioski płynące z postulatów mają na celu skuteczne zwalczanie przestępstw przetargowych w Polsce. Surowsze kary, wzmocnienie kontroli i nadzoru, oraz udoskonalenie procedur przetargowych stanowią podstawę walki z korupcją i nieprawidłowościami w tym obszarze. Jednocześnie należy pamiętać, iż same zamówienia publiczne stanowią zjawisko mogące podlegać ciągłym zmianom stąd też trzeba stwierdzić, iż zapewnienie bezpieczeństwa w sektorze przetargów publicznych stanowi nieustanny, ciągle rozwijający się proces.

Bibliografia

Literatura

- [1] Bieńkowska E., Wyłomieńczyk M., *Przestępstwa przetargowe jako zagrożenie dla konkurencji na rynku*, „Studia Prawno-Ekonomiczne”, 2019, vol. 101, nr 1.
- [2] Brzozowska A., *Analiza wybranych problemów procedury zamówień publicznych w Polsce*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu (626).
- [3] Czajka K., *Zamówienia publiczne a rynek*, [w:] "Rynek i prawo" nr 3/2016.

- [4] Czajkowski J., *Korupcja w zamówieniach publicznych jako forma przestępczości gospodarczej*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Problemy Prawa Gospodarczego”, nr 4/2018.
- [5] Janiszewski M., *Zamówienia publiczne w praktyce*, Warszawa 2015.
- [6] Karpińska-Krakowiak M., *Definicja pojęcia przetargu publicznego w orzecznictwie polskich sądów administracyjnych*. „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska” 50(3).
- [7] Kowalski J., *Przestępstwa przetargowe: analiza zjawiska w kontekście prawa karnego i ustawy o zamówieniach publicznych*, „Prawo i Gospodarka” 45(2).
- [8] Kozłowski M., *Przestępczość przetargowa a funkcjonowanie rynku zamówień publicznych*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu”, nr 599.
- [9] Kulesza M., Sawicki A., *Prawo zamówień publicznych*, Warszawa 2021.
- [10] Miąsik D., *Przetargi publiczne - zagrożenia i metody przeciwdziałania*, Warszawa 2018.
- [11] Misiak A., *Ryzyko korupcji w procesie zamówień publicznych*, [w:] „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Bankowej we Wrocławiu”, 2017, nr 1.
- [12] Misiak W., *Zamówienia publiczne. Komentarz*, Warszawa 2020.
- [13] Najważniejsze reguły zamówień publicznych, <https://www.biznes.gov.pl/pl/portal/00223> (dostęp na dzień 16.04.2023 r.).
- [14] Nowak A., *Korupcja i przestępczość w zamówieniach publicznych*, „Zeszyty Naukowe Politechniki Poznańskiej. Organizacja i Zarządzanie”, 2019, nr 83.
- [15] Nowakowski J., *Korupcja i nieuczciwa konkurencja w zamówieniach publicznych*, [w:] „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”, 2018, nr 4.
- [16] Stankiewicz R., *Zamówienia publiczne w teorii i praktyce*, Warszawa 2014.
- [17] Szymański S., *Zamówienia publiczne. Zagadnienia prawne i praktyczne*, Warszawa 2018.
- [18] Świątek J., *Zamówienia publiczne w polskim systemie prawnym*, Warszawa 2019.
- [19] Wojciechowski Ł., *Kryminologiczne aspekty wybranych form przestępczości gospodarczej*, „Zeszyty Naukowe WSEI seria: ADMINISTRACJA”, 7(1/2017).

Akty prawne

- [1] Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. z 1997 r. nr 78 poz. 483 art. 30).
- [2] Ustawa z dnia 11 września 2019 r. Prawo zamówień publicznych (Dz. U. 2019 poz. 2019 z późn. zm.).
- [3] Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz. U. 2009 Nr 157 poz. 1240).
- [4] Ustawa z dnia 29 stycznia 2004 r. Prawo zamówień publicznych (Dz. U. 2004 Nr 19 poz. 177).
- [5] Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny (Dz.U. 1997 nr 88 poz. 553 z późn. zm.).

CONTEMPORARY LEGAL AND SOCIAL SECURITY CHALLENGES IN THE CONTEXT OF PUBLIC PROCUREMENT ISSUES

Bidding crime is a complex phenomenon that requires analysis from various perspectives, including law, economics and social sciences. Therefore, considerations on this topic are interdisciplinary in nature and can contribute to a significant development of knowledge regarding the spending of public funds. Tendering offenses include activities that violate tendering procedures, such as accepting financial benefits in exchange for a favorable outcome, falsifying documents and violating tendering regulations. The

work discusses the provisions of criminal law regarding tender offenses, their various types, effects and countermeasures. The issue of public tenders, their definition, essence and administrative and legal regulations is also discussed. The whole purpose is to emphasize the importance and complexity of the issue of tender crime and the need of introducing effective mechanisms to combat this type of crime.

Keywords: public procurement, public funds, legal security, social security, tender crime.

CZĘŚĆ CZWARTA
HISTORYCZNE ASPEKTY
POLSKIEJ POLITYKI BEZPIECZEŃSTWA

Rozdział 6.

POLSKA W NATO – DROGA DO SOJUSZU I BILANS CZŁONKOSTWA

Początków transatlantycznej współpracy państw w zakresie bezpieczeństwa należy dopatrywać się w nastrojach panujących w powojennym świecie. Zakończenie globalnego konfliktu nie przybliżyło znacząco pacyfistycznej wizji przyszłości. Wzrastająca pozycja USA i Związku Radzieckiego zarysowywała perspektywę przyszłości świata podzielonego na obszary znajdujące się pod auspicjami, któregoś z tych – pretendujących do miana supermocarstwa-państw. Scenariusz zakładający możliwość bilateralnej współpracy pomiędzy niedawnymi koalicjantami również zdawał się coraz mniej realny. Różnice poglądów w zakresie przyszłości powojennych Niemiec były zaledwie zapowiedzią wskazującą na polaryzację ich poglądów na temat powojennej koncepcji świata. Międzynarodowa współpraca USA i Związku Radzieckiego zdawała się być z góry skazana na megalians polityczny. Rozpoczęcie „zimnej wojny” jedynie potwierdziło takie obawy. Narastające poczucie zagrożenia w Europie Zachodniej stało się asumptem do podjęcia inicjatywy na rzecz stworzenia międzynarodowego systemu bezpieczeństwa zbiorowego, którego zinstytucjonalizowanym wytworem stało się NATO. Po rozpadzie ładu bipolarnego oraz przemianach ustrojowych, również Polska weszła na drogę działań zmierzających do włączenia jej do struktur Sojuszu. W marcu 2025 roku minie 25 lat od przystąpienia Polski do Paktu Północnoatlantycznego. Zbliżająca się rocznica tego wydarzenia skłania ku refleksji w przedmiocie analizy polskiej drogi do Sojuszu oraz poddania ocenie jej członkostwa w nim.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo międzynarodowe, stosunki międzynarodowe, NATO.

6.1. Wprowadzenie

Jeszcze zanim umilkły echa działań zbrojnych na frontach II wojny światowej, zdążyły się ujawnić istotne różnice poglądów członków koalicji antyhitlerowskiej na powojenny porządek świata. W miarę, jak wojna chyliła się ku upadkowi, coraz wyraźniejsza stawała się wizja Europy i świata kreślona przez Józefa Stalina. Powojenny ład jałtańsko-poczdamski stanowił zwieńczenie podziału stref wpływów i ustanawiał dwubiegunowy porządek świata. Pojawienie się na mapie poli-

¹ Dr Adam Czarniecki, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Koszalinie, ul. Leśna 1, 75-582 Koszalin. email: czarnekiadam123@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7516-2264>.

tycznej dwóch mocarstw pretendujących do objęcia roli hegemonów wróżyło ponownie rychły konflikt. „Zimna wojna” stała się wymiernym efektem tej międzynarodowej rywalizacji. W obliczu ścierania się i walki o wpływy dwóch wielkich aktorów międzynarodowej sceny politycznej Europa Zachodnia wydawała się ponownie niepewnie spoglądać na przyszłość swego bezpieczeństwa. Zagrożenie radziecką ekspansją stało się asumptem do podjęcia poszukiwań w zakresie metod polityczno-wojskowej integracji i budowy systemu bezpieczeństwa zbiorowego.

6.2. Geneza transatlantyckiego partnerstwa

Zasadniczy powód, jaki przyświecał powołaniu do życia Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego, to poczucie zagrożenia świata zachodniego przed wzrastającą potęgą Związku Radzieckiego. Postępująca ekspansja ideologii komunistycznej na Starym Kontynencie jedynie potęgowała takie obawy Europejczyków. Rozbudowa potencjału militarne go przez radziecki ośrodek władzy sprawiała, że niebezpieczeństwo wydawało się odczuciem uzasadnionym². Dla coraz szerszego grona odbiorców czytelniejszy okazywał się fakt, że tuż po zakończeniu największej wojny totalnej świat wkroczył w nowy typ globalnego konfliktu, a „zimna wojna” stawała się pojęciem coraz śmieiej używanym przez polityków, którzy podjęli próby zdefiniowania tego zjawiska³. Stworzenie konceptu sojuszu obronnego zdawało się jedyną drogą podniesienia poziomu bezpieczeństwa w Europie. Wkomponowanie w jego struktury USA miało z kolei stanowić o potencjale zbrojnym takiego militarne go paktu.

Próby wtłoczenia USA w powojenny system bezpieczeństwa europejskiego w znacznym stopniu uzależnione były od przyjęcia przez potencjalnego transatlantyckiego partnera właściwej optyki i algorytmu w zakresie polityki zagranicznej wobec Starego Kontynentu. Porzucenie przez USA doktryny izolacjonizmu, na rzecz chęci powstrzymania rozwoju ideologii komunistycznej w regionie europejskim w początkowym okresie przybrało formę działań opierających się na wykorzystaniu narzędzi gospodarczych. Odbudowa gospodarek państw Europy Zachodniej stała się wówczas zadaniem strategicznym z punktu widzenia bezpieczeństwa

² Skrót NATO pochodzi od angielskiego sformułowania Organizacji, tzn. North Atlantic Treaty Organization. *Organizacje w stosunkach międzynarodowych. Istota, mechanizmy działania, zasięg*, pod red. T. Łoś-Nowak, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1999, s. 185.

³ Powszechnie za początek „zimnej wojny” uznaje się słynne przemówienie premiera Wielkiej Brytanii – Winstona Churchilla – w Fulton z marca 1946 roku. Prelegent wskazał w nim na nowy typ konfliktu między światem Zachodnim i Wschodnim oraz podział stref wpływów na obszary za i przed tzw. „żelazną kurtyną”. H. A. Jamsheer, *Doktryny administracji USA w systemie bezpieczeństwa państwa okresu „zimnej wojny”: wybrane zagadnienia*, „Zeszyty Historyczne Akademii i. Jana Długosza” 2013, t. 12, s. 616. Jako pierwszy termin „zimna wojna” został użyty w 1947 roku przez Bernarda Barucha – amerykańskiego polityka i przewodniczącego Rady Przemysłu Wojennego USA. Pojęcie to upowszechnił potem polityk i pisarz amerykański-Walter Lippman. Z. Gogola, *Metody walki z „zimną wojną”*, [w:] *Habent omnia tempora sua: prace ofiarowane ks. prof. dr. hab. Januszowi Wycisłe*, pod red. Z. Gogola, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II, Kraków 2013, s. 156.

międzynarodowego. Wymiernym tego efektem były działania ówczesnego amerykańskiego prezydenta Harrego Trumana zmierzające do udzielenia wielomilionowego zastrzyku finansowego na odbudowę potencjału gospodarczego Grecji i Turcji. Działania te w znaczny sposób miały przyczynić się do zbliżenia w realizacji trzech celów – powstrzymania ekspansji komunizmu w tym regionie świata, zadbania o odbudowę potencjalnych rynków zbytu dla wytworów pochodzących z rynku amerykańskiego oraz zablokowanie Związkowi Radzieckiemu dogodnego dostępu do basenu Morza Śródziemnego. O ile działania te w istotny sposób mogły służyć poprawie ekonomicznej sytuacji wybranych państw europejskich, o tyle zaprezentowany w 1947 roku plan gospodarczej odbudowy Europy autorstwa amerykańskiego sekretarza stanów – George’a Marshalla – wydawał się wręcz czymś rewolucyjnym. Skala i wielkość kapitału, jaki USA zdecydowały się zainwestować w europejską gospodarkę musiały przynieść wymierne efekty. Koncept Marshalla objął swym zasięgiem 16 państw Europy Zachodniej, którym łącznie udzielono pomocy o wartości 13 mld dolarów. W efekcie gospodarki Europy Zachodniej wkroczyły na drogę progresu i należało się w niedalekiej przyszłości spodziewać ich stabilizacji. Plan Marshalla przybliżył nie tylko perspektywę bliższej współpracy międzykontynentalnej, ale stał się bodźcem do integracji europejskiej⁴. Program przewidywał bowiem udzielenie kredytów amerykańskich, pod warunkiem, że sygnatariusze planu stworzą wspólną koncepcję odbudowy swych krajowych gospodarek. Ponadto państwa, które miały zostać objęte planem zostały zobligowane do opracowania algorytmu podziału środków finansowych. Zobowiązania te stały się przesłanką do powstania Organizacji Europejskiej Współpracy Gospodarczej. W dłuższej perspektywie skutkowało to zacieśnieniem współpracy poszczególnych krajów Europy Zachodniej, a w konsekwencji stało się asumptem do tworzenia instytucjonalnych zrębów organizacji, która w 1992 roku ostatecznie przyjęła kształt Unii Europejskiej⁵. Plan Marshalla wskazywał, że kontynent Europejski nawet po wojnie zajmować miał szczególne miejsce w strategii międzynarodowej USA. Ogłoszona w 1947 roku doktryna prezydenta Trumana była zdecydowaną zapowiedzią tak zarysowanego trendu⁶.

O ile potrzeba budowy sojuszu bezpieczeństwa była dla Zachodu kwestią coraz bardziej oczywistą, o tyle kłopotów nastroczało wypracowanie jednomyślności w kwestii jego instytucjonalnego kształtu. Kością niezgody pozostawał skład

⁴ A. Podraza, *Początek transatlantyckiego partnerstwa bezpieczeństwa -wybuch zimnej wojny i powstanie sojuszu Atlantyckiego*, „Myśl Ekonomiczna i Polityczna” 2019, nr 2, s. 74-76.

⁵ *Unia Europejska, NATO a bezpieczeństwo Polski*, pod red. S. Czaja, E. Tyszkiewicz, Dom Wydawniczy Bellona, Warszawa 2000, s. 17. Państwa europejskie, które znajdowały się w orbicie państw satelickich ZSRR nie zostały objęte planem autorstwa Marshalla. Realizacja pomocy gospodarczej dla Europy Zachodniej w ramach planu Marshalla stała się także bodźcem do powstania Europejskiej Unii Płatniczej, która umożliwiła dokonywanie rozliczeń opartych na relacjach multilateralnych. M. Szatlach, *Rola Planu Marshalla w początkowym okresie procesu instytucjonalizacji integracji europejskiej*, „Świat Idei i Polityki”, 2021, t. 20, nr 2, s. 85.

⁶ K. Kowalski, *Plan Marshalla. Uwarunkowania i skutki gospodarczo-polityczne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2014, s. 123.

przyszłego paktu. Najwięcej kontrowersji budziła sprawa dotycząca Niemiec. W powojennych realiach niemieckie zagrożenie dla Francji było odbierane niemalże analogicznie, jak niebezpieczeństwo ze strony wzrastającej pozycji Związku Radzieckiego. Zdanie to podzielała Wielka Brytania, a owocem tych wspólnych obaw było podpisanie w 1947 roku francusko-brytyjskiego sojuszu obronnego wymierzonego w Niemcy. Ewolucja tego stanowiska zauważalna była dopiero po komunistycznym puczu, jaki został w 1948 roku przeprowadzony w Czechosłowacji. To wydarzenie miało istotny wpływ na przeobrażenie w zakresie percepcji realnego zagrożenia dla europejskiego bezpieczeństwa. W brytyjskim i francuskim pojmowaniu realnych zagrożeń widmo militarnej agresji ze strony Niemiec ostatecznie ustąpiło na rzecz niebezpieczeństwa płynącego ze Wschodu. Nie bez znaczenia na zmianę tego stanowiska miały także presja i argumentacje artykułowane pod tym względem przez USA⁷.

Jeszcze w 1948 roku pojawiły się koncepcje stworzenia międzynarodowej przestrzeni do współpracy państw w zakresie obronności. W zamyśle Wielkiej Brytanii miało przyjąć to formę Unii Zachodniej, zrzeszającej państwa skandynawskie, Francję, Belgię, Luksemburg, Włochy, Grecję, Hiszpanię i Portugalię. Zakładano, że finalnie do tego elitarnego grona miały dołączyć również Niemcy, a cały pakt miałby funkcjonować pod patronatem brytyjskim i USA. Pomysł nie trafił jednak na podatny grunt wśród polityków amerykańskich, którzy wprawdzie nie negowali potrzeby skonstruowania takiego sojuszu, niemniej stali na stanowisku, że w pierwszej kolejności, to Europa Zachodnia powinna podjąć działania w kierunku ściślejszej integracji polityczno-wojskowej krajów ją tworzących, a dopiero potem spodziewać się większego zaangażowania i skłonności do takiej współpracy ze strony USA. Innymi słowy, sugestie płynące z Waszyngtonu sugerowały, że przyszły sojusz militarny powinien mieć charakter multilateralnej umowy międzykontynentalnej pomiędzy państwami Europy Zachodniej, a jej potencjalnym, amerykańskim partnerem. W tym kierunku brytyjskie koła polityczne podjęły działania, które miały zostać zwieńczone zawarciem sojuszu transatlantyckiego. Sama Wielka Brytania wyznaczyła sobie rolę lidera tej inicjatywy⁸.

Spełnieniem warunków stawianych przez USA zdawał się być zawarty wiosną 1948 roku traktat brukselski. Dowodził on integracji państw Starego Kontynentu oraz stanowił podstawę europejskiego sojuszu obronnego. Mógł on w przyszłości stanowić fundament budowy transatlantyckiego sojuszu asekuracyjnego. O zasadności jego powołania zdołano także przekonać amerykański parlament, który – pomny doświadczeń i błędów USA w zakresie przyjętego po zakończeniu Wielkiej Wojny algorytmu w polityce zagranicznej – również wykazał skłonność do nawiązania takiej międzykontynentalnej współpracy⁹.

⁷ A. Podraza, op. cit. s. 81.

⁸ A. Podraza, op. cit. s., 82-83.

⁹ Por. Tamże, s. 86-88. Po zakończeniu I wojny światowej USA weszły na drogę polityki izolacjonizmu i odzęgały się od aktywnej polityki zagranicznej pozakontynentalnej. Wymiernym tego efektem był brak obecności USA w strukturach międzynarodowej organizacji, która po wojnie

Intensyfikacja działań mających na celu powołanie sojuszu obronnego zauważalna była po wydarzeniach związanych z blokadą Berlina Zachodniego. „Kryzys berliński” 1948 roku stanowił jedynie potwierdzenie domniemań na temat ekspansjonistycznych zakusów Związku Radzieckiego¹⁰. Pod wpływem tych wydarzeń zdołano wyjść również inspiratorom sojuszu z impasu, w jaki wpadli napotyając na rozbieżności w przedmiocie kształtu i składu przyszłego paktu. Wielka Brytania obstawała przy budowaniu sojuszu silnego i złożonego z bardzo elitarnego i wąskiego grona państw. USA stały na stanowisku, że gwarantem skuteczności sojuszu jest skupienie w nim również mniejszych państw, które mogą w niedalekiej przyszłości stać się obiektem ekspansji ze strony Moskwy. Nie wszyscy konstruktorzy planowanego paktu byli zainteresowani włączeniem do niego Włoch. Francja z kolei optowała za wykluczeniem z niego państw skandynawskich. Silniejszą pozycją w wielomiesięcznych rokowaniach na temat kształtu projektowanego sojuszu wykazały się jednak USA. Ukoronowaniem międzykontynentalnych dążeń w zakresie powołania do życia militarnego bloku obronnego było podpisanie w kwietniu 1949 roku Traktatu Północnoatlantyckiego, który po czterech miesiącach wszedł w życie. Do grona Sojuszu weszła Wielka Brytania, Belgia, Dania, Francja, Holandia, Islandia, Kanada, Norwegia, Portugalia, Luksemburg, Włochy i USA. Sojusz NATO stał się od tego momentu istotnym elementem w systemie bezpieczeństwa międzynarodowego.

6.3. Z Układu Warszawskiego do Nato – droga Polski do sojuszu północnoatlantyckiego

Odpowiedzią Związku Radzieckiego na powstanie Paktu Północnoatlantyckiego było powołanie do życia w maju 1955 roku bloku militarnego w postaci Układu Warszawskiego. Oficjalnie miał on pełnić rolę sojuszu obronnego, zrzeszającego Albanię, Bułgarię, Czechosłowację, Niemiecką Republikę Demokra-

mią zapewnić trwały pokój i bezpieczeństwo, jaką była Liga Narodów. A. Czarnecki, *Meandry strategii bezpieczeństwa międzynarodowego II Rzeczypospolitej w ujęciu „polityki równych odległości”* [w:] *Funkcje bezpieczeństwa, cz. 2*, pod red. J. Fabisiak, H. Sommer, G. Zakrzewski, Oficyna Wydawnicza Politechniki Rzeszowskiej, Rzeszów 2023, s. 88. Polityka izolacjonizmu była pokłosiem doktryny ogłoszonej przez prezydenta USA Jamesa Monro'e. Była to pierwsza koncepcja prowadzenia polityki zewnętrznej w wymiarze globalnym. M. Skrzypek, *Implementacja założeń doktryny Monroe'a w relacjach Stanów Zjednoczonych z mocarstwami europejskimi w latach 1823-1900*, [w:] *Stany Zjednoczone Ameryki a polityka zagraniczna i prawo międzynarodowe*, pod red. M. Urbańczyk, Ł.D. Bartosik, A. Ratajczak, Wydawnictwo Naukowe Archaeograph, Poznań-Łódź 2018, s. 56, 58-60.

¹⁰ „Kryzys berliński” z 1948 roku stanowił zapowiedź funkcjonowania w przyszłości przez długi czas na mapie Europy dwóch państw niemieckich i podziału stref wpływów w tym regionie. Wymiernym tego efektem było powstanie w 1949 roku Republiki Federalnej Niemiec i Niemieckiej Republiki Demokratycznej. Symbolem pierwszego „kryzysu berlińskiego” stał się z kolei utworzony przez Wielką Brytanię most powietrzny, przez który zdołano transportować dostawy dla mieszkańców zachodniej części Berlina. J. Kukułka, *Historia współczesna stosunków międzynarodowych 1945-1994*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 1994, s. 47-48.

tyczną, Rumunię, Węgry, Związek Radziecki i Polskę. Z uwagi na potencjał militarny, Wojsko Polskie stanowiło drugą co do wielkości armię Układu¹¹.

Na pozycję Polski w strukturach układu Warszawskiego rzutowało także jej geopolityczne położenie. Założenia strategiczne Układu ustanawiały z obszaru Polski korytarz umożliwiający swobodne przegrupowanie wojsk radzieckich. Scenariusze ewentualnego ataku zbrojnego z Zachodu przewidywały, że teren ten stanie się obszarem i celem największych potencjalnych ataków. Zakładano przy tym, że skala zniszczeń w tym regionie będzie największa z uwagi na możliwość przeprowadzenia ofensywy z wykorzystaniem broni niekonwencjonalnej. Również zadania przewidziane do realizacji dla Polski z tytułu przynależności do Układu Warszawskiego wskazywały na jej ważną rolę w tym sojuszu. Polskie wojsko miało wchodzić - w raz z wojskami radzieckimi, Niemiec Wschodnich i Czechosłowacji - w skład tzw. „frontu polskiego”. Do jego zadań należała obrona granicy zachodniej krajów wschodniego bloku. Alternatywny scenariusz zakładał wykorzystanie tej grupy wojsk do strategicznego uderzenia, w tym przeciwnatarcia. W sytuacji zbrojnego konfliktu polskie wojsko miało realizować zadania zmierzające do zatrzymania operacji zaczepnej agresora, zneutralizowanie grup uderzeniowych, zajęcia terenów ważnych pod względem operacyjnym i podjęcie działań zaczepnych¹². Po 1961 roku przewidywano także dla Polski w Układzie Warszawskim wykonywanie przez pododdziały specjalne samodzielnych strategicznych operacji na nadmorskim kierunku operacyjnym¹³. O znaczeniu Polski w strukturach Układu Warszawskiego świadczą też strategiczne zadania wyznaczone jej żołnierzom podczas zbrojnej interwencji w 1968 roku w Czechosłowacji. Podczas operacji wojskowej o kryptonimie „Dunaj”, mającej na celu zdławienie reform zmierzających do politycznej demokratyzacji życia w Czechosłowacji określanych mianem „Praskiej wiosny”, użyto bowiem także 2 Armii powstałej na gruncie Śląskiego Okręgu Wojskowego, a dowodzonej przez generała Floriana Siwickiego¹⁴.

Na przełomie lat osiemdziesiątych zauważalne były symptomy wróżące osłabienie bloku wschodniego. Pomimo przedłużania ważności statutowej Układu Warszawskiego w 1975 roku na dekadę oraz w 1985 roku na następne 20 lat, widmo rozpadu paktu wydawało się coraz wyraźniejsze. Kryzysy wewnątrz

¹¹ Pierwsze miejsce pod tym względem zajmowała Armia Czerwona. R. Kałużny, *Układ Warszawski 1955-1991*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Oficerskiej Wojsk Lądowych”, 2008, nr 1, s. 190, 196. Pomimo rozwiązania Układu Warszawskiego w 1991 roku, ostatni radzieccy żołnierze opuścili terytorium Polski dopiero w 1993 roku. S. Dronicz, *Wojsko i politycy. Od Berlinga do Komorowskiego*, Agencja Wydawnicza CB, Warszawa 2002, s. 61.

¹² Tamże, s. 196.

¹³ P. Benken, *Problematyka wykorzystania 1 Batalionu Szturmowego w operacji „Dunaj”*, „Przegląd Historyczno-Wojskowy” 2021, nr 1, s. 139.

¹⁴ W skład 2 Armii wchodziły: 4 Pomorska Dywizja Zmechanizowana, 10 i 11 Dywizja Pancerna, 15 Pułk Wojsk Obrony Wewnętrznej, 66 Pułk Artylerii Przeciwlotniczej, 10 Pułk Łączności, 49 Pułk Śmigłowców, 14 Batalion Radiotechniczny i 11 Eskadra Lotnictwa Łącznikowego. R. Szewczyk, *1 Batalion Szturmowy podczas przygotowań i interwencji w Czechosłowacji w 1968 r.*, „Przegląd Historyczno-Wojskowy”, 2019, nr 3, s. 158.

Związku Radzieckiego i zjednoczenie Niemiec bezsprzecznie przesądzały o rychłym upadku radzieckiej potęgi. Wymiernym tego efektem było opuszczenie w 1991 roku struktur Układu przez Niemiecką Republikę Demokratyczną oraz podjęcie w tym samym roku na konferencji w Budapeszcie decyzji o likwidacji sojuszu. Podejmowane przez Moskwę zabiegi, mające na celu przemianowanie Układu Warszawskiego w międzynarodowe forum konsultacyjne nie spotkało się z aprobatą jej niedawnych państw satelickich. Wydarzenia te zbiegły się z rozwiązaniem Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej w czerwcu 1991 roku¹⁵.

Przemiany ustrojowe w Polsce zapoczątkowały nowy rozdział w polityce zagranicznej i koncepcji bezpieczeństwa państwa. III Rzeczypospolita zyskała optymalne warunki do przemeblowywania swojego miejsca w Europie. Strategicznym celem suwerennej już Polski stało się podjęcie działań zmierzających do powrotu, do rodziny państw Europy Zachodniej. Oznaczało to conceptualizację drogi, która umożliwi jej jak najszybszą integrację polityczną i gospodarczą z krajami tego regionu. Uwieńczeniem tych wysiłków miał być akces do Unii Europejskiej. Nie bez znaczenia pozostawała jednak również kwestia dotycząca bezpieczeństwa zewnętrznego wolnej Polski. Reintegracja bloku wschodniego bynajmniej nie musiała wcale oznaczać wyzbycie się przez zreformowaną Rosję swych imperialistycznych zakusów. Przed ponownym dostaniem się do rosyjskiej strefy wpływów mogła Polskę uratować jedynie perspektywa szybkiej integracji z Zachodem. Możliwość podejmowania niezależnych i suwerennych decyzji w zakresie kreowania swojej polityki zewnętrznej uwarunkowana była jednak poziomem bezpieczeństwa Polski. Z tego też powodu włączenie w struktury NATO stało się dla III Rzeczypospolitej działaniem urastającym do rangi racji stanu.

Jeszcze w 1991 roku Polska przystąpiła do Północnoatlantyckiej Rady Współpracy oraz otworzyła stałe przedstawicielstwa przy dowództwie NATO. Ówczesny rząd stał na stanowisku, że integracja z Europą Zachodnią powinna zostać poprzedzona polskim akcesem do NATO. W ujęciu polskich kół rządzących, zachowanie takiej kolejności plasowałoby Polskę w lepszej sytuacji podczas negocjacji na temat jej włączenia do Unii Europejskiej¹⁶. Odmienną strategię w tym obszarze prezentował obóz prezydenta Lecha Wałęsy, który przekonywał do pomysłu NATO-bis. Miał się on opierać na zacieśnieniu współpracy państw Europy Środkowo-Wschodniej w obszarze bezpieczeństwa. W jego ocenie taki rodzaj współdziałania stanowiłby bardzo dobrą formę przygotowania krajów tego regionu do przyszłego akcesu w Sojuszu Północnoatlantyckim¹⁷. Projekt prezydencki nie znalazł jednak szerszego uznania i nie doczekał się realizacji.

¹⁵ *Najnowsza historia świata 1945-1995, tom. III 1979-1995*, pod red. A. Patek, J. Rydel, J.J. Węc, Wydawnictwo Literackie, Kraków 1997, s. 134,135.

¹⁶ J. Czaputowicz, *Posłowie: Polska droga do NATO i Unii Europejskiej*, [w:] *Polski wiek XX, t. 4*, pod red. K. Persak, P. Machcewicz, Bellona i Muzeum Historii Polski, Warszawa 2010, s. 381-383.

¹⁷ Por. A. Albert, *Najnowsza historia Polski 1914-1993, t. 2: 1945-1993*, Świat Książki, Warszawa 1995, s. 921.

O ile w polskich kręgach politycznych w początkowym okresie dyskursu publicznego na temat przyszłości bezpieczeństwa międzynarodowego Polski zauważyć można było pewną polaryzację w kwestii projektowanych przez obóz rządzący planów zrzeszenia z NATO, o tyle rozdzwięk ten zanikł w momencie ujawnienia się na powrót imperialistycznych ambicji Rosji. Część ugrupowań polskiej sceny politycznej upatrywało drogi do zapewnienia bezpieczeństwa zewnętrznego kraju bardziej w konsolidacji współpracy w ramach Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie. Ewolucja tych poglądów następowała wraz z rejestrowanym poparciem społeczeństwa dla scenariusza związania przyszłości Polski z akcesem do struktur Sojuszu Północnoatlantyckiego. Przyczyniło się to do wypracowania ponadpartyjnego konsensusu i jednomyślności na polskiej scenie politycznej w przedmiocie starań o członkostwo Polski w NATO¹⁸.

Krokiem w kierunku wejścia Polski do Sojuszu było zaproszenie na początku 1994 roku państw pretendujących do członkostwa w nim do udziału w programie „Partnerstwo dla Pokoju”. Wymiernym skutkiem tej współpracy było stworzenie warunków do wspólnych ćwiczeń wojskowych i udziału w humanitarnych i pokojowych operacjach. Nie zadowalało to Polski, która domagała się deklaracji, że udział w tym projekcie otworzy jej drogę do pełnego członkostwa w Sojuszu. Zamiast oczekiwanego oświadczenia, Polska spotkała się z ripostą wskazującą na konieczność uprzedniego wprowadzenia przez nią cywilnej kontroli nad wojskiem¹⁹.

Rosyjska krytyka planów rozszerzenia NATO o państwa Europy Środkowo-Wschodniej nie powstrzymała polskich dążeń do wejścia do Sojuszu. Nie wpłynęło to również na decyzję USA, które nadal wykazywało poparcie dla tej idei. W 1997 roku powołano nawet Euroatlantycką Radę Partnerstwa, która stanowiła kolejny krok w kierunku zbliżenia państw tego regionu do Sojuszu. W Warszawie jako rację stanu odbierano sfinalizowanie działań, które uplasują Polskę w gronie państw sygnatariuszy Traktatu Północnoatlantyckiego. Odczytywano to jako cel strategiczny z punktu widzenia bezpieczeństwa kraju. Przekonywano przy tym, że korzyść z takiej relacji będzie obopólna. Argumentowano to specyfiką położenia geograficznego Polski oraz jej bogatym doświadczeniem i wiedzą na temat problematyki wschodniej, a także tym, że jej obecność w Sojuszu zwiększy jego potencjał militarny. Wieloletnie działania zostały zwieńczone sukcesem, czego wymiernym efektem było przyjęcie Polski do Sojuszu Północnoatlantyckiego w marcu 1999 roku²⁰. Obecność Polski w strukturach NATO bezsprzecznie wpłynęła na progres jej poziomu bezpieczeństwa międzynarodowego. Od momentu akcesu do Sojuszu, Polska zdołała wielokrotnie udowodnić, że jest cennym

¹⁸ Por. R. Kupiecki, *NATO w polskiej perspektywie 1989-2019*, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Warszawa 2019, s. 66-68. Wśród ówczesnych polskich partii politycznych przez długi czas optujących za bliższą współpracą z KBWE niż NATO był Sojusz Lewicy Demokratycznej. W przypadku partii centroprawicowych odnotowywano ich krytykę rządu za opieszałość do dążeniu do przyjęcia Polski do NATO bardziej przez pryzmat próby zbitcia kapitału politycznego, aniżeli faktycznych strategicznych celów III Rzeczypospolitej.

¹⁹ J. Czaputowicz, op.cit., s. 384.

²⁰ Tamże, s. 385. Poza Polską do NATO przyjęto wówczas także Czechy i Węgry.

partnerem, na którego można liczyć we wspólnych działaniach na rzecz szeroko rozumianego bezpieczeństwa międzynarodowego.

6.4. Bilans członkostwa polski w NATO

Transformacja ustrojowa w Polsce oraz rozpad międzynarodowego porządku bipolarnego w latach dziewięćdziesiątych dwudziestego wieku bezsprzecznie pozycjonowało Polskę w zupełnie innej rzeczywistości geopolitycznej. Rozpad Układu Warszawskiego i niezależnienie się od moskiewskiego ośrodka decyzyjnego pozwalało wreszcie Polsce na całkowicie suwerenne konstruowanie jej miejsca i znaczenia na arenie międzynarodowej. Integracja z Europą Zachodnią wydawała się w tych okolicznościach koniecznością dziejową. Podjęcie działań na rzecz zbudowania stabilnych podstaw bezpieczeństwa zewnętrznego zdawało się z kolei zadaniem nie mniej ważnym, jak podążanie w kierunku akcesu do Unii Europejskiej. Determinacja działań w tym zakresie zaowocowała przyjęciem do struktur Sojuszu Północnoatlantyckiego. Polskie członkostwo w NATO nie należy jednak interpretować jedynie przez pryzmat jednostronnych korzyści. Bilans ponad dwudziestoletniej obecności Polski w Sojuszu wskazuje, że relacja ta ma charakter wielowymiarowy. Na przestrzeni tego czasu Polska wielokrotnie udowodniła, że należy ją traktować jako solidnego i ważnego strategicznie partnera działającego na rzecz międzynarodowego bezpieczeństwa.

Najbardziej wymiernym przykładem świadczącym o potencjale Polski jako członka NATO świadczy jej udział w misjach sojuszniczych. Dowodzi to koalicyjnej solidarności nawet w przypadkach, gdy trzeba było ją potwierdzać poza obszarem traktatowym²¹. Postawa polskich żołnierzy realizujących zadania stabilizacyjne i operacje wojskowe spotykała się z wysoką notą i oceną ze strony partnerów sojuszniczych. Dotyczyło to między innymi bałkańskich operacji w Albanii, Kosowie i Macedonii. W toku wypełniania zobowiązań traktatowych Polska zyskała także nieocenione doświadczenie. Z pewnością do takich zaliczyć należy złożone i długie misje wojskowe wykonywane poza kontynentem europejskim – misje w Afganistanie, Iraku czy Pakistanie²². Nie bez znaczenie pozostaje również kwestia wzrostu wyszkolenia i wyposażenia polskiego wojska oraz nabycie umiejętności koordynacji pod dowództwem kontyngentów obcych państw. Udział w misjach pozwolił również na wypracowanie nowych procedur, doktryn i algo-

²¹ Polska nabywała cennych doświadczeń w tym zakresie uczestnicząc w takich misjach jeszcze przed wstąpieniem do NATO. Najlepszym tego przykładem jest uczestnictwo w misji IFOR/SFOR w Bośni i Hercegowinie. W późniejszych okresach polskie wojsko uczestniczyło również w operacjach NATO w Kosowie, Albanii, Macedonii, Pakistanie, Iraku, Afganistanie, Litwie, Łotwie, Estonii i w basenie Morza Śródziemnego. Polscy żołnierze uczestniczyli także w wielu operacjach podejmowanych doraźnie, jak np. działania mające na celu ochronę chemiczną podczas szczytu NATO w stolicy Łotwy w 2006 r, czy olimpiady w Atenach w 2004. R. Kupiecki, op. cit., s. 180, 183.

²² Tamże, s. 181. W Pakistanie polskie wojsko było zaangażowane w usuwanie skutków trzęsienia ziemi.

rytmów dowodzenia²³. Partnerstwo z NATO przyczyniło się także do rozwoju elitarnego rodzaju sił zbrojnych, jakim są Wojska Specjalne²⁴.

Członkostwo Polski w strukturach Sojuszu Północnoatlantyckiego stanowi ważny strategiczny czynnik determinujący jej bezpieczeństwo międzynarodowe. Polska aktywność na forum NATO i w jego działaniach świadczy o istotnej roli Polski jako koalicyjnego partnera. Bilans zysków i strat wynikających z tej relacji zdecydowanie wskazuje na prymat obopólnych korzyści²⁵. W obliczu rosyjskiej inwazji na Ukrainę z 24 lutego 2022 roku, decyzja o podjęciu kroków w kierunku akcesu do NATO jedynie potwierdza słuszność obranej drogi. Przedłużająca się wojna na Ukrainie i brak zdecydowanej jednomyślności państw europejskich w kwestii przyjęcia właściwej optyki i postawy, wobec tego konfliktu, nakazuje poczucia bezpieczeństwa poszukiwać właśnie we wspólnocie Sojuszu²⁶.

6.5. Zakończenie

Świat po zakończeniu II wojny światowej wszedł w etap nowego typu konfliktu. Powojenna rywalizacja o strefę wpływów ugruntowała podział świata na dwa bieguny. Zimnowojenna walka dwóch pretendenta do objęcia roli hegemona wywołała na powrót nastrój strachu i niepewności o bezpieczeństwo. Obawy te stały się asumptem do stworzenia konceptu transatlantyckiego partnerstwa na rzecz pokoju. Wymiernym owocem takich starań było powołanie do życia NATO. Polska, która w powojennych realiach znalazła się po stronie kurtyny rozciągniętej przez radzieckie mocarstwo skazana była na budowanie swojego międzynarodowego bezpieczeństwa w strukturach Układu Warszawskiego. Jego likwidacja, towarzysząca rozpadowi Związku Radzieckiego, przemiany społeczno-polityczne w regionie Europy Środkowo-Wschodniej i transformacja ustrojowa w Polsce, otworzyły jej drogę do możliwości poszukiwania alternatywnych form budowania swojego bezpieczeństwa w świecie. Wytyczony kierunek wskazywał na konieczność podjęcia działań w zakresie akcesu do Sojuszu Północnoatlantyckiego. Osiągnięcie wyznaczonego celu zaowocowało zapewnieniem sobie wzrostu poziomu bezpieczeństwa zewnętrznego w zmieniającym się świecie. Ponad dwudziestoletni staż i doświadczenia płynące dla Polski z funkcjonowania w tym układzie koalicyjnym, w zdecydowany sposób przemawiają za słusznością niegdyś obranego kursu.

²³ Tamże, s. 184. W samej misji w Afganistanie takie umiejętności miało okazję nabyć blisko 28 tys. polskich żołnierzy.

²⁴ Tamże.

²⁵ Po stronie strat niewątpliwie można zapisać śmiertelne ofiary działań w ramach polskich kontyngentów NATO. W misjach tych łącznie zginęły 63 osoby. Tamże, s. 185.

²⁶ Unia Europejska dysponuje symbolicznym potencjałem militarnym, którego zdolność do obrony znajduje się pod znakiem zapytania. Grupy Bojowe Unii Europejskiej nigdy nie zostały sprawdzone w działaniu. Por. M. Lasoń, Perspektywy utworzenia wspólnej armii europejskiej a kryzys funkcjonowania Unii Europejskiej w drugiej dekadzie XXI wieku, „Krakowskie Studia Międzynarodowe” 2017, nr 1, s. 71.

Bibliografia

- [1] Albert A., *Najnowsza historia Polski 1914-1993*, t. 2: 1945-1993, Świat Książki, Warszawa 1995.
- [2] Benken P., *Problematyka wykorzystania I Batalionu Szturmowego w operacji „Dunaj”*, „Przegląd Historyczno-Wojskowy” 2021, nr 1.
- [3] Czaputowicz J., *Posłowie: Polska droga do NATO i Unii Europejskiej*, [w:] *Polski wiek XX, t. 4*, pod red. K. Persak, P. Machcewicz, Bellona i Muzeum Historii Polski, Warszawa 2010.
- [4] Czarniecki A., *Meandry strategii bezpieczeństwa międzynarodowego II Rzeczypospolitej w ujęciu „polityki równych odległości”* [w:] *Funkcje bezpieczeństwa, cz. 2*, pod red. J. Fabisiak, H. Sommer, G. Zakrzewski, Oficyna Wydawnicza Politechniki Rzeszowskiej, Rzeszów 2023.
- [5] Dronicz S., *Wojsko i politycy. Od Berlinga do Komorowskiego*, Agencja Wydawnicza CB, Warszawa 2002.
- [6] Gogola Z., *Metody walki z „zimną wojną”*, [w:] *Habent omnia tempora sua: prace ofiarowane ks. prof. dr. hab. Januszowi Wycisłe*, pod red. Z. Gogola, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II, Kraków 2013.
- [7] Jamsheer H.A., *Doktryny administracji USA w systemie bezpieczeństwa państwa okresu „zimnej wojny”: wybrane zagadnienia*, „Zeszyty Historyczne Akademii i Jana Długosza” 2013, t 12.
- [8] Kałużny R., *Układ Warszawski 1955-1991*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Oficerskiej Wojsk Łądowych”, 2008, nr 1.
- [9] Kowalski K., *Plan Marshalla. Uwarunkowania i skutki gospodarczo-polityczne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2014.
- [10] Kukułka J., *Historia współczesna stosunków międzynarodowych 1945-1994*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 1999.
- [11] Kupiecki R., *NATO w polskiej perspektywie 1989-2019*, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Warszawa 2019.
- [12] Lasoń M., *Perspektywy utworzenia wspólnej armii europejskiej a kryzys funkcjonowania Unii Europejskiej w drugiej dekadzie XXI wieku*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe” 2017, nr 1.
- [13] *Najnowsza historia świata 1945-1995, tom. III 1979-1995*, pod red. A. Patk, J. Rydel, J.J. Węc.
- [14] *NATO a bezpieczeństwo Polski*, pod red. S. Czaja, E. Tyszkiewicz, Wydawnictwo Literackie, Kraków 1997.
- [15] *Organizacje w stosunkach międzynarodowych. Istota, mechanizmy działania, zasięg*, pod red. T. Łoś-Nowak, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1999.
- [16] Podraza A., *Początek transatlantyckiego partnerstwa bezpieczeństwa – wybuch zimnej wojny i powstanie sojuszu Atlantyckiego*, „Myśl Ekonomiczna i Polityczna” 2019, nr 2.
- [17] Skrzypek M., *Implementacja założeń doktryny Monroe’a w relacjach Stanów Zjednoczonych z mocarstwami europejskimi w latach 1823-1900*, [w:] *Stany Zjednoczone Ameryki a polityka zagraniczna i prawo międzynarodowe*, pod red. M. Urbańczyk, Ł. D. Bartosik, A. Ratajczak, Wydawnictwo Naukowe ArchaeGraph, Poznań-Łódź 2018.
- [18] Szatlach M., *Rola Planu Marshalla w początkowym okresie procesu instytucjonalizacji integracji europejskiej*, „Świat Idei i Polityki”, 2021, t. 20, nr 2.

- [19] Szewczyk R., *1 Batalion Szturmowy podczas przygotowań i interwencji w Czechosłowacji w 1968 r.*, „Przegląd Historyczno-Wojskowy”, 2019, nr 3.
- [19] *Unia Europejska, NATO a bezpieczeństwo Polski*, pod red. S. Czai, E. Tyszkiewicz, Dom Wydawniczy Bellona, Warszawa 2000.

POLAND IN NATO-THE PATH TO THE ALLIANCE AND BALANCE OF MEMBERSHIP

The beginnings of transatlantic cooperation between countries in the field of security can be traced to the mood prevailing in the post-war world. The end of the global conflict has not brought the pacifist vision of humanity's future any closer. The rising position of the USA and the Soviet Union outlined the prospect of a future world divided into areas under the auspices of one of these aspiring superpowers. A scenario assuming the possibility of bilateral cooperation between the former coalition partners also seemed increasingly unrealistic. The differences of opinions regarding the future of post-war Germany were only an early indication of the growing polarization of views regarding the post-war concept of the world. From the beginning, international cooperation between the USA and the Soviet Union seemed to be a doomed in advanced to a political mesalliance. The start of the "Cold War" only confirmed such concerns. The growing sense of threat in Western Europe became the impetus to undertake the effort of creating an international concept of a collective security system, of which NATO became the institutionalized product. After the collapse of the bipolar world order and various political changes, Poland also took a number of actions aimed at joining the Alliance. March 2025 will mark 25 years since Poland joined the North Atlantic Treaty Organization. The approaching anniversary of this event prompts reflection on the analysis of Poland's path to the Alliance and the assessment of its membership in it.

Keywords: international security, international relations, NATO.

CZĘŚĆ PIĄTA

**ZARZĄDZANIE KRYZYSOWE
JAKO ELEMENT BEZPIECZEŃSTWA**

Rozdział 7.

ZARZĄDZANIE KRYZYSOWE W GMINIE CHĘCINY W KONTEKŚCIE NAPŁYWU UCHODźCÓW Z UKRAINY

Jednym z podstawowych zadań państwa jest zapewnienie obywatelom poczucia bezpieczeństwa. Do wypełnienia konstytucyjnego obowiązku służy państwu system zarządzania kryzysowego. Obejmuje on kompleks czynności związanych z planowaniem, zapobieganiem, reagowaniem i odwracaniem skutków wydarzeń nadzwyczajnych. Do doskonalenia systemu zarządzania kryzysowego, służą szkolenia i dotychczasowe doświadczenia z prób reagowania na zagrożenia. W artykule podjęto problem zarządzania kryzysowego w przypadku dezorganizacji związanej z napływem dużej liczby uchodźców. Na podstawie działań władz Miasta i Gminy Chęciny, przybliżono podstawy prawne zarządzania kryzysowego, sposób funkcjonowania wybranych instytucji samorządowych, a także podjęto próbę oceny działań.

Słowa kluczowe: zarządzanie kryzysowe, zagrożenie, uchodźcy, samorząd, Chęciny.

7.1. Wprowadzenie

Świat, w którym żyjemy sprzyja powstawaniu sytuacji kryzysowych, dlatego polityka zarządzania kryzysem państwa demokratycznego musi być prowadzona umiejętnie aby nie spowodować chaosu. Wpływ na podejmowanie właściwych decyzji ma podnoszenie kompetencji i świadomości, szeroka wiedza z zakresu zarządzania i wyciąganie wniosków z minionych wydarzeń².

Z dotychczasowych doświadczeń wynika, że nie ma dwóch jednakowych sytuacji kryzysowych. Każda jest inna, różnokierunkowa i niejednoznaczna. Potwierdzeniem tych słów są wydarzenia jakie nastąpiły po dniu 24 lutego 2022 r.,

¹ dr Robert Matysik, dydaktyk, Wydział Prawa i Bezpieczeństwa Akademii Nauk Stosowanych w Kielcach ul. Jagiellońska 109 A, oraz Wydziału Bezpieczeństwa Społecznej Akademii Nauk w Kielcach ul. Aleja Solidarności 34, e-mail: bezpwew123@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-6825-8573>.

² S. Wojciechowska-Filipek, B. Mazurek-Kucharska, *Zarządzanie w kryzysie. Aspekty organizacyjne i psychologiczne*, Warszawa 2014, s. 7-8, 106; K. Sienkiewicz-Małyjurek, F.R. Krynojewski, *Zarządzanie kryzysowe w administracji publicznej*, Warszawa 2010, s. 9-10; S. Dębski, *Funkcje bezpieczeństwa – istota*, [w:] *Funkcje bezpieczeństwa*, red. J. Fabisiak, H. Sommer, T. Kostecki, G. Zakrzewski, Rzeszów 2022, cz. 3, s. 88.

kiedy to granicę z Polską przekroczyła fala osób uciekających z Ukrainy przed wojną.

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie wybranych aspektów zarządzania kryzysowego w sytuacji dezorganizacji związanej z napływem dużej liczby uchodźców. Przybliżone zostaną regulacje prawne wprowadzone w związku z kryzysem uchodźczym oraz sposób funkcjonowania instytucji samorządowych. Podjęta zostanie także próba oceny tych działań.

Podstawę źródłową dla niniejszej pracy stanowiły informacje, uzyskane z Urzędu Miasta i Gminy w Chęcinach i Miejsko Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej za okres od dnia 24 lutego 2022 r. do dnia 31 grudnia 2022 r. Wykorzystane zostały także opracowania, artykuły i netografia.

W artykule wykorzystano analityczną metodę badawczą. Użyto ją do badania informacji uzyskanych z jednostki samorządu terytorialnego oraz informacji dostępnych w opracowaniach i artykułach naukowych.

7.2. Charakterystyka gminy Chęciny

Gmina Chęciny jest gminą miejsko-wiejską położoną w centralnej części województwa świętokrzyskiego. Jest to jednostka, na terenie której miejscowość Chęciny ma status miasta. Pozostały teren gminy to obszar wiejski obejmujący następujące miejscowości: Bolmin, Charężów, Gościniec, Jedlnica, Korzecko, Lelusin, Lipowica, Łukowa, Miedzianka, Milechowy, Mosty Ostrów, Podpolichno, Podzamcze, Polichno, Przymiarki, Radkowice, Siedlce, Skiby, Starochęciny, Tokarnia, Wojkowiec, Wolica, Wrzosey, Wymysłów i Zacisze.

Gmina położona jest w granicach powiatu kieleckiego, w odległości około 14 km na południowy – zachód od Kielc. Zajmuje powierzchnię 127,30 km.kw., którą w 2022 r. zamieszkiwało 14.651 osób. W jej obrębie biegnie droga krajowa numer 7 łącząca północ z południem Polski. Stanowi ona ważne połączenie Trójmiasta z Warszawą, Krakowem i przejściem granicznym w Chyżnem. Poza tym, na terenie gminy krzyżują się drogi wojewódzkie numer 762 – Kielce–Małogoszcz i 763 – Chęciny–Morawica³.

Władzę wykonawczą w gminie sprawuje burmistrz, który pełni swoją funkcję przy pomocy Urzędu Miasta i Gminy w Chęcinach. Wykonuje zadania wynikające z ustawy o samorządzie gminnym oraz z innych ustaw szczególnych w tym o zarządzaniu kryzysowym. Organem stanowiącym i kontrolnym jest Rada Miasta i Gminy Chęciny⁴.

³ Urząd Gminy i Miasta w Chęcinach, *Raport o stanie Gminy Chęciny za rok 2022*, Chęciny 2023, s. 5, https://checiny.biuletyn.net/fls/bip_pliki/2023_06/BIPF5FDAF9F34439CZ/2022_raport_o_stanie_gminy.pdf, [14.10.2023].

⁴ *Kierownictwo Urzędu*, http://www.checiny.pl/asp/pl_start.asp?typ=14&menu=442&strona=1&sub=325&subsub=336, [14.10.2023]; art. 15 Ustawy z dnia 8.03.1990 r., o samorządzie gminnym, Dz. U. 1990 Nr 16 poz. 95; Ustawa z dnia 26.04.2007r., o zarządzaniu kryzysowym, Dz.U. z 2007 r., Nr 89 poz. 590.

Edukacja dzieci i młodzieży z terenu gminy odbywa się w dwunastu placówkach oświatowych. Gmina Chęciny prowadzi dziewięć z nich. Znajdują się one w takich miejscowościach jak: Bolmin, Łukowa, Polichno, Staroheciny, Tokarnia, Chęciny i Wolica. Dwie szkoły podstawowe prowadzone są przez Stowarzyszenie Wspierające Rozwój Wsi Radkowice i Stowarzyszenie Wspierające Rozwój Kultury w Korzecku. Powiat Kielce prowadzi z kolei Zespół Szkół zlokalizowany w Chęcinach.

Ochroną przeciwpożarową na terenie gminy Chęciny zajmuje się osiem jednostek Ochotniczych Straży Pożarnych posiadających odpowiednie zaplecze techniczne zlokalizowane w takich miejscowościach jak: Bolmin, Chęciny, Łukowa, Ostrów, Radkowice, Siedlce, Tokarnia i Wolica.

Opiekę zdrowotną sprawują jednostki organizacyjne Samorządowego Zakładu Podstawowej Opieki Zdrowotnej w Chęcinach. Należą do nich: Przychodnia Rejonowa w Chęcinach, Ośrodek Zdrowia w Wolicy, Ośrodek Zdrowia w Łukowej i dwa punkty zajmujące się pobieraniem materiału do badań laboratoryjnych. W Chęcinach funkcjonuje także Wojewódzki Szpital Specjalistyczny podlegający Województwu Świętokrzyskiemu⁵.

W mieście Chęciny działa również Centrum Kultury i Sportu, które ma swoją siedzibę przy ul. Armii Krajowej 18A. Ta samorządowa instytucja dysponuje dużym obiektem, w którym znajduje się hala widowiskowo-sportowa *Pod Basztami*, zaplecze socjalno-administracyjne oraz pomieszczenia techniczne⁶.

7.3. Wybrane aspekty zarządzania kryzysowego

Jak wskazuje Cezary Guźniczak i Szczepan Stempiński, bardzo ważnym aspektem funkcjonowania systemu zarządzania kryzysowego jest warstwa normatywna, która stanowi podstawę do wszelkich przedsięwzięć. Przekazanie więc prawnoustrojowych instrumentów zapewniających sprawne działanie w sytuacji zagrożenia staje się sprawą pierwszorzędą⁷. Taką zasadą kierowały się z pewnością organy władzy Unii Europejskiej i Polski w obliczu sytuacji jaka nastąpiła od dnia 24 lutego 2022 r.

Na teren wspólnoty europejskiej zaczęła wówczas napływać z Ukrainy bardzo duża ilość osób uciekających przed wojną. Naruszone zostały zasady bezpieczeństwa ludności i mienia w znacznych rozmiarach, a organom administracji państwowej zaczęła zagrażać niewydolność z uwagi na brak dostatecznych sił i środków. Pomimo tego, względy etyczne przemawiały za tym aby udzielić pomocy potrzebującym.

⁵ Statut Wojewódzkiego Szpitala Specjalistycznego im. Św. Rafała w Czerwonej Górze, <https://bip.czerwonagora.pl/Artykul-Statut-Wojewodzkiego-Szpitala-Specjalistycznego--im-Sw-Rafala,1572.html>, [14.10.2023].

⁶ Urząd Gminy i Miasta w Chęcinach, *Raport o stanie Gminy...dz.* cyt. s. 52, 54, 66, 70, 73-74.

⁷ C. Guźniczak, S. Stempiński, *Zarządzanie kryzysowe. Doskonalenie procedur reagowania na przykladzie Gminy Miasta Szczecin*, Toruń 2021, s. 7, 13.

W dniu 4 marca 2022 r. Rada Unii Europejskiej uruchomiła mechanizm przewidziany w Dyrektywie Rady z dnia 20 lipca 2001 r., w sprawie minimalnych standardów przyznawania tymczasowej ochrony na wypadek masowego napływu wysiedleńców oraz środków wspierających równowagę wysiłków między Państwami Członkowskimi związanych z przyjęciem takich osób wraz z jego następstwami⁸. Przyjęte zostały minimalne standardy przyznawania tymczasowej pomocy humanitarnej. Umożliwiały korzystanie w całej Unii Europejskiej z praw związanych z pobytem, zakwaterowaniem, pomocą społeczną i medyczną oraz z dostępem do rynku pracy⁹.

Rada Unii Europejskiej zaproponowała także korzystanie ze środków pochodzących z Europejskiego Funduszu na rzecz Uchodźców. Jego zadaniem było wspieranie państw członkowskich w podejmowaniu wysiłków w zakresie przyjmowania uchodźców i wysiedleńców oraz ponoszenia związanych z tym konsekwencji¹⁰.

Do dyspozycji państw członkowskich była również pomoc rzeczowa i ekspercka, oferowana w ramach Unijnego Mechanizmu Ochrony Ludności. Warto zaznaczyć, że mechanizm stanowi narzędzie wspólnotowego przygotowania, zapobiegania i reagowania na katastrofy spowodowane działaniem człowieka¹¹.

Definiując pewne ramy udzielanego wsparcia, Rada Unii Europejskiej nie stała na przeszkodzie we wdrażaniu przez państwa członkowskie innych, korzystniejszych warunków pomocy dla osób uciekających przed wojną.

Reakcją władz Rzeczypospolitej Polskiej, było przyjęcie specustawy w dniu 12 marca 2022 r., o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa. Według Rzecznika Praw Obywatelskich, uchwalenie jej było krokiem potrzebnym i uzasadnionym. Funkcjonując obok obowiązujących aktów prawnych, ułatwiła przybyszom dostęp do rynku pracy i do świadczeń socjalnych. Zakres jej jednak był węższy od tego wyznaczonego w Decyzji Wykonawczej Rady Unii Europejskiej z dnia 4 marca 2022 r. Obejmując swoim zasięgiem obywateli Ukrainy i członków ich rodzin, pomijała na przykład bez-

⁸ Dyrektywa Rady z 20.07.2001 r. 2001/55/WE, w sprawie minimalnych standardów przyznawania tymczasowej ochrony na wypadek masowego napływu wysiedleńców oraz środków wspierających równowagę wysiłków między Państwami Członkowskimi związanych z przyjęciem takich osób wraz z jego następstwami, (Dz.U.UE.L.2001.212.12), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/ALL/?uri=celex%3A32001L0055>, [14.10.2023].

⁹ Pkt 1-4,8-9,11,16-17,22 Decyzji Wykonawczej Rady Unii Europejskiej 2022/382 z dnia 4 marca 2022 r., stwierdzającej istnienie masowego napływu wysiedleńców z Ukrainy w rozumieniu art. 5 dyrektywy 2001/55/WE i skutkującej wprowadzeniem tymczasowej ochrony, Dz.U. UE L 71/1, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX%3A32022D0382>, [14.10.2023].

¹⁰ Europejski Fundusz na rzecz Uchodźców, <https://www.gov.pl/web/dfe-mswia/europejski-fundusz-na-rzecz-uchodzcow-efu>, [14.10.2023].

¹¹ M. Rysak, Unijny Mechanizm Ochrony Ludności, 9.02.2023, <https://www.gov.pl/web/mswia/unijny-mechanizm-ochrony-ludnosci>, [14.10.2023].

państwowców lub obywateli państw trzecich, innych niż Ukraina, którzy przed dniem 24 lutego 2022 r. korzystali z ochrony międzynarodowej¹².

Pozostając jednak przy korzyściach jakie dawała ustawa o pomocy obywatelom Ukrainy, warto zaznaczyć, że obywatele tego państwa nabywali szereg praw po uzyskaniu numeru pesel. Były to świadczenia rodzinne, wychowawcze, rodzinny kapitał opiekuńczy, dofinansowanie opłaty za pobyt dziecka w żłobku, klubie dziecięcym lub u dziennego opiekuna oraz świadczenia pieniężne i niepieniężne¹³.

Przykład Miasta i Gminy Chęciny pokazuje, że również jednostki samorządu terytorialnego nie pozostały bierne wobec kryzysu uchodźczego. Rada Miejska w Chęcinach przyjęła w dniu 11 kwietnia 2022 r. uchwałę, w sprawie zakresu pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa. Przewidziany w niej został następujący zakres pomocy:

- organizowanie, prowadzenie i udzielanie pomocy doraźnej,
- tymczasowy kwaterunek,
- zapewnienie wyżywienia,
- zapewnienie środków czystości i higieny osobistej, środków medycznych oraz innych produktów i artykułów niezbędnych do udzielania pomocy,
- zorganizowanie pomocy humanitarnej, w tym transportu darów,
- pomoc w komunikacji językowej,
- organizowanie zajęć integracyjnych, edukacyjnych, kulturalnych i aktywizacji społecznej,
- zorganizowanie transportu niezbędnego do realizacji zadań określonych powyżej¹⁴.

7.4. Zarządzanie kryzysowe w gminie Chęciny

Kwestię zarządzania kryzysowego na terenie gminy Chęciny, należy rozpocząć od krótkiej charakterystyki uprawnień przysługujących wojewodzie, w przypadku wystąpienia sytuacji kryzysowej, będącemu przedstawicielem Rady Ministrów i zwierzchnikiem rządowej administracji zespolonej w województwie.

¹² Ustawa z dnia 12.03.2022r., o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa, Dz. U. 2022 poz. 583; Rzecznik Praw Obywatelskich wobec uchodźców wojennych z Ukrainy. Wybrane zagadnienia, lipiec 2023, s. 2-3, <https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/2023-07/Rzecznik%20Praw%20Obywatelskich%20wobec%20uchod%C5%BAc%C3%B3w%20wojennych%20z%20Ukrainy%20-%20artyku%C5%82.pdf>, [14.10.2023].

¹³ Art. 2 Ustawy z dnia 28.11.2003 r., o świadczeniach rodzinnych, Dz.U. 2003 nr 228 poz. 2255; Art. 5 Ustawy z dnia 11.02.2016 r., o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci, Dz.U. 2016 poz. 195; Art. 38e Ustawy z dnia 9.06.2011 r., o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, Dz.U. 2011 nr 149 poz. 887; Art. 4 i 5 Ustawy z dnia 17.11.2021 r., o rodzinnym kapitale opiekuńczym, Dz.U. 2021 poz. 2270; Art. 62 i 63 Ustawy z dnia 4.02.2011 r., o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3, Dz.U. nr 45 poz. 235; Art. 5a i 8, Ustawy z dnia 12.03.2004 r., o pomocy społecznej, Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593; Art. 31 Ustawy z dnia 12.03.2022 r., o pomocy obywatelom Ukrainy, dz. cyt.

¹⁴ Uchwała Rady Miejskiej w Chęcinach z dnia 11.04.2022 r., w sprawie zakresu pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa.

Art. 22 pkt 2 i art. 25 Ustawy, *o wojewodzie i administracji rządowej w województwie*, daje wojewodzie prawo do wydawania poleceń obowiązujących wszystkie organy administracji rządowej działające w województwie. W sytuacjach nadzwyczajnych jego zadaniem jest zapewnienie współdziałania wszystkich organów administracji rządowej i samorządowej w województwie. Kieruje ich działalnością w zakresie zapobiegania zagrożeniu życia, zdrowia lub mienia oraz zagrożeniom środowiska, bezpieczeństwa państwa i utrzymania porządku publicznego, ochrony praw obywatelskich, a także zapobiegania klęskom żywiołowym i innym nadzwyczajnym zagrożeniom oraz zwalczania i usuwania ich skutków, na zasadach określonych w odrębnych ustawach¹⁵.

Art. 14 ust. 2 pkt 1 ustawy, *o zarządzaniu kryzysowym*, wyznacza z kolei wojewodzie zadanie kierowania monitorowaniem, planowaniem, reagowaniem i usuwaniem skutków zagrożeń na terenie województwa¹⁶.

Właśnie w oparciu o powyższe uprawnienia wojewoda świętokrzyski, w dniu 25 lutego 2022 r. polecił Burmistrzowi Miasta i Gminy Chęciny podjąć działania zmierzających do zakwaterowania obywateli Ukrainy w ustalonych ośrodkach, zapewnienia im odpowiednich warunków bytowych a także zorganizowania obsługi i wyżywienia. Ponieważ sytuacja jaka wytworzyła się w związku z działaniami militarnymi na Ukrainie wyczerpywała definicję zarządzania kryzysowego, zadanie miało być finansowane z budżetu państwa¹⁷.

W oparciu o zarządzenie Burmistrza Miasta i Gminy Chęciny z dnia 10 marca 2022 r., powołany został 20-osobowy organ pomocniczy czyli Gminny Zespół Zarządzania Kryzysowego. Burmistrz pełnił funkcję przewodniczącego. Do dyspozycji miał dwóch zastępców, osoby zatrudnione w urzędzie gminy, osoby zatrudnione w gminnych jednostkach organizacyjnych oraz przedstawiciele Policji, Straży Pożarnej i Zakładu Opieki Zdrowotnej. Skład zespołu nie był zamknięty i przewidywał możliwość zapraszania przez burmistrza innych osób do współpracy jak np. przedstawiciele organizacji społecznych i charytatywnych oraz ekspertów¹⁸.

Zgodnie z ustawą, *o zarządzaniu kryzysowym*, prace Gminnego Zespołu Zarządzania Kryzysowego zostały podzielone na fazy: zapobiegania, przygotowania, reagowania i odbudowy. W ślad za Eligiuszem Nowakiem, należy podkreślić, że we wszystkich fazach zasadniczą rolę odgrywa aktywność w obszarze przygotowania logistycznego, którego zadaniem jest jak najszybsze zapewnienie niezbędnych podstaw egzystencji osób dotkniętych sytuacją kryzysową¹⁹.

Na przykładzie gminy Chęciny widzimy, że w pierwszej fazie zapobiegania położony został nacisk na aktywność w zakresie prowadzenia kontroli i nadzoru

¹⁵ Art. 22 i 25 Ustawy z dnia 23.01.2009r., *o wojewodzie i administracji rządowej w województwie*, Dz.U. 2009 Nr 31 poz. 206.

¹⁶ Art. 14 Ustawy z dnia 26.04.2007r, *o zarządzaniu kryzysowym...*, dz. cyt.

¹⁷ Informacje uzyskane z Urzędu Miasta i Gminy Chęciny.

¹⁸ Tamże.

¹⁹ E. Nowak, *Zarządzanie logistyczne w sytuacjach kryzysowych*, Warszawa 2008, s. 8.

nad przyjętymi zadaniami o charakterze prewencyjnym. Dotyczyło to eliminowania i redukcji prawdopodobieństwa wystąpienia potencjalnych zagrożeń, planowania środków finansowych oraz analizy i oceny istniejących aktów prawnych. Zwracano uwagę na elementy infrastruktury technicznej, środowiska naturalnego oraz grup i środowisk społecznych gminy.

Faza przygotowania obejmowała tworzenie planów, proponowanie zmian, aktualizowanie rozwiązań organizacyjno-prawnych i technicznych a także koordynowanie i prowadzenie szkoleń. Generalnie chodziło o przygotowanie warunków zabezpieczających koordynację pomocy humanitarnej dla ludności poszkodowanej.

Faza reagowania Gminnego Zespołu Zarządzania Kryzysowego przewidywała z kolei uruchomienie systemów, struktur ratowniczych i procedur, przekazywanie zadań dla służb, niesienie pomocy, stałą wymianę informacji, ograniczanie występowania zagrożeń, strat i zniszczeń, monitorowanie zagrożeń oraz przewidywanie ich dalszego rozwoju.

W fazie odbudowy znalazły się działania mające na celu przywrócenie zdolności reagowania, uzupełnienia zapasów służb ratowniczych oraz odtworzenia kluczowej dla funkcjonowania gminy infrastruktury krytycznej. Znalazła się także kwestia zapewnienia poszkodowanym niezbędnych warunków do przetrwania oraz dystrybucja środków pochodzących z pomocy humanitarnej.

Krótką charakterystykę etapów zarządzania kryzysowego kieruje nas do praktycznych działań podejmowanych przez Zespół Zarządzania Kryzysowego w Chęcinach w fazie reagowania i odbudowy²⁰.

W pierwszej kolejności należy skupić się na kwestii pomocy rzeczowej. Już w dniu 28 lutego 2022 r., Świętokrzyski Urząd Wojewódzki poinformował władze gminy o uruchomieniu przez Kancelarię Prezesa Rady Ministrów aplikacji umożliwiającej zarządzanie systemem darowizn. Za jej pośrednictwem, upoważnieni przedstawiciele urzędów wojewódzkich w całej Polsce zgłaszali darowizny przeznaczone dla osób oczekujących w kolejkach do przejść granicznych oraz w innych miejscach na Ukrainie. Dotyczyło to głównie darowizn w dużych ilościach. Pojedyncze darowizny pochodzące od osób mogły być przekierowywane do lokalnych organizacji pomocowych.

Władze województwa świętokrzyskiego uznały, że Centrum Logistyczne usytuowane w Chęcinach przy ul. Logistycznej 9 będzie najodpowiedniejsze do utworzenia centralnego wojewódzkiego magazynu zbiórki pomocy rzeczowej. Ze względów logistycznych nastąpił podział gromadzonych darów na 4 grupy: odzież i okrycia, środki higieny i czystości, żywność oraz inne przydatne akcesoria jak np. noże kuchenne, talerze, zapalki, baterie, zestawy pierwszej pomocy, środki przeciwbólowe i przeciwgorączkowe. Zwrócono uwagę na określone godziny dostaw i wcześniejsze uzgadnianie terminów dostaw darów, oznaczenie asortymentu

²⁰ Informacje uzyskane z Urzędu Miasta i Gminy..., dz. cyt.

i ilości palet co było niezbędne do zapewnienia bezpieczeństwa dostaw i uniknięcia nieporozumień organizacyjnych. Artykuły dla uchodźców gromadzono tymczasowo także w punkcie recepcyjnym zorganizowanym w hali *Pod Basztami* w Chęcinach²¹.

Punkty zbierania darów dla obywateli Ukrainy zostały zorganizowane przy Miejsko Gminnym Ośrodku Pomocy Społecznej i w 6 szkołach podstawowych usytuowanych na terenie Miasta i Gminy Chęciny. Aktywnością w zakresie zbierania potrzebnych artykułów wykazała się organizacja pozarządowa Stowarzyszenie *Asumpt*, które prowadziło zbiórkę potrzebnych artykułów dla Ukraińców. Na podkreślenie zasługuje duża ofiarność ze strony mieszkańców, która sprawiła, że część rzeczy zostało wysłanych na Ukrainę, a część przekazano do wykorzystania na terenie gminy²².

Kolejne zagadnienie to pomoc finansowa. W Chęcinach, w okresie od dnia 24 lutego do 31 grudnia 2022 r., numer pesel nadano 412 obywatelom Ukrainy przebywającym na terenie gminy. W ten sposób nabyli oni prawo do świadczeń, które realizował Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Chęcinach.

Środki finansowe pochodziły z budżetu państwa. Przeznaczone zostały na świadczenia rodzinne dla 35 rodzin i jednorazowe świadczenia w wysokości 300 zł. dla 319 osób²³. Pieniądze zostały przekazane także dla 167 obywateli Polski tytułem zapewnienia zakwaterowania i wyżywienia dla obywateli Ukrainy. 58 uczniów narodowości ukraińskiej skorzystało z posiłków w szkole, a 17 uczniom przyznano stypendia i zasiłki szkolne. W tym przypadku inicjatywę wykazały się władze rządowe, samorządowe i przedsiębiorcy, dzięki którym uczniowie otrzymywali przez cztery miesiące specjalne wsparcie finansowe w wysokości 300 zł. Oprócz wypłaty świadczeń, pracownicy opieki społecznej rozpoznawali również potrzeby uchodźców ukraińskich, których mieszkańcy gminy przyjęli pod swój dach²⁴.

W pierwszych dniach kryzysu uchodźczego, Urząd Miasta i Gminy Chęciny przeznaczył kwotę 6 915,80 zł. na zarządzanie kryzysowe. Pozwoliła ona na zorganizowanie odpowiednich pomieszczeń mieszkalnych, warunków bytowych, bieżącą obsługę i wyżywienie. Kwestie pomocy żywnościowej były także regulowane w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Żywnościowa 2014-2020 współfinansowanego z Europejskiego Funduszu Pomocy Najbardziej Potrzebującym. Reasumując, w całym 2022 r. Urząd Miasta i Gminy Chęciny wydał na pomoc dla uchodźców z Ukrainy 683 489,18 zł²⁵.

²¹ Tamże.

²² Tamże.

²³ Art. 31 Ustawy z dnia 12.03.2022r., o pomocy obywatelom Ukrainy..., dz. cyt.

²⁴ Informacje uzyskane z Miejsko Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Chęcinach; *Niezbędne wsparcie finansowe dla ukraińskich uczniów*, 8.03.2022, https://www.checiny.pl/asp/pl_start.asp?typ=13&menu=798&dzialy=798&akcja=artykul&artykul=16769, [14.10.2023].

²⁵ Informacje uzyskane z Miejsko Gminnego Ośrodka Pomocy..., dz. cyt.

Osoby przekraczające granicę z Polską były bezpośrednio kierowane do miejsc zbiorowego zakwaterowania wskazanych przez służby Wojewody Świętokrzyskiego. Na terenie gminy Chęciny, miejscem takim było Powiatowe Szkolne Schronisko Młodzieżowe w Chęcinach i hala widowiskowo-sportowa w Chęcinach. W związku z eskalacją konfliktu na Ukrainie i prawdopodobieństwem napływu kolejnych uchodźców, w oparciu o decyzję Wojewody Świętokrzyskiego z dnia 2 maja 2022 r., władze Gminy Chęciny przekształciły obiekty należące do ochotniczych straży pożarnych w miejsca tymczasowego zakwaterowania dla osób przybywających z Ukrainy²⁶.

Możliwość kwaterowania uchodźców z Ukrainy mieli także właściciele lub zarządcy ośrodków takich jak hotele czy też gospodarstwa agroturystyczne, pod warunkiem ich oficjalnego zgłoszenia. Oprócz chęci niesienia pomocy motywację stanowiła dla nich możliwość otrzymania refundacji ze środków rządowych. Zwrotu kosztów nie mogły oczekiwać osoby goszczące uchodźców na własną rękę. W celu zapobiegania konfliktom wynikającym między innymi z różnic kulturowych, zespół zarządzania kryzysowego rozpowszechnił w mediach i w formie ulotek, poradnik dla osób przyjmujących uchodźców co stanowiło realizację inicjatywy Biura Zarządzania Kryzysowego Starostwa Powiatowego w Kielcach.

Rozpowszechniane były również ulotki opracowane przez Kancelarię Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, które miały za zadanie ułatwienie funkcjonowania cudzoziemców w pierwszych godzinach i dniach pobytu w Polsce. Zawierały podstawowe wiadomości o punktach recepcyjnych, opiece medycznej, możliwościach poszukiwania pracy, edukacji dla dzieci, legalizacji pobytu wraz z telefonami i adresami internetowymi pod którymi można było uzyskiwać dodatkowe informacje. Zostały one opracowane w 4 językach: ukraińskim, rosyjskim, angielskim i polskim²⁷.

Praktycznym odzwierciedleniem akcji informacyjnej była pomoc jaką pracownicy ośrodka pomocy społecznej w Chęcinach nieśli rodzinom ukraińskim. Obejmowała ona przezwyciężanie barier związanych z nieznaną języka polskiego oraz procedur i prawa polskiego. Dotyczyło to między innymi pomocy przy logowaniu się do Platformy Usług Elektronicznych Zakładu Ubezpieczeń Społecznych i składaniu wniosków o świadczenie wychowawcze „500+”. Pracownicy społeczni podjęli się także rozwiązania kwestii małoletnich obywateli Ukrainy, którzy zostali pozbawieni opiekunów prawnych. W ich przypadku, zostały sporządzone wnioski do Sądu Rejonowego w Kielcach o ustalenie opiekunów tymczasowych²⁸.

²⁶ Urząd Miasta i Gminy w Chęcinach, *Raport o stanie Gminy...*, dz. cyt., s. 69.

²⁷ Informacje uzyskane z Urzędu Miasta i Gminy..., dz. cyt.

²⁸ Informacje uzyskane z Miejsko Gminnego Ośrodka Pomocy..., dz. cyt.; *Zakład Ubezpieczeń Społecznych przyznaje i wypłaca środki z programu Rodzina 500+ uchodźcom z Ukrainy*, 28.03.2022, https://www.checiny.pl/asp/pl_start.asp?typ=13&menu=169&dzialy=169&akcja=artykul&artykul=16874, [14.10.2023].

Inne ważne przedsięwzięcie pomocowe odbyło się w dniu 21 kwietnia 2022 r. w Centrum Kultury i Sportu w Chęcinach. Urząd Miasta i Gminy Chęciny wspólnie z Powiatowym Urzędem Pracy w Kielcach, uruchomił punkt, w którym udzielane były porady z zakresu możliwości zatrudnienia w Polsce. Aktywizowanie cudzoziemców ułatwiały zapisy specustawy dające możliwość podjęcia pracy bez dodatkowych zezwoleń przez osoby przybyłe do Polski po 24 lutego 2022 r.²⁹

Obywatelom Ukrainy, którzy uciekli do Polski przed agresją militarną Rosji udzielana była również pomoc lekarza rodzinnego, pomoc w poradni specjalistycznej i w szpitalu. W tym przypadku, na terenie gminy Chęciny cudzoziemcy pozostawali pod opieką Samorządowego Zakładu Podstawowej Opieki Zdrowotnej. Warunkiem do świadczenia takich usług przez placówkę medyczną był kontrakt podpisany z Narodowym Funduszem Zdrowia³⁰.

Zdecydowaną większą część osób przybywających do Polski stanowiły kobiety i dzieci, które miały w pamięci traumatyczne przeżycia jakie niesie ze sobą wojna. Takie wydarzenia jak: utrata dobytku, oderwanie od rodzimego otoczenia, utrata członka rodziny lub znajomych, samotne rodzicielstwo lub osierocenie, miały swoje konsekwencje w wymiarze społecznym i psychologicznym na co zwraca uwagę Agnieszka Skowrońska³¹.

Nie można w tej sytuacji pominąć inicjatywy Burmistrza Miasta i Gminy Chęciny, która miała na celu zatarcie negatywnych wspomnień wśród najmłodszych mieszkańców Ukrainy. W okresie mikołajkowym przekazał on upominki dla dzieci, mieszkających z rodzicami w Powiatowym Szkolnym Schronisku Młodzieżowym i zgłoszonych w Miejsko Gminnym Ośrodku Pomocy Społecznej. Oprócz tego, na terenie Chęcin zorganizowano tematyczne gry terenowe dla ukraińskich rodzin. Były to: wiosenna gra terenowa *Detektyw Zajczek, W krainie legend chęcińskich, EuroGra* z okazji Dnia Otwartych Funduszy Europejskich³².

Analizując terminy wprowadzania kolejnych działań i mając na uwadze, że konflikt na Ukrainie nadal trwa, łatwo zauważyć, że niektóre zaprezentowane przedsięwzięcia można zakwalifikować zarówno do etapu reagowania jak i odbudowy. Oznacza to, że w praktyce poszczególne etapy zarządzania kryzysowego przenikają się, wzajemnie uzupełniają albo przebiegają równolegle. Pomimo tego, że proces zarządzania kryzysowego jest procesem ciągłym, to trudno jest określić sztywne granice pomiędzy etapami na co słusznie wskazuje Wiesław Otwinowski. Badacz ten dodaje, że występuje zjawisko sprzężenia zwrotnego gdyż wnioski wyciągane w fazie odbudowy mają usprawnić w przyszłości organizację działań a tym samym rozpoczynają fazę zapobiegania³³.

²⁹ Art. 22 Ustawy z dnia 12.03.2022r., o pomocy obywatelom Ukrainy..., dz. cyt.

³⁰ Informacje uzyskane z Urzędu Miasta i Gminy..., dz. cyt.

³¹ A. Skowrońska, *Pomoc społeczna w obliczu katastrof i kryzysów złożonych*, Warszawa 2014, s. 52-54, 61.

³² Informacje uzyskane z Urzędu Miasta i Gminy..., dz. cyt.

³³ W. Otwinowski, *Podstawy zarządzania kryzysowego i systemu obronnego*, Poznań 2015, s. 53, <https://wshiu.pl/wp-content/uploads/2019/09/Podstawy-zarz%C4%85dzania-kryzysowego-Otwinowski.pdf>, [14.10.2023].

7.5. Zakończenie

Podsumowując, należy zwrócić uwagę na podstawy prawne przyjęte przez Radę Unii Europejskiej, władze Rzeczypospolitej Polskiej oraz Urząd Miasta i Gminy Chęciny. Z pewnością były to rozwiązania potrzebne i zostały wprowadzone tak szybko jak to było możliwe. Niektóre zapisy specustawy *o pomocy obywatelom Ukrainy* budziły zastrzeżenia ekspertów, co powinno stanowić podstawę do głębszej analizy. Wynikające z niej wnioski mogą zostać wykorzystane w przyszłości w fazie przygotowawczej zarządzania kryzysowego.

W przypadku kryzysu uchodźczego, szczególna rola przypadła Miejsko Gminnemu Ośrodkowi Pomocy Społecznej, który wykonywał zadania zaplanowane i zgłaszane przez zespół zarządzania kryzysowego. Takimi zadaniami były m.in.: organizacja pomocy materialnej dla poszkodowanej ludności, rozdzielanie przychodzących darów i środków finansowych oraz analiza możliwości gminy w zakresie udzielania wszechstronnej pomocy. Kolejnym krokiem pracowników pomocy społecznej, na co wskazują niektórzy badacze, powinno być samokształcenie i planowanie działań na przyszłość na wypadek podobnych zdarzeń³⁴.

Na podstawie dostępnych informacji wydaje się, że system zarządzania kryzysowego w Gminie Chęciny zadziałał prawidłowo. Jednostki organizacyjne i służby współpracowały i starały się działać w sposób adekwatny do sytuacji. Na podkreślenie zasługuje fakt, że zaspokajano podstawowe potrzeby uchodźców motywując ich jednocześnie do aktywności i podejmowania samodzielnej egzystencji.

Zaangażowanie władz Gminy w trakcie kryzysu uchodźczego, zostało zauważone i wyróżnione przez Fundację *Nowa Droga*, działającą pod patronatem Wojewody Świętokrzyskiego i Marszałka Województwa Świętokrzyskiego. W dniu 27 października 2022 r., gmina jako jedna z pięciu w województwie świętokrzyskim otrzymała statuetkę *Ludziom Dobrej Woli*³⁵.

Jak zauważa Krystian Kostur, nieustanny rozwój zagrożeń w wymiarze wewnętrznym i zewnętrznym wymusza ciągle doskonalenie systemu zarządzania kryzysowego³⁶. Nawiązując do tych spostrzeżeń należy zauważyć, że kryzys związany z wojną na Ukrainie nadal trwa, a doświadczenia nabyte w ciągu 2022 r. bez wątpienia zostaną wykorzystane przez władze Miasta i Gminy Chęciny do doskonalenia procedur, poprawy współpracy, logistyki i wymiany informacji na poziomie wszystkich czterech etapów zarządzania kryzysowego.

³⁴ A. Skowrońska, dz. cyt., s. 99.

³⁵ Urząd Gminy i Miasta w Chęcinach, *Raport o stanie Gminy...*, dz. cyt., s. 68.

³⁶ K. Kostur, *Zarządzanie kryzysowe w gminie. Wybrane zagadnienia*, s. 168, file:///D:/Users/Matysik%20Robert/Downloads/12-418d06a2-6b8f-4ba8-b769-406cfc1eed1a.pdf-1.pdf, [14.10.20230].

Bibliografia

- [1] Decyzja Wykonawcza Rady Unii Europejskiej 2022/382 z dnia 4 marca 2022 r., *stwierdzająca istnienie masowego napływu wysiedleńców z Ukrainy w rozumieniu art. 5 dyrektywy 2001/55/WE i skutkująca wprowadzeniem tymczasowej ochrony*, Dz.U. UE L 71/1, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX%3A32022D0382>
- [2] Dębski S., *Funkcje bezpieczeństwa – istota*, [w:] *Funkcje bezpieczeństwa*, red. J. Fabisiak, H. Sommer, T. Kostecki, G. Zakrzewski, Rzeszów 2022, cz. 3.
- [3] Dyrektywa Rady z 20.07.2001 r. 2001/55/WE, w sprawie minimalnych standardów przyznawania tymczasowej ochrony na wypadek masowego napływu wysiedleńców oraz środków wspierających równowagę wysiłków między Państwami Członkowskimi związanych z przyjęciem takich osób wraz z jego następstwami, (Dz.U.UE.L.2001.212.12), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/ALL/?uri=celex%3A32001L0055>
- [4] *Europejski Fundusz na rzecz Uchodźców*, <https://www.gov.pl/web/dfe-mswia/europejski-fundusz-na-rzecz-uchodzcow-efu>
- [5] Guźniczak C., Stempiński S., *Zarządzanie kryzysowe. Doskonalenie procedur reagowania na przykładzie Gminy Miasta Szczecin*, Toruń 2021.
- [6] Informacje uzyskane z Urzędu Miasta i Gminy Chęciny i Miejsko Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Chęcinach – w posiadaniu autora.
- [7] Kostur K., *Zarządzanie kryzysowe w gminie. Wybrane zagadnienia*, file:///D:/Users/Matysik%20Robert/Downloads/12-418d06a2-6b8f-4ba8-b769-406cfc1eed1a.pdf-1.pdf
- [8] *Niezbędne wsparcie finansowe dla ukraińskich uczniów*, 8.03.2022, https://www.checiny.pl/asp/pl_start.asp?typ=13&menu=798&dzialy=798&akcja=artykul&artykul=16769
- [9] Nowak E., *Zarządzanie logistyczne w sytuacjach kryzysowych*, Warszawa 2008.
- [10] Otwinowski W., *Podstawy zarządzania kryzysowego i systemu obronnego*, Poznań 2015, <https://wshiu.pl/wp-content/uploads/2019/09/Podstawy-zarz%C4%85dzania-kryzysowego-Otwinowski.pdfs>
- [11] Rysak M., *Unijny Mechanizm Ochrony Ludności*, 9.02.2023, <https://www.gov.pl/web/mswia/unijny-mechanizm-ochrony-ludnosci>
- [12] *Rzecznik Praw Obywatelskich wobec uchodźców wojennych z Ukrainy. Wybrane zagadnienia*, lipiec 2023, <https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/2023-07/Rzecznik%20Praw%20Obywatelskich%20wobec%20uchod%C5%BAC%C3%B3w%20wojennych%20z%20Ukrainy%20-%20artyku%C5%82.pdf>
- [13] Sienkiewicz-Małyjurek K., Krynojewski F.R., *Zarządzanie kryzysowe w administracji publicznej*, Warszawa 2010.
- [14] Skowrońska A., *Pomoc społeczna w obliczu katastrof i kryzysów złożonych*, Warszawa 2014.
- [15] *Statut Wojewódzkiego Szpitala Specjalistycznego im. Św. Rafała w Czerwonej Górze*, <https://bip.czerwonagora.pl/Artykul-Statut-Wojewodzkiego-Szpitala-Specjalistycznego--im-Sw-Rafala,1572.html>
- [16] Uchwała Rady Miejskiej w Chęcinach z dnia 11.04.2022r., w sprawie zakresu pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa.
- [17] Urząd Gminy i Miasta w Chęcinach, *Raport o stanie Gminy Chęciny za rok 2022*, Chęciny 2023, https://checiny.biuletyn.net/fls/bip_pliki/2023_06/BIPF5FDAF9F34439CZ/2022_raport_o_stanie_gminy.pdf
- [18] Ustawa z dnia 4.02.2011r., o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3, Dz.U. nr 45 poz. 235.

- [19] Ustawa z dnia 12 marca 2022 r., *o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa*, Dz.U. 2022 poz. 583.
- [20] Ustawa z dnia 11.02.2016 r., *o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci*, Dz.U. 2016 poz. 195.
- [21] Ustawa z dnia 12.03.2004r., *o pomocy społecznej*, Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593.
- [22] Ustawa z dnia 17.11.2021r., *o rodzinnym kapitale opiekuńczym*, Dz.U. 2021 poz. 2270.
- [23] Ustawa z dnia 28.11.2003r., *o świadczeniach rodzinnych*, Dz.U. 2003 nr 228 poz. 2255.
- [24] Ustawa z dnia 9.06.2011r., *o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej*, Dz.U. 2011 nr 149 poz. 887.
- [25] Ustawa z dnia 23.01.2009 r., *o wojewodzie i administracji rządowej w województwie*, Dz.U. 2009 Nr 31 poz. 206.
- [26] Ustawa z dnia 26.04.2007r., *o zarządzaniu kryzysowym*, Dz.U. 2007 Nr 89 poz. 590.
- [27] Wojciechowska-Filipek S., Mazurek-Kucharska B., *Zarządzanie w kryzysie. Aspekty organizacyjne i psychologiczne*, Warszawa 2014.
- [28] *Zakład Ubezpieczeń Społecznych przyznaje i wypłaca środki z programu Rodzina 500+ uchodźcom z Ukrainy*, 28.03.2022, https://www.checiny.pl/asp/pl_start.asp?typ=13&menu=169&dzialy=169&akcja=artykul&artykul=16874,

CRISIS MANAGEMENT IN THE MUNICIPALITY OF CHĘCINY IN THE CONTEXT OF THE INFLOW OF REFUGEES FROM UKRAINE

One of the basic tasks of the state is to provide citizens with a sense of security. The state's crisis management system serves to fulfill its constitutional obligation. It includes a set of activities related to planning, preventing, responding to and reversing the effects of extraordinary events. Training and previous experience from attempts to respond to threats are used to improve the crisis management system. The article addresses the problem of crisis management in the event of disorganization resulting from the inflow of a large number of refugees. Based on the activities of the authorities of the City and Municipality of Chęciny, the legal basis of crisis management, the functioning of selected local government institutions, and an attempt to evaluate the activities were presented.

Keywords: crisis management, threat, refugees, local government, Chęciny.

ZAKOŃCZENIE

Monografia: „Quo vadis securitologia Varia. Część pierwsza”, wydana przez Oficynę Wydawniczą Politechniki Rzeszowskiej, jest recenzowaną monografią naukową. Duże zainteresowanie wśród czytelników wpłynęło na ustanowienie formuły otwartego dostępu, zapewniając tym samym możliwość szerokiego upowszechnienia tego wydawnictwa naukowego.

Tytuł publikacji nawiązuje do tego, co się aktualnie dzieje w środowisku bezpieczeństwa. Zwracając jednocześnie uwagę na znaczenie bezpieczeństwa, jego istotę oraz konieczność zapewnienia mu niezbędnej uwagi i realnych działań gwarantujących jego pożądany poziom. W tym kierunku zmierzają badania naukowe, których wyniki przedstawiono w niniejszej publikacji. Wskazują one między innymi określone narzędzia do rozwiązywania aktualnych oraz przyszłych problemów w obszarze bezpieczeństwa. Starannie dobrana tematyka wszystkich rozdziałów i przedstawione w nich poglądy potwierdzają słuszność prowadzonych badań oraz znajomość literatury przedmiotu. Podobnie jak w przypadku poprzedniej serii wydawniczej, tak i w kolejnym cyklu monografii pojawia się rozdział z księgarskiej półki (addendum), którego celem jest zachęcenie do lektury nowości wydawniczych. Na podstawie rozważań i wyników badań zaprezentowanych w rozdziałach niniejszej monografii można sformułować kilka kluczowych wyzwań w obszarze zarządzania bezpieczeństwem.

Komentując potrzebę wyodrębnienia nowej epoki geologicznej Antropocenu, można postawić tezę, że pojęcie antropresji jest znane i interpretowane właściwie. Według osób poddanych badaniu antropresja jest akcentowana i widoczna w następujących środowiskach (wg wskazanej kolejności): cyberprzestrzeń, przemysł, obszary wiejskie, przestrzeń militarna. Natomiast w grupie głównych, ponadczasowych czynników antropresji respondenci wskazali środki ochrony roślin, nawozy sztuczne, ścieki, zabudowę, odpady, hałdy pokopalniane, budowle ochronne i opady radioaktywne. Syntetyzując uzyskane odpowiedzi można wyciągnąć pesymistyczny wniosek, zgodnie z którym Antropocen związany jest z negatywnym wpływem działalności człowieka na geologię, ekosystemy i klimat Ziemi, co generuje wiele zagrożeń, często o nieprzewidywalnej skali. Determinuje to konieczność poszukiwania rozwiązań nowych problemów związanych z zapewnieniem bezpieczeństwa obecnie i w najbliższej przyszłości. Może to być szersza współpraca międzynarodowa, zapewnienie zrównoważonego rozwoju, dobór właściwych instrumentów prowadzenia określonych polityk czy proaktywne strategie łagodzenia i adaptacji.

W toku prowadzonych badań określono również związek między bezpieczeństwem zdrowotnym a aktywnością fizyczną. Wiąże się z tym kultura fizyczna,

którą w sposób syntetyczny można ująć jako ogół zachowań zapewniających dbałość o ludzkie zdrowie, poprawę jego stanu i rozwój psychofizyczny. W analizie tego aspektu uwzględnia się warunki dojrzewania i funkcjonowania określonych grup społecznych, a także potrzeby, możliwości oraz zainteresowania danej grupy wiekowej. Jako przykład powiązania bezpieczeństwa zdrowotnego z aktywnością fizyczną można wskazać problematykę profilaktyki raka piersi u kobiet. W toku licznych badań udowodniono, że u kobiet regularnie ćwiczących ryzyko zachorowania na raka piersi jest zdecydowanie niższe w porównaniu z kobietami o niskiej aktywności fizycznej.

Kolejne spostrzeżenie związane jest z psychologicznymi aspektami bezpieczeństwa. Mowa tu głównie o różnorodnych uwarunkowaniach w zakresie działań podejmowanych na rzecz ratowania i pomocy innym, związanych głównie z osobowością kształtowaną przez wiele czynników, np. środowisko rodzinne, szkolne, rówieśnicze i pozostałe. W tym kontekście można podkreślić subiektywne postrzeganie bezpieczeństwa, które w dużym stopniu decyduje o sposobie reakcji danego podmiotu na zmaterializowane zagrożenia. Umiejętność radzenia sobie w sytuacjach kryzysowych warunkowane będzie także przez posiadane kwalifikacje, kompetencje i wiedzę. Dlatego też bardzo istotnym elementem zapewniającym pożądaną poziom bezpieczeństwa jest edukacja w tym zakresie.

Dużym wyzwaniem w obszarze bezpieczeństwa jest zapewnienie ochrony danych, gwarantujące zachowanie prawa do bycia zapomnianym, osiąganego między innymi za pomocą właściwego przechowywania danych, zapobiegania nieuprawnionemu przetwarzaniu danych osobowych czy możliwości usunięcia swoich danych osobowych. Każdy człowiek powinien mieć zachowane prawo do kontroli przetwarzania danych osobowych, pozwalające mu decydować o tym, w jaki sposób i w jakim celu przetwarzane są jego dane osobowe. Przy czym należy wyraźnie podkreślić, że skuteczne korzystanie z prawa do bycia zapomnianym zależy od konkretnych okoliczności, regulacji prawnych oraz decyzji organów odpowiedzialnych za ochronę danych osobowych. Korzystanie z tego prawa jest determinowane przez różnego rodzaju uwarunkowania technologiczne i społeczne, np. usunięcie informacji dotyczących konkretnej osoby może być skomplikowane i czasochłonne, nie zawsze też ludzie są świadomi posiadania prawa do bycia zapomnianym. Z całą pewnością implementacja nowoczesnych rozwiązań z zakresu bezpieczeństwa ochrony danych osobowych, edukacja w tym obszarze oraz wzrost świadomości pojedynczych osób, organizacji i społeczeństw są niezbędne, dla zapewnienia skutecznego korzystania z prawa do bycia zapomnianym i ochrony danych osobowych.

Na liście wyzwań znalazła się także konieczność zapewnienia przestrzegania prawa zamówień publicznych. Katalog przestępstw związanych z przetargami publicznymi jest dosyć szeroki, można tu wskazać na różnego rodzaju zakłócanie przetargów, wyłudzenia czy korupcje. Problematyka zapewnienia bezpieczeństwa w sektorze zamówień publicznych jest niezwykle istotna. Skuteczne zwalczanie przestępstw przetargowych można realizować na różne sposoby, np. poprzez

wprowadzenie surowszych kar i środków odstrasżających, wzmocnienie mechanizmów kontroli i nadzoru w obszarze przetargów publicznych czy udoskonalenie procedur przetargowych, czyniąc je bardziej przejrzystymi, uczciwymi i konkurencyjnymi, eliminując tym samym luki prawne sprzyjające korupcji i nieprawidłowościom. Istotne w tym kontekście wydaje się nadażanie za permanentnymi zmianami otoczenia, w którym funkcjonuje system zamówień publicznych, czyli uświadomienie sobie, że zapewnienie niezbędnego poziomu bezpieczeństwa w sektorze przetargów publicznych ma charakter procesowy.

Kolejny wniosek związany jest z polską drogą do NATO i dotychczasowym członkostwem w tym sojuszu. Drogę do Sojuszu Północnoatlantyckiego otworzyło odzyskanie suwerenności i rozpad Układ Warszawskiego. Nasza ojczyzna stanęła przed koniecznością wyjścia z szarej strefy i zapewnienia alternatywnej formy bezpieczeństwa państwa. Podjęto decyzję o przystąpieniu do NATO, co w konsekwencji nastąpiło i zapewniło niezbędny poziom bezpieczeństwa zewnętrznego. Ponad dwudziestoletnie członkostwo należy ocenić pozytywnie, a obrany niegdyś kurs za właściwy.

Ostatnie wyzwanie związane jest z procesem zarządzania kryzysowego, przedstawionym na przykładzie gminy Chęciny w kontekście napływu znacznej liczby uchodźców z Ukrainy. Niezwykle istotne w tym procesie było szybkie przyjęcie niezbędnych przepisów prawa, przy czym obecnie są one różnie oceniane i mogą stanowić źródło wniosków, niezwykle przydatnych w przyszłości. Oczywiście skala tych doświadczeń jest zdecydowanie większa. Można tu przywołać między innymi kwestie związane z udzielaniem wszechstronnej pomocy (materiałnej, finansowej, społecznej itd.). Jest to też niezbity dowód na to, że wachlarz zagrożeń podlega zmianie i trudno jest przewidzieć co może się wydarzyć. Ta prawidłowość wymusza z całą pewnością ciągle doskonalenie systemu zarządzania kryzysowego. Wojna na Ukrainie nadal trwa, więc kryzys się nie zakończył, zmieniło się jedynie jego natężenie. Jednak doświadczenia nabyte w początkowym okresie tej wojny bez wątpienia zostaną wykorzystane do doskonalenia procedur, zasad współpracy, logistyki i wymiany informacji we wszystkich czterech etapach zarządzania kryzysowego.

Podjęcie przez autorów badań naukowych i prezentacja ich wyników stwarza czytelnikom dobrą okazję do zapoznania się z problematyką bezpieczeństwa widzianą z różnych perspektyw. Przedstawili oni wiele różnych zagrożeń i wyzwań, często ze wskazaniem konkretnych rozwiązań oraz autorskich ocen. Można postawić tezę, że postawiony na wstępie cel monografii został osiągnięty, a proces dzielenia się wynikami badań naukowych będzie kontynuowany w kolejnych publikacjach.

*Wojciech Sokołowski
Hanna Sommer
Jacek Fabisiak
Grzegorz Zakrzewski*

CONCLUSION

Monograph: "*Quo vadis securitologia Varia*. Part one", published by the Publishing House of the Rzeszów University of Technology, is a peer-reviewed scientific monograph. The great interest among readers resulted in the establishment of an open access formula, thus ensuring the possibility of wide dissemination of this scientific publication.

The title of the publication refers to what is currently happening in the security environment. At the same time, it draws attention to the importance of security, its essence and the need to provide it with the necessary attention and real actions to guarantee its desired level. This is the direction taken by the scientific research, whose results are presented in this publication. They indicate, among other things, specific tools for solving current and future security problems. The carefully selected topics of all chapters and the views presented in them confirm the validity of the research conducted and the knowledge of the literature on the subject. As in the case of the previous publishing series, in the next series of monographs there is a chapter from the bookshelf (addendum), the aim of which is to encourage people to read new publications. Based on the considerations and research results presented in the chapters of this monograph, several key challenges in the area of safety management can be formulated.

Commenting on the need to distinguish a new geological era, the Anthropocene, it can be argued that the concept of anthropopressure is known and interpreted correctly. According to the people surveyed, anthropopressure is accentuated and visible in the following environments (in the indicated order): cyberspace, industry, rural areas, military space. However, in the group of the main, timeless factors of anthropopressure, respondents indicated plant protection products, artificial fertilizers, sewage, buildings, waste, mine dumps, protective structures and radioactive fallout. By synthesizing the obtained answers, a pessimistic conclusion can be drawn that the Anthropocene is associated with the negative impact of human activity on the geology, ecosystems and climate of the Earth, which generates many threats, often of an unpredictable scale. This determines the need to look for solutions to new problems related to ensuring security now and in the near future. This may be broader international cooperation, ensuring sustainable development, selecting appropriate instruments for implementing specific policies or proactive mitigation and adaptation strategies.

In the course of the research, the relationship between health security and physical activity was also determined. This is related to physical culture, which can be synthetically defined as common set of behaviors ensuring care for human

health, improvement of its condition and psychophysical development. The analysis of this aspect takes into account the conditions of maturation and functioning of specific social groups, as well as the needs, capabilities and interests of a given age group. As an example of the link between health safety and physical activity the issue of breast cancer prevention in women can be identified. Numerous studies have proven that women who exercise regularly have a significantly lower risk of developing breast cancer in comparison to women with low physical activity.

Another observation is related to the psychological aspects of security. This mainly concerns various conditions related to actions undertaken to rescue and help others, mainly related to personality shaped by many factors, e.g. family, school, peer and other environment. In this context, the subjective perception of security can be highlighted, which largely determines how a given entity reacts to materialized threats. The ability to cope with crisis situations will also be conditioned by one's qualifications, competences and knowledge. Therefore, education in this area is a very important element in ensuring the desired level of security.

A big challenge in the area of security is ensuring data protection, guaranteeing the right to be forgotten, achieved, among others, by proper data storage, the prevention of unauthorized processing of personal data and the possibility of deleting one's personal data. Every person should have the right to control the processing of personal data, allowing him to decide how and for what purpose his personal data is processed. At the same time, it should be clearly emphasized that the effective exercise of the right to be forgotten depends on specific circumstances, legal regulations and decisions of the personal data protection authorities. The exercise of this right is determined by various technological and social conditions, e.g. deleting information about a specific person may be complicated and time-consuming, and people are not always aware of having the right to be forgotten. Certainly, the implementation of modern data protection security solutions, education in this area and an increased awareness of individuals, organizations and societies are necessary to ensure the effective use of the right to be forgotten and the protection of personal data.

The list of challenges also included the need to ensure compliance with public procurement law. The catalog of offences related to public tenders is quite broad, including various types of tender's interference, extortion or corruption. The issue of ensuring security in the public procurement sector is extremely important. Effectively combating tendering offences can be achieved in various ways, e.g. by introducing stricter penalties and deterrents, strengthening control and supervision mechanisms in the area of public tenders, or improving tender procedures, making them more transparent, fair and competitive, thus eliminating legal loopholes that favor corruption and irregularities. In this context, it seems important to keep up with the permanent changes in the environment in which the public procurement system operates, i.e. to realise that ensuring the necessary level of security in the public tender sector is procedural nature.

Another conclusion is related to Poland's path to NATO and its current membership in this alliance. The road to the North Atlantic Alliance was opened by regaining sovereignty and the collapse of the Warsaw Pact. Our homeland faced the need to come out of the grey zone and provide an alternative form of state security. The decision was made to join NATO, which resulted in the necessary level of external security. More than twenty years of membership should be assessed positively and the course once taken should be considered the right one.

The last challenge is related to the crisis management process, presented on the example of the municipality of Chęciny in the context of the influx of a significant number of refugees from Ukraine. The quick adoption of the necessary legislation has been crucial in this process, with varying assessments now being made, and can provide lessons that are extremely useful for the future. Of course, the scale of these experiences is much larger. This includes, among others, issues related to providing comprehensive assistance (material, financial, social, etc.). It is also irrefutable proof that the range of threats is changing and it is difficult to predict what may happen. This regularity certainly requires continuous improvement of the crisis management system. The war in Ukraine is still ongoing, so the crisis has not over, only its intensity has changed. However, the experience gained in the initial period of this war will undoubtedly be used to improve procedures, cooperation rules, logistics and information exchange in all four stages of crisis management.

Undertaking by the authors the scientific research and presentation of their results provide readers with a good opportunity to learn about security issues from various perspectives. They presented many different threats and challenges, often indicating specific solutions and original assessments. It can be argued that the goal of the monograph set at the beginning has been achieved, and the process of sharing scientific research results will be continued in subsequent publications.

Wojciech Sokółowski
Hanna Sommer
Jacek Fabisiak
Grzegorz Zakrzewski

NOTY O AUTORACH

Jerzy Będziński – Prof. dr hab., jest absolwentem Wyższej Szkoły Marynarki Wojennej (obecnie Akademii Marynarki Wojennej) w Gdyni. Od 2013 r. jest profesorem tytularnym. Obecnie jest profesorem zwyczajnym na Wydziale Dowodzenia i Operacji Morskich w Akademii Marynarki Wojennej. Opublikował kilka monografii oraz ponad dwieście artykułów naukowych w periodykach krajowych i zagranicznych, wypromował kilkunastu doktorów oraz recenzował kilkanaście prac doktorskich i habilitacyjnych. Obszar jego zainteresowań: sytuacja polityczno-militarna na Bałtyku, zimna wojna na Bałtyku, bezpieczeństwo morskie państwa oraz bezpieczeństwo międzynarodowe XX i XXI wieku.

Adam Czarnecki – doktor nauk humanistycznych w dyscyplinie historia – specjalista w zakresie historii gospodarczej Polski i stosunków międzynarodowych. Dorobek naukowy obejmuje kilkanaście publikacji naukowych w tym artykuły w recenzowanych czasopismach naukowych i rozdziały monografii, a także kilkanaście wystąpień i odczytów na międzynarodowych i ogólnopolskich konferencjach naukowych. Interdyscyplinarny dorobek naukowy obejmuje obszar nauk społecznych i humanistycznych w tym dziedzinę nauk o bezpieczeństwie. Laureat Narody Naukowej Stowarzyszenia Archiwistów Polskich im. Z. Pustuły na najlepszą pracę doktorską z zakresu historii gospodarczej.

Sławomir Stanisław Dębski – doktor nauk o polityce i administracji. Wykładowca w Pomorskiej Szkole Wyższej w Starogardzie Gdańskim. Absolwent: Uniwersytetu Warszawskiego – doktorat Nauki o polityce i administracji; Uniwersytetu Gdańskiego – studia magisterskie w zakresie polityki publicznej i Wyższej Szkoły Społeczno-Ekonomicznej w Gdańsku – studia magisterskie z pedagogiki, absolwent Licencjat Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie. Absolwent kilku studiów podyplomowych, w tym zarządzanie. Autor lub współautor 75 opracowań naukowych, w tym m.in.: 73 wydań książkowych, monografii naukowych, wydań skryptowych oraz opracowań cyfrowych i ponad 60 artykułów naukowych, rozdziałów w monografiach polskich i międzynarodowych. Badacz w zakresie nauk społecznych, humanistycznych, ścisłych oraz przyrodniczych, medycznych i o zdrowiu. Inicjator i współorganizator ponad 100 seminariów, konferencji krajowych oraz międzynarodowych. Promotor 300 prac dyplomowych. Członek i założyciel kilku Rad Naukowych i Towarzystw Naukowych w Polsce oraz za granicą, inicjator, członek i założyciel kilku redakcji czasopism naukowych, a także aktywny działacz społeczny. Posiadacz wielu certyfikatów i uprawnień.

Jacek Fabisiak – dr hab. inż. profesor Akademii Marynarki Wojennej. Absolwent Wydziału Chemii i Fizyki Technicznej Wojskowej Akademii Technicznej w Warszawie. W roku 2007 uzyskał stopień naukowy doktora nauk chemicznych, a w 2019 roku stopień doktora habilitowanego nauk społecznych w zakresie nauki o bezpieczeństwie. Specjalizuje się w obszarze bezpieczeństwa ekologicznego, w szczególności środowiska morskiego. Główne jego zainteresowania badawcze ukierunkowane są na substancje toksyczne i niebezpieczne w środowisku morskim, w szczególności zatopioną broń chemiczną i konwencjonalną, skażenie promieniotwórcze i ochronę radiologiczną, ochronę przed skażeniami bojowymi środkami trującymi oraz broń masowego rażenia. W ramach działalności naukowej dotychczas uczestniczył w ponad 20 projektach badawczych i badawczo-rozwojowych, zarówno krajowych jak i międzynarodowych, pełniąc w kilku funkcje kierownika. Jest autorem lub współautorem ponad 50 artykułów naukowych, z których kilkanaście opublikowano w renomowanych czasopismach zagranicznych. Jest także autorem lub współautorem kilku monografii naukowych, a także szeregu ekspertyz naukowych. Jest członkiem wielu grup roboczych i eksperckich krajowych i międzynarodowych, głównie rozwiązujących problemy zagrożeń środowiska morskiego.

Dariusz Hybś – doktor nauk społecznych, w dyscyplinie nauki o bezpieczeństwie. Asystent w Instytucie Bezpieczeństwa i Informatyki Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie. Stopień naukowy doktora uzyskał na Akademii Wojsk Lądowych imienia generała Tadeusza Kościuszki we Wrocławiu. Jest absolwentem Wyższej Szkoły Humanistyczno-Ekonomicznej w Łodzi, gdzie uzyskał tytuł magistra psychopedagogiki. Ukończył również podyplomowe studium doktoranckie w Pedagogium Wyższej Szkoły Nauk Społecznych w Warszawie w zakresie doskonalenia kompetencji naukowo-badawczych w pedagogice. Wykształcenie wzbogacił kończąc studia podyplomowe w Wyższej Szkole Nauk Pedagogicznych w Warszawie na kierunku Bezpieczeństwo narodowe i zarządzanie kryzysowe. Absolwent Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie. Autor kilkudziesięciu artykułów naukowych. Organizator i uczestnik konferencji naukowych i szkoleń. W kręgu jego zainteresowań naukowo-badawczych znajduje się tematyka z zakresu bezpieczeństwa, psychologii, pedagogiki, profilaktyki uzależnień i resocjalizacji.

Tomasz Kostecki – kmdr por. dr – adiunkt na Wydziale Dowodzenia i Operacji Morskich, Akademii Marynarki Wojennej im. Bohaterów Westerplatte w Gdyni. Absolwent Wojskowej Akademii Technicznej. Ukończył również studia podyplomowe na Politechnice Gdańskiej na kierunku prawno-menadżerskim oraz na Akademii Obrony Narodowej z zakresu bezpieczeństwa państwa. Stopień naukowy doktora uzyskał na Wydziale Dowodzenia i Operacji Morskich, Akademii Marynarki Wojennej im. Bohaterów Westerplatte w Gdyni. Główny obszar zainteresowań to nauki o bezpieczeństwie, zarządzanie kryzysowe oraz gromadzenie i szkolenie rezerw osobowych na potrzeby Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej.

Robert Matysik – doktor nauk humanistycznych z zakresu historii. Stopień naukowy uzyskany na Uniwersytecie Jana Kochanowskiego w Kielcach. Ukończone studia podyplomowe o specjalności Zarządzanie Administracją i Samorządem Lokalnym. Pracownik dydaktyczny na Wydziale Prawa i Bezpieczeństwa Akademii Nauk Stosowanych w Kielcach i na Wydziale Bezpieczeństwa Społecznej Akademii Nauk w Kielcach. Współzałożyciel Międzynarodowego Stowarzyszenia Politykantów Kielce – Centrum. Uczestnik i prelegent konferencji ogólnopolskich i międzynarodowych. Autor artykułów obejmujących zagadnienia z zakresu bezpieczeństwa wewnętrznego, zagadnień policyjnych i historii. W kręgu zainteresowań naukowo-badawczych znajduje się problematyka związana z różnymi obszarami bezpieczeństwa, kryminalistyki oraz historii.

Jakub Skowroński – magister prawa, absolwent Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, w trakcie przygotowania rozprawy doktorskiej. Absolwent studiów podyplomowych z zakresu Prawa Zamówień Publicznych na Akademii Lipińskiego w Kielcach. Autor publikacji naukowych oraz prelegent na konferencjach naukowych z zakresu prawa karnego oraz bezpieczeństwa i przestępczości w obrocie gospodarczym i finansowym.

Wojciech Sokołowski – doktor nauk społecznych z zakresu nauk o bezpieczeństwie. Absolwent Wydziału Mechanicznego Wojskowej Akademii Technicznej i Wydziału Zarządzania i Dowodzenia Akademii Marynarki Wojennej. Autor kilkudziesięciu artykułów naukowych, rozdziałów w monografiach wieloautorskich oraz opracowań w ramach projektów i grantów badawczych. Współorganizator, uczestnik i prelegent podczas licznych konferencji ogólnopolskich oraz międzynarodowych kongresów i sympozjów naukowych. Obecnie prodziekan ds. kształcenia, studenckich i doktorantów Wydziału Dowodzenia i Operacji Morskich Akademii Marynarki Wojennej. W kręgu zainteresowań naukowo-badawczych znajduje się problematyka z obszaru nauk o bezpieczeństwie, szczególnie cyberbezpieczeństwo i zarządzanie kryzysowe oraz nauk o zarządzaniu i jakości, tj. szeroko rozumiana logistyka rynkowa i wojskowa.

Hanna Sommer – doktor nauk humanistycznych w zakresie socjologii (socjologia organizacji i zarządzania). Stopień naukowy doktora uzyskany na Uniwersytecie Śląskim w Katowicach. Ukończone studia podyplomowe w zakresie *Public relations w badaniach naukowych*. Pracownik naukowo-dydaktyczny na Wydziale Zarządzania Politechniki Rzeszowskiej. Autorka około 80 artykułów naukowych, rozdziałów w monografiach oraz monografii opublikowanych w kraju i za granicą. Uczestniczka i prelegentka licznych konferencji ogólnopolskich, międzynarodowych, zagranicznych oraz kongresów i sympozjów naukowych. W kręgu zainteresowań naukowo-badawczych znajduje się socjologia organizacji i zarządzania, komunikacja społeczna, techniki negocjacyjne, Public Relations. Od kilku lat specjalizuje się w szeroko rozumianym bezpieczeństwie. Kierunek badań naukowych to kultura bezpieczeństwa.

Hubert Sommer – dr nauk humanistycznych w zakresie socjologii. Stopień naukowy doktora uzyskany na Uniwersytecie Śląskim w Katowicach. Ukończone studia podyplomowe w zakresie *Public relations w badaniach naukowych*. Jest pracownikiem dydaktycznym na Wydziale Pedagogicznym Uniwersytetu Rzeszowskiego. Specjalizuje się w socjologii ogólnej, socjologii kultury, socjologii wychowania i patologiach społecznych.

Zbigniew Witaszek – doktor nauk ekonomicznych, wieloletni pracownik dydaktyczno-naukowy Wydziału Nauk Humanistycznych i Społecznych Akademii Marynarki Wojennej w Gdyni, Instytutu Bezpieczeństwa Narodowego Akademii Pomorskiej w Słupsku, Katedry Bezpieczeństwa Wewnętrznego Szczecińskiej Szkoły Wyższej Collegium Balticum a obecnie wykładowca Wydziału Nauk Społecznych Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa z siedzibą w Poznaniu. W pracy naukowej koncentruje się na problemach różnych dziedzin bezpieczeństwa m.in. bezpieczeństwa ekonomicznego, społecznego, demograficznego, ekologicznego, zarządzania kryzysowego. Autor licznych artykułów naukowych i rozdziałów monografii oraz uczestnik licznych konferencji krajowych i międzynarodowych.

Grzegorz Zakrzewski – kmdr w st. spocz., dr inż. profesor Pomorskiej Szkoły Wyższej. Stopień naukowy doktora nauk rolniczych w dyscyplinie kształtowanie środowiska uzyskał na Wydziale Melioracji i Inżynierii Środowiska Akademii Rolniczej we Wrocławiu w 1998r. Jest absolwentem Wyższej Szkoły Marynarki Wojennej im. Bohaterów Westerplatte, gdzie uzyskał tytuł magistra inżyniera nawigacji w 1980 roku. Wykształcenie wzbogacił, kończąc 1991 r. Akademię Rolniczo-Techniczną w Olsztynie na Wydziale Geodezji i Urządzeń Rolnych uzyskując tytuł magistra inżyniera geodezji i urządzeń rolnych. Studia podyplomowe ukończył w 1993 r. w Akademii Techniczno-Rolniczej im. J.J. Śniadeckich w Bydgoszczy na Wydziale Budownictwa. Jest autorem i współautorem ponad 50 artykułów naukowych, rozdziałów w monografiach oraz monografii z zakresu szeroko rozumianego bezpieczeństwa, członek komitetów naukowych i organizacyjnych kongresów, międzynarodowych i ogólnopolskich konferencji naukowych. W kręgu jego zainteresowań naukowo-badawczych znajdują się; nadzorowanie i koordynowanie wykonawstwa, badań i prac związanych z oddziaływaniem czynnika ludzkiego na środowisko pracy człowieka, monitorowanie i analizowanie potrzeb możliwości i rozwoju zaplecza technicznego-logistycznego, w aspekcie planowej działalności gospodarczej i nieplanowanych działań destrukcyjnych, jakie mogą wywołać siły natury i człowiek.

NOTY O KONSULTANTACH

Edyta Łońska – dr, absolwentka oceanografii na Wydziale Oceanografii i Geografii Uniwersytetu Gdańskiego. W roku 2008 uzyskała stopień doktora nauk o Ziemi w zakresie oceanologii. Dysertacja doktorska była zwieńczeniem pracy nad „Specyfiką funkcjonowania *Copepoda* w nerytycznych rejonach Antarktyki (Zatoce Admiralicji), ze szczególnym uwzględnieniem rodziny *Clausocalanidae*”. Od 20 lat zatrudniona jest w Akademii Marynarki Wojennej. W latach 2016-2019 kierownik Zakładu Ochrony Środowiska i Obrony przed Bronią Masowego Rażenia na Wydziale Dowodzenia i Operacji Morskich Akademii Marynarki Wojennej. Od 2019 roku kierownik Zakładu Bezpieczeństwa Państwa na WDiOM AMW. Główne jej zainteresowania badawcze ukierunkowane są na zagrożenia ekologiczne Morza Bałtyckiego oraz bezpieczeństwo ekologiczne państwa, ponadto zajmuje się również zagrożeniami wynikającymi z obecności substancji toksycznych i trucizn w amunicji chemicznej zatopionej w środowisku morskim. W ramach działalności naukowej dotychczas uczestniczyła w ponad 10 projektach badawczych i badawczo-rozwojowych, zarówno krajowych jak i międzynarodowych. Dr Edyta Łońska jest autorem kilkunastu artykułów naukowych których kilka zostało opublikowanych w wysoko punktowanych czasopismach międzynarodowych. Jest też autorem lub współautorem rozdziałów w monografiach wieloautorskich oraz opracowań w ramach projektów i grantów badawczych. Jest też promotorem licznych prac magisterskich i licencjackich oraz promotorem pomocniczym prac doktorskich. Współorganizatorka i uczestniczka konferencji ogólnopolskich oraz międzynarodowych. Brała udział w pracach grupy roboczej HELCOM Sumerged, była też członkiem zespołów badawczych oceniających zagrożenia wynikające z obecności zatopionej w morzu amunicji chemicznej i konwencjonalnej oraz badających procesy korozyjne zatopionej amunicji w ramach projektów DAIMON (Decision Aid for Marine Munitions) oraz DAIMON 2 (Decision Aid for Marine Munitions: Practical Application), finansowanych w ramach programów INTERREG Baltic Sea Region. Członek Rady Dyscypliny Naukowej nauki o bezpieczeństwie Akademii Marynarki Wojennej. Członek Polskiego Towarzystwa Hydrobiologicznego. W 2020 roku została wyróżniona zespołową nagrodą rektora I stopnia za osiągnięcia w działalności naukowej w dziedzinie nauk społecznych.

Bartłomiej Pączek – kmdr dr hab., Dziekan Wydziału Dowodzenia i Operacji Morskich Akademii Marynarki Wojennej w Gdyni. Jego działalność naukowa koncentruje się wokół roli sił morskich w systemie bezpieczeństwa państwa oraz

teorii i praktyki dowodzenia tymi siłami. W roku 2011 obronił rozprawę doktorską, a w roku 2019 uzyskał stopień naukowy doktora habilitowanego nauk społecznych, w dyscyplinie nauki o bezpieczeństwie. Dorobek naukowy to szereg artykułów naukowych, rozdziałów w monografiach, redakcji naukowych monografii wieloautorskich, artykułów popularnonaukowych, referatów konferencyjnych, i prac naukowo-badawczych. Jest organizatorem konferencji naukowych o zasięgu krajowym i międzynarodowym, poświęconych problematyce bezpieczeństwa i obronności na kontynencie europejskim oraz w rejonie Bliskiego Wschodu. Jest także uczestnikiem projektów badawczych o zasięgu międzynarodowym. Kierował m.in. międzynarodowym zespołem naukowców w ramach realizacji projektu CHEMSEA – Chemical Munitions Search and Assessment (projekt realizowany w ramach Baltic Sea Region Strategy, współfinansowany z programu Baltic Sea Region Programme 2007 - 2013), gdzie pełnił funkcję lidera pakietu zadaniowego (Workpackage Leader), oraz członka Komitetu Sterującego. Kierował także pracami zespołu międzynarodowego w projekcie DAIMON – Decision Aid for Munitions Management (projekt realizowany w ramach programu Interreg Baltic Sea Region 2014 - 2020). Jest popularyzatorem tematyki bezpieczeństwa morskiego i bezpieczeństwa morskiego państwa, pełniąc funkcję redaktora naukowych zeszytów naukowych Wydziału Dowodzenia i Operacji Morskich – „Rocznika Bezpieczeństwa Morskiego”, a także działając na forum organizacji społecznych: Ligi Morskiej i Rzecznej oraz Polskiego Towarzystwa Nautologicznego.

Krzysztof Rokiciński – komandor w stanie spoczynku, profesor doktor habilitowany nauk społecznych, pracownik dydaktyczny Wydziału Dowodzenia i Operacji Morskich Akademii Marynarki Wojennej w Gdyni. Służył na różnych stanowiskach służbowych w jednostkach liniowych oraz szkolnictwie Marynarki Wojennej. Po promocji oficerskiej pełnił służbę na okrętach rakietowych ORP „Gdynia”, ORP „Rolnik”, wieńcząc ją stanowiskiem dowódcy okrętu ORP „Metalowiec”. W latach 200-2002 ukończył studia na Akademii Dowodzenia Bundeswehry w Hamburgu. Po przejściu do szkolnictwa wojskowego był prodziekanem i dziekanem WDiOM. Autor i współautor kilkunastu pozycji zwartych i blisko 200 artykułów z zakresu szeroko rozumianego bezpieczeństwa morskiego państwa i wykorzystania sił morskich.

Jarosław Teska – dr hab. prof. AMW, Absolwent Wyższej Szkoły Oficerskiej Służb Kwatermistrzowskich oraz Akademii Ekonomicznej w Poznaniu. Ukończył studia podyplomowe Zamówienia publiczne w Gdańskiej Wyższej Szkole Humanistycznej, Zarządzanie projektem badawczym w Wyższej Szkole Bankowej oraz Zamówienia publiczne na Uniwersytecie Gdańskim. W 1999 roku uzyskał tytuł doktora, w Akademii Obrony Narodowej, w dyscyplinie nauk wojskowych. W 2014 roku obronił rozprawę habilitacyjną, na Wydziale Dowodzenia i Operacji Morskich Akademii Marynarki Wojennej, uzyskując tytuł doktora habilitowanego nauk o bezpieczeństwie. W latach 1992-1996 był szefem zaopatrzenia żywnościowego w 41 pułku lotnictwa myśliwskiego w Malborku. Następnie pełnił służbę na

różnych stanowiskach począwszy od adiunkta w Akademii Marynarki Wojennej, poprzez dyrektora Instytutu Bezpieczeństwa Narodowego i Dziekana Wydziału Dowodzenia i Operacji Morskich aż do Prorektora ds. Kształcenia i Studenckich. Jest członkiem Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego. Naukowo zajmuje się ekonomią sektora publicznego, w szczególności bezpieczeństwem ekonomicznym państwa oraz wydatkami publicznymi. Jest autorem około 100 publikacji naukowych, popularno-naukowych i opinii. Wielokrotnie wyróżniany i odznaczany, m.in. Medalem Komisji Edukacji Narodowej (2011). Krzyżem Morskim (2019), oraz wieloma medalami resortowymi, okolicznościowymi oraz nagrodami Rektora II stopnia za osiągnięcia naukowe.

Z wydawniczej półki polecam:

Szanowni Państwo,

Współczesny terroryzm to bardzo złożone i dynamiczne zjawisko obejmujące różne grupy oraz jednostki dążące do osiągnięcia celów politycznych, religijnych lub społecznych poprzez użycie przemocy lub zastraszania. Do koordynacji swoich działań terroryści bardzo często wykorzystują nowoczesne technologie i globalne sieci komunikacyjne. Nowe osiągnięcia myśli technicznej w zakresie środków transportu, łączności, nowych technologii materiałów wybuchowych i środków rażenia, są i mogą być wykorzystywane przez terrorystów. Ugrupowania terrorystyczne sięgają do najnowocześniejszych metod i środków w tym wykorzystując cyberprzestrzeń, celem zachowania anonimowości i uniknięcia wykrycia przez służby zwalczające to zagrożenie. Współczesna walka z terroryzmem to niezwykle ważne wyzwanie dla krajowych i międzynarodowych instytucji powołanych do zwalczania terroryzmu.

Teoretycznie Polska, na tę chwilę, prawdopodobnie nie jest w zasięgu zainteresowania ugrupowań terrorystycznych. Niemniej uczestnicząc w kampaniach zwalczających terroryzm w ramach operacji międzynarodowych, należy zakładać ewentualność wystąpienia tego typu zdarzeń na terytorium naszego kraju. Dlatego też, służby odpowiedzialne za bezpieczeństwo wewnętrzne, powinny w swoich szkoleniach uwzględniać tego typu działania - walkę z terrorystami.

Zapobieganie i zwalczanie terroryzmu jest zadaniem bardzo trudnym i złożonym. W walkę z nim angażują się państwa, które różnią się w wielu kwestiach. Zwalczanie terroryzmu to dziś priorytet dla wielu państw, dlatego też inwestuje się ogromne środki finansowe w prowadzenie badań naukowych nad terroryzmem, w tym jego zwalczaniu. Teoretycznie jest to często „walka z wiatrakami”, ale nikt, któremu bezpieczeństwo ludzi nie jest obce, wnosi swoje wiano w rozbudowę „instrumentarium” do walki z tym niebezpiecznym zjawiskiem.

W 2020 roku nakładem Wyższej Szkoły Zawodowej w Nowym Sączu ukazało się bardzo interesujące wydawnictwo autorstwa Mariana Żubera pt.: „Terroryzm współczesny i jego zwalczanie”. Chciałbym Państwa zachęcić do przeczytania tej publikacji. Jest ona napisana w sposób naukowy, a zarazem w sposób komunikatywny.

Autor chcąc dotrzeć do jak najszerszej grupy czytelników, problematykę przedstawił w ośmiu rozdziałach, tworzących ciąg logiczny, a więc od szczegółu do ogółu.

W rozdziale pierwszym zaprezentowano krótką historię terroryzmu, ze szczególnym zwróceniem uwagi na przełomowe jego momenty. Przybliżono i omówiono czynniki, które w większym lub mniejszym stopniu zdecydowały o atakach terrorystycznych w danych państwach.

Rozdział drugi to syntetyczne przedstawienie zasadniczych kwestii dotyczących teorii zjawiska terroryzmu. Autor szczególną uwagę zwrócił na aspekty związane z finansowaniem terroryzmu, a także wskazuje cechy, które odróżniają terroryzm od innych przejawów przemocy. Dokonuje klasyfikacji terroryzmu poprzez wskazanie kryteriów oraz metod i form przeprowadzanych ataków terrorystycznych.

W kolejnym rozdziale skupiono się na wyszczególnieniu potencjalnych obiektów, które mogą znaleźć się w orbicie zainteresowań ugrupowań terrorystycznych, ze szczególnym uwzględnieniem instytucji niezbędnych dla sprawnego funkcjonowania każdego państwa, w tym tzw. infrastruktury krytycznej. To instytucje państwa, a także infrastruktura krytyczna są gwarantem sprawnego i bezpiecznego funkcjonowania każdego kraju. Zakłócenie ich funkcjonowania może doprowadzić do anarchii i destabilizacji kraju. W związku z tym, zarówno instytucje najważniejsze dla funkcjonowania państwa, a także infrastruktura krytyczna, muszą być pod szczególnym nadzorem, przez organy odpowiedzialne za bezpieczeństwo państwa. Autor, w dalszej części tego rozdziału omówił potencjalne punkty ataków terrorystycznych, a także sposoby ich ochrony ujęte w Narodowym Planie Ochrony Infrastruktury Krytycznej.

Rozdziały od czwartego do siódmego wypełnione są zagadnieniami omawiającymi potencjalne przeciwdziałania terrorystyczne. W czwartym rozdziale Autor przedstawił kwestie wchodzące w skład teoretycznych podstaw zwalczania terroryzmu, ze zwróceniem uwagi na tworzenie strategii walki z terroryzmem. Natomiast w piątym, scharakteryzował zjawisko terroryzmu niekonwencjonalnego oraz sposoby przeciwdziałania skutkom użycia broni masowego rażenia.

W rozdziale szóstym, który uważam za bardzo interesujący, skupiono się na zobrazowaniu międzynarodowej współpracy w aspekcie wygenerowania prawa, które będzie instrumentem w skutecznej walce z terroryzmem oraz umożliwi udzielanie pomocy państwom szczególnie dotkniętym tym zjawiskiem. Podmiotami, które powinny to zadanie wykonać są: Organizacja Narodów Zjednoczonych, Unia Europejska, Sojusz Północnoatlantycki, a także organizacje regionalne zajmujące się problematyką bezpieczeństwa min. Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy Europejskiej.

W rozdziale siódmym zaprezentowano system przeciwdziałania i zwalczania terroryzmu w Polsce, a w ostatnim rozdziale Autor skupił się na roli mediów, w działaniach potencjalnych terrorystów, jak i instytucjach zwalczających terroryzm.

Problematyka dotycząca terroryzmu i jego zwalczania będąca przedmiotem rozważań Autora, które zawarł na stronach tej publikacji, jest godna uwagi i polecenia zarówno tym, którzy zajmują się powyższą problematyką na co dzień, jak i studentom na kierunkach: bezpieczeństwo narodowe i bezpieczeństwo.

Życzę przyjemnej lektury

Jerzy Będźmirowski

Marian Żuber

Terroryzm współczesny i jego zwalczanie

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa
Nowy Sącz 2020

Z wydawniczej półki polecam:

Szanowni Państwo,

Sytuacja międzynarodowa zmienia się, jak w przysłowiowym kalejdoskopie. Dotychczas, tzn. od zakończenia II wojny światowej do 2022 r., przyjmowało się, że światem zawiadują trzy mocarstwa: USA, ZSRR (Rosja) i Chińska Republika Ludowa. W wielu publikacjach zachodnich, określano ich, jako hegemoni.

Doskonale wiemy, że polityka międzynarodowa była, jest i będzie, brutalną i niebezpieczną grą i prawdopodobnie taką pozostanie. Mocarstwa bały, boją i będą się bały siebie nawzajem. Budując potencjały militarne, dążą w ten sposób do zabezpieczenia swojej pozycji na arenie międzynarodowej i tworzenia swoich stref wpływów. Wynika to z prostej przyczyny, ponieważ w polityce międzynarodowej trudno o zaufanie pomiędzy poszczególnymi podmiotami. Immanuel Kant powiedział: „pragnieniem każdego państwa, czy też jego przywódcy, jest osiągnięcie stanu wiecznego pokoju poprzez podbicie całego świata-gdyby to tylko było możliwe”¹.

Na rynku księgarskim ukazała się książka (faktycznie dwie tego autora, kolejną przedstawię w kolejnym numerze) „Wojna bez zasad. Chiński plan dominacji nad światem” (2022). Jej autorem jest generał brygadier US Air Force dr Robert Spalding. Człowiek, który w czasie służby w lotnictwie, latał na bombowcach B-2 Spirit z bazy Sił Powietrznych Whiteman w zachodniej części stanu Missouri. Następnie amerykańskim attaché wojskowym w Chinach. Po powrocie, został strategiem ds. Chin przy przewodniczącym Kolegium Połączonych Szefów Sztabów i członkiem Połączonych Sztabów w Pentagonie, a także starszym urzędnikiem USA ds. obrony. Zrobił doktorat z ekonomii i matematyki na Uniwersytecie Missouri. Płynnie włada chińskim (mandaryńskim)².

Recenzowana publikacja jest próbą omówienia też zawartych w chińskim podręczniku do prowadzenia wojny pt. „Nieograniczone działania wojenne”. Zdaniem Roberta Spaldinga, chińscy oficerowie wspomnianej pozycji, przybliżają sekrety i tajemnice, a także umożliwiają wgląd w sposób myślenia Komunistycznej Partii Chin. Zdaniem Spaldinga, jest ona kluczem do rozszyfrowania planu Chin, którego celem jest przejęcie kompleksowej dominacji nad światem. „Manipulowanie polityką wobec pandemii COVID-19, blokowanie przed światem prawdy na temat pochodzenia koronawirusa, czy rozpoczęcie masowej kampanii dezinformacyjnej, której celem jest zrzucenie winy na USA, to tylko ostatnie przykłady realizacji tego planu”³.

¹ J.J. Mearsheimer, *Tragizm polityki mocarstw*, Kraków 2019, s. 43.

² R. Spalding, *Wojna bez zasad. Chiński plan dominacji nad światem*, Warszawa 2022, s. 9.

³ Tamże, s. 9.

Robert Spalding uważa, że mamy do czynienia z długą listą możliwych ingerencji, spośród nich są min.: 1/ traktowanie COVID-19 jako broń, która ma przynieść korzyści partii, 2/ uznanie, że kwestie zmian klimatycznych mogą być kartą przetargową, 3/ wspieranie szpiegowania firm na dużą skalę, 4/ prowadzenie niesłabnących ataków cybernetycznych, skierowanych przeciwko zachodnim firmom i rządowi, 5/ podsycanie kryzysu narkotykowego w Ameryce, pozwalając na nielegalny przemyt zakazanych substancji, takich jak śmiertcionośny fentanyl, 6/ wykorzystywanie niewolniczej pracy do produkcji towarów takich jak ubrania dla zachodnich klientów”⁴.

Powyższe zagadnienia, które są realizowane przez Chińską Republikę Ludową w stosunku do USA i nie tylko, autor w formie rozbudowanej i popartej zdarzeniami, nazwiskami, powiązaniem, omówił w 10 rozdziałach. Kiedy pracując na wspomnianych stanowiskach, zwracał uwagę na to, co się dzieje, został uznany za człowieka z urojeniami i go zwolniono z Pentagonu. Czas pokazał, że miał rację. „Gdy książka szła do druku, miało miejsce jedno z obiecujących wydarzeń – dyrektor CIA William Burns ogłosił reorganizację kierowanej przez siebie instytucji, tak by mogła ona coraz bardziej skupić się na Chinach”⁵.

Biorąc pod uwagę bogactwo faktów zawartych w tej publikacji, a także ich aktualność polecam Czytelnikowi.

Jerzy Będziński

⁴ Tamże, s. 10-11.

⁵ Tamże, s. 293.

Wszelkie prawa autorskie i wydawnicze zastrzeżone. Każda forma powielania oraz przenoszenia na inne nośniki bez pisemnej zgody Wydawcy jest traktowana jako naruszenie praw autorskich, z konsekwencjami przewidzianymi w *Ustawie o prawie autorskim i prawach pokrewnych* (Dz.U. z 2018 r., poz. 1191 t.j.). Autor i Wydawca dołożyli wszelkich starań, aby rzetelnie podać źródło zamieszczonych ilustracji oraz dotrzeć do właścicieli i dysponentów praw autorskich. Osoby, których nie udało się ustalić, są proszone o kontakt z Wydawnictwem.

Oficina Wydawnicza Politechniki Rzeszowskiej
al. Powstańców Warszawy 12, 35-959 Rzeszów

Ark. wyd. 8,94. Ark. druk. 9,50.
Wydrukowano w styczniu 2024 r.
Drukarnia Oficyny Wydawniczej,
al. Powstańców Warszawy 12, 35-959 Rzeszów
Zam. nr 2/24

DOCUMENT
CREATED
WITH

PDF
COMBINER

PDF Combiner is a free application that you can use to combine multiple PDF documents into one.

Three simple steps are needed to merge several PDF documents. First, we must add files to the program. This can be done using the Add files button or by dragging files to the list via the Drag and Drop mechanism. Then you need to adjust the order of files if list order is not suitable. The last step is joining files. To do this, click button Combine PDFs.

Main features:

secure PDF merging - everything is done on your computer and documents are not sent anywhere

simplicity - you need to follow three steps to merge documents

possibility to rearrange document - change the order of merged documents and page selection

reliability - application is not modifying a content of merged documents.

Visit the homepage to download the application:

www.jankowskimichal.pl/pdf-combiner

To remove this page from your document, please donate a project.